

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ЖӘНЕ ОРТА БІЛІМ ДЕПАРТАМЕНТІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ДЕПАРТАМЕНТ ДОШКОЛЬНОГО И СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И.АЛТЫНСАРИНА**

**БІЛІМ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ АЯСЫНДА
МЕКТЕП КІТАПХАНАЛАРЫ РЕСУРСТАРЫН ДАМУ
Әдістемелік ұсынымдар**

**РАЗВИТИЕ РЕСУРСОВ ШКОЛЬНЫХ БИБЛИОТЕК
В РАМКАХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ
Методические рекомендации**

**Астана
2016**

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им.И. Алтынсарина

**БІЛІМ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ АЯСЫНДА
МЕКТЕП КІТАПХАНАЛАРЫ РЕСУРСТАРЫН ДАМУ**

Әдістемелік ұсынымдар

**РАЗВИТИЕ РЕСУРСОВ ШКОЛЬНЫХ БИБЛИОТЕК В РАМКАХ
ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ**

Методические рекомендации

Астана
2016

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2016 жылғы 17 наурыз № 3 хаттамасы)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 3 от 17 марта 2016 года)

Білім мазмұнын жаңарту аясында мектеп кітапханалары ресурстарын дамыту бойынша. Әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 64 б.

Развитие ресурсов школьных библиотек в рамках обновления содержания образования. Методические рекомендации. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. – 67 с.

Әдістемелік ұсынымда мектеп кітапханалары ресурстарын дамыту мәселелері, оның еліміздің аймақтарындағы қызметі, жаңартылған білім мазмұны контекстінде оның мәселелері мен ахуалы қарастырылған. Заманауи инновациялық кітапханалық технологиялармен жұмыс талдауы, мектеп кітапханасының кадрлық және қордың қамтамасыз ету жағдайы беріліп, мектеп кітапханасы ресурстық базасын жетілдіру бойынша халықаралық алдыңғы қатарлы тәжірибелер негізінде ұсынымдар әзірленген.

Әдістемелік ұсыным білім басқармасы ұйымдарының қызметкерлері, білім беру ұйымдары басшылығы, мектеп мұғалімдері мен кітапханашылары, біліктілікті арттыру институттарының мұғалімдеріне арналған.

В методических рекомендациях рассмотрены вопросы развития ресурсов школьных библиотек, их деятельности в регионах Республики Казахстан, состояние и проблемы в контексте обновления содержания образования. Дан анализ работы с современными инновационными библиотечными технологиями, состоянию кадрового и фондового обеспечения, разработаны рекомендации на основе международного передового опыта по развитию и совершенствованию ресурсной базы школьных библиотек.

Методические рекомендации предназначены для представителей органов управления образованием, руководителей организаций образования, институтов повышения квалификации учителей, библиотекарям и учителям школ.

© Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық
білім академиясы, 2016

© Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2016

Кіріспе

Елбасы Н.Назарбаев өзінің «Қазақстан-2050» қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты стратегиясында «Жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды» деп атап көрсеткен[1].

Қазіргі жағдайда мектеп өзінің білімі мен мәдениеті деңгейін үнемі көтеруге, өзіне әрі қоғамға пайда келтіруге және үнемі өзгермелі өмірде табысты болуға қабілетті, жоғары өнегелі, шығармашыл, сыни тұрғыда ойлайтын тұлғаны тәрбиелеу, оқыту және дамытуы керек[2].

Бүтіндей еліміздің даму стратегиясы және соған сәйкес білім беру жүйесін дамыту стратегиясының негізгі міндеті – білім сапасының жоғары деңгейін қамтамасыз ету.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында білім беру мен ғылымның дамуы бағытының белгіленген басымдылығы шеңберінде білім беру мазмұнын жаңарту бойынша елеулі жұмыстар жүргізілуде. Жаңартудың негізгі мақсаты, ол – орта білімнің сапасын көтеру.

Бүгінгі күні жас ұрпаққа берілер білім мен тәрбиенің өз мәнінде сапалы болуы бірінші кезекте тұрғаны анық. Осыған орай еліміздегі бірден-бір рухани қазына ордасы – мектеп кітапханасының алар орны зор. Мектеп кітапханасы бүгінгі жаңартылған білім мазмұнының ресурстық орталығы. Өскелең ұрпақтың талаптарын қанағаттандыру, рухани байлығы мен жалпы қабілетін дамыту тұрғысында мектеп кітапханасының қосар үлесі бар. Мектеп кітапханасының қызмет аясын кеңейту, қорын пайдалану, соның ішінде мектеп кітапханасы – оқушыға әдебиет таңдау, оқырмандық қызығушылығын кеңейту, мұғалімге кәсіби өсуге көмектесуші, оқуға, дүниені тануға қозғау салушы болып табылады.

Мектеп кітапханасы қазіргі таңдағы жан-жақты білім мен тәрбие берер мәдени орындардың бірі. Оқушылардың оқу дағдысын қалыптастыруға, ақпаратқа қол жеткізуге, соның ішінде өзіне қажетті білімді іріктеп, таңдап алуға үйрету. Ол мектеп оқытушылары мен оқушыларына білімдік орта құру арқылы ақпараттар көзінің мүмкіндіктерін аша отырып, ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазіргі ақпараттандыру технологиясы дамыған заманда мемлекетіміздің болашағы – жас ұрпаққа заман талабына сай білім беруде оқытудың озық технологияларын меңгеру қажеттілігі туып отыр.

Мектеп кітапханасы білім алу және ақпараттарға негізделген, қазіргі қоғам өміріне ойдағыдай қатысу үшін ең маңызды болып табылатын, ақпараттарды алу және идеялармен танысуға мүмкіндік береді. Оқытуға байланысты қызмет көрсетіп, кітаптар мен материалдар, мектеп қоғамдастығының барлық мүшелеріне сыни тұрғыдан ойлауға, дағдылануға мүмкіндік береді және барлық тасымалдағыштар мен әртүрлі форматтағы ақпараттарды қолдануға тиімді болып табылады.

Ақпараттық кеңістікті кеңейту және әлемдік қоғамдастыққа ену, адами

ресурстарды қалыптастырудағы білім берудің рөлін арттыру жағдайында мектеп кітапханасының жүйесін жаңа тәсілдерге бағдарлау маңызды.

Мектептерді жаңа білім беру стандарттарына көшіру, инновациялық, ақпараттық технологияларды енгізу мектеп кітапханаларының білім беру кеңістігінде бірінші орында тұруына мүмкіндік бермей отыр.

Әдістемелікұсынымдаманыңмақсаты – бүгінгі инновациялық процестер кезеңінде мектеп кітапханасына да заман талабына сай жаңаша келбет, жаңаша серпін қалыптастыру. Кітапханашылардың қоғамдық дәрежесін арттыру. Кітапхана ісін қалың оқырман арасына жарнамалау, оқырмандар санын көбейту, жаңартылған білім беру жағдайында мектеп кітапханаларына жаңаша тәсілдерді бағдарлау болып табылады.

Міндеті:

- кітапхананы білім мен жаңа технология үндескен қазіргі заман талабына сай мәдени орталық ретінде қалыптастыру;
- білім беру мекемелерінің ақпараттық білім беру орталығы ретінде кітапхана ресурстарын пайдалануға мүмкіндік беру;
- әлеуметтің оқу-тәрбие процесіндегі барлық қажеттіліктеріне жауап бере алатын білім-мәдени жұмыстарын жаңдандыру;
- мектеп кітапханашыларының рөлін арттыру, білім алушыларды кітап оқуға, оны сүйеге, қастерлеуге баулу.

Аталған әдістемелік ұсынымдарды қолдану мектеп кітапханасын жүргізуге байланысты мәселелерде кітапханашылар, басшылармен педагог қызметкерлердің зейіндерін шоғырландыруға мүмкіндік береді.

1 Білім мазмұнын жаңарту контексіндегі мектеп кітапханалары қызметінің жағдайы мен мәселелері

Мектеп кітапханасы – мектептің мәдени, білім беру және ақпараттық орталығы, балаларды оқуға тартудың бастапқы буыны. Сондықтан да мектеп кітапханаларының материалды-техникалық базасын нығайту, заманауи ақпараттық технологияларымен жабдықтау, қорларды жинақтау сапасы, мектеп кітапханашылардың біліктілігін көтеру т.б. мәселелер бүгінгі таңда әлі де өзекті болып отыр. Мектеп кітапханасы ақпараттар мен жаңа сыни ойлардың ордасы. Қазіргі ақпарат пен білімнен құралған заманда баланың жетіліп, дамуына, қалыптасуына кітапхананың маңызы өте зор. Мектеп кітапханасы үздіксіз өзін-өзі тануға, денсаулығына жауапты және белсенді қарауына үлесін қосып, қалыптасуына жәрдем жасайды. Кітапхананың басқа түрлеріне қарағанда мектеп кітапханасы тек қана оқырмандармен емес, білім алушылардың барлық контингентімен жүйелі және мақсатты түрде жұмыс жасайды, оның мектепте жыл бойы жұмыс жасай алуға мүмкіндігі бар. Балалармен жұмыс жасаудың басты бағыты – білім алушылардың тұлғалық әлеуметтенуі мен дамуы, рухани-адамгершілік мәдениеті, ақпараттық ресурстардың барлық түрлері мен деңгейлерін пайдалануға үйрету, ақпараттық мәдениетін қалыптастыру, кітапхананы пайдалануға дағдыландыру.

Мектеп кітапханасы оқырман келіп кітап алатын жер ғана емес, ақпараттық, сарапшылық ресурстарын пайдалануға арналған инновациялық орталық. Мектеп кітапханасы ақпараттармен қамтамасыз ету, білім, сауаттылық сонымен қатар, әлеуметтік және мәдени даму, экономикалық салаларда кез келген ұзақ мерзімді стратегияда басты маңызға ие болады. Сондықтан Елбасының жылдағы дәстүрлі Жолдауында мәдениет саласы да ұмыт қалмайды, соның салдарынан кітапхана мәселелесі жыл санап біршама алға жылжып, кітапхана сөрелері жаңа кітаптарға көбейіп, мектеп кітапханасын жетілдіру бойынша халықаралық алдыңғы қатарлы тәжірибелер енгізіліп келеді. Электрондық ресурстарды ұйымдастыру және жинақтау (кітапханаларда интернет пен компьютерлер, дербес интерактивті тақталар (ДИТ), электрондық жеткізгіште ақпараттық ресурстарды өңдеу және іздеу, бағалауға мүмкіндік жасау, ақпараттық-талдау қорларын қалыптастыру мақсатында электрондық каталог және картотека жасау).

Мектеп кітапханаларының материалдық-техникалық базасын нығайту, заманауи ақпарат технологияларымен жабдықталуы, алыс-жақын шет мемлекеттерден анағұрлым артта қалып отырғанымызды көрсетеді. Оқырман сұранысына сай алуан түрлі әдебиеттердің болуы, озық кітапханаға арналған техникалармен жабдықталуы, кітапханалық ақпараттық жүйемен (мысалы КАБИС, ИРБИС, АБИС т.б.) қамтамасыз етілуі-сынды мәселелер толыққанды шешілмеген мектеп кітапханалары бар, бұл мектеп кітапханаларының көпшілігіне тән жағдай. Білім беру ұйымындағы кітапханалардың маңызды рөлі электронды оқулықтар, компьютерлер, ақпараттық технологиялар болып табылады. Онсыз оқушылардың оқуын заманауи үрдісте дамыту мүмкін емес.

Мысалы, Оңтүстік Кореяда кітапхана жүйесі жақсы дамыған, техникалық жабдықталуы жоғары дәрежеде. 1200 балаға бір кітапханашы қызмет көрсетеді. Мектеп кітапханасында оқырманның кітапханамен жұмыс жасауына барлық жағдайлар жасалып, жақсы жабдықталған. Кітапхана білім беру ресурстары – оқулықтардан өзге танымдық, ғылыми-көпшілік, көркем әдебиеттер, электронды онлайн деректер базасымен қамтамасыз етілген. Оқырмандарға электронды қызмет көрсетіледі. Оқушылардың кітап оқуға қызығушылығын арттыру мақсатында түрлі шаралар ұйымдастырылады. Елімізде жалпы білім беретін мектептерде мектепалды даярлықпен қоса сыныптың санына байланысты мектеп кітапханасының штаттық бірліктер мөлшері[3] төменде көрсетілген (1-кесте).

1-кесте – Орта білім беру ұйымдары кітапханаларының үлгілік штаттары

Лауазым атаулары	Мектепалды даярлықпен қоса сыныптың санына (сынып-комплект) байланысты штаттық бірліктер мөлшері						
	6 дейін	6-10	11-13	14-16	17-20	21-29	30 жоғары
Кітапхана меңгерушісі	-	-	-	1	1	1	1
Кітапханашы	-	0,5	0,5	-	-	-	1

Мектеп кітапханасының елеулі білім беру рөлі оның орналасуы мен жабдықталуынан (жиһаздар мен құрал-жабдықтары) көрінуі тиіс. Жана және қолданыстағы мектеп ғимараттарын жобалау мен қайта құру барысында мектеп кітапханасын қолдану сипаты мен функциясы ескерілуі аса маңызды.

Мектеп кітапханасын жабдықтау белгісінде қандай да бір бірыңғай көрсеткіштердің мөлшерлік жиынтығы жоқ. Алайда, әрбір жаңа кітапхана барынша мектеп қажеттіліктеріне сәйкес болатындай қандай да бір негізде сметалық шығындарды жоспарлау мүмкін болатындай әлдебір формула қолданудың мағынасы жоқ. Жоспарлау процесінде келесідей сәттерді ескеру керек:

- орналасу орталығы, бірінші қабатта болғаны дұрыс;
- қолжетімділік, яғни барлық оқу зоналарына жақындық;
- шудың ықпалы: ең болмаса кітапхананың бір бөлігі сыртқы шулардан оқшау болуы керек;
- сәйкесінше жеткілікті жарықтандыру (күннің түсуі мен жасанды жарықтандыру);
- жайлы жұмыс жағдайын, сонымен қатар қордың сақталуын қамтамасыз ету үшін жыл бойы ғимаратта тиісті температураның сақталуы;
- жобалық шешім мүмкіндігі шектеулі оқушылардың ерекше қажеттіліктерін ескеруі керек;
- көркем және басқа да әдебиеттер қорын жайғастыру, мұқаба немесе түптелген кітаптар, газеттер, журналдар мен басылмаған ресурстар, сақтау

орындары, кітап оқу, компьютерлік жұмыс орындары, сонымен қатар көрме орындарына, жұмыс орындары мен тапсырыстарды беру үстелдеріне аумағы едәуір жеткілікті болатындай кең болуы;

- жұмыстың әртүрін жүзеге асыруға және оқу бағдарламалары мен технологияларына өзгерістер енгізу перспективасына мүмкіндік беретін икемділік.

Жаңа кітапхананы жобалау барысында оны мынадай зоналарға мақсатты түрде бөлуге болады:

- анықтама үстелі, каталог, онлайндық жұмыс орны, оқу және ғылыми жұмыс үстелі, анықтамалық материалдар мен негізгі коллекцияларды жайғастыратын жұмыс және зерттеу зоналары;

- үздіксіз білім мен кітапты қызығушылықпен оқу үшін, сауаттылықты дамытуға ықпал ететін кітаптар мен мерзімді басылымдарға арналған бейресми оқырман залы;

- толық сынып, үлкен немесе шағын топтарға ұйымдастырылған сабақтар үшін орындықтарымен оқу зонасы, сонымен қатар көрсету экрандары және оқытудың техникалық құралдарына сәйкес оқу тақтасы;

- сынып, топтар, жеке адамдармен кездесетін және практикалық сабақтар өткізетін, сонымен қатар, мультимедиялық материалдар құрау үшін жабдықтары бар болатын жобалық және өндірістік зоналар;

- әкімшілік зона: абонементтік үстел, жұмыс орындары, мультимедиялық материалдарды өңдейтін және аудиовизуалды және басқа да жабдықтар мен материалдарды сақтауға арналған орындар.

Мектеп кітапханасының мектепке қызмет ету барысындағы жұмыс сапасы, ондағы кеңістіктердің қалай ұйымдастырылғанын айтарлықтай дәрежеде айқындай алады. Эстетикалық оңтайлы ресімделу қонақжайлылық әсері мен кітапханада уақыт өткізу ықыласын тудырады.

Мектеп кітапханасының дұрыс жабдықталуы келесідей көрсеткіштермен сипатталады:

- қауіпсіздік, жақсы жарықтандыру;

- кітапхана пайдаланушылары жұмыс түрлері мен категорияларына сәйкес аумақта берік, мәңгі, функционалды жиһаздарды қолдану;

- кітапхана кеңістігін ұйымдастыру педагогтер мен оқушылардың нақты талаптарына барынша көп дәрежеде сәйкес келеді;

- кітапхана ғимаратын кітапхананың бағдарламасына, мектептің оқу жоспарына, сонымен қатар, жаңа аудио-бейне және ақпараттық технологиялар өзгерістеріне бейімдеуге болады;

- кітапхана кеңістігін ұйымдастыруды дұрыс пайдалану, жабдықтар мен материалдар, техника, жиһаздарының қауіпсіздігі мен мазмұнын қамтамасыз етеді;

- кітапхана жұмысы жақсы ұйымдасқан және түрлі ресурстарды жинауға тең, уақытылы қолжетімділікті беруге бағытталған;

- кітапхана пайдаланушыларға эстетикалық тартымды және оқу мен демалуға көмектеседі; онда көрсеткіш белгілер мен маңдайшалар нақты және

көркем орындалған [4].

Қазіргі заманғы мектеп кітапханасы нормативті-құқықтық актілерді басшылыққа алуы қажет. Яғни кітапхана саласын алдағы уақытта жетілдіру үшін төмендегідей нормативті-құқықтық актілер әзірленетін болады: «Кітапхана және кітапхана ісі туралы» ҚР Заң жобасы, «Қазақстан Республикасындағы кітапхана қоры туралы ереже», «Кітапхана қорының сақталуын қамтамасыз ету жайлы ереже», «Аудандық, облыс деңгейлерінде мәдениетті ұйымдастырудың үлгілік штаттары туралы Ереже», мектеп кітапханасын жабдықтау және жарақтандырудың моделді стандарттары, кітапхана қызметінің моделді стандарты (Қазақстан Республикасы Ұлттық академиялық кітапхана деректерінен <http://nabrk.kz>). Бұл бағытты әзірлеу кітапханалық-ақпараттық қызмет көрсетуді әлеуметтік кепілді қамтамасыз ету мақсатында аралас салалардың құқықтық ортамен өзара байланыстылығы мен заманауи талаптар есебінен кітапхананы дамыту кепілдіктері қажет.

Білім беру ұйымдарын ұйымдастырудың елеулі құрамдас бөлігі ретінде жергілікті билік басты жауапкершілік атқарады, ол нақты заңнамалық актілерді қолдану керек.

Халықаралық деңгейде қазіргі заманғы мектеп кітапханалары өз қызметінде төмендегідей нормативті-құқықтық актілермен басшылыққа алынады:

1. Жалпыға бірдей адам құқығы декларациясы;
2. Бала құқығы туралы БҰҰ Конвенциясы (1989);
3. Мектеп кітапханасы үшін ИФЛА/ЮНЕСКО манифесті (2015);
4. Мектеп кітапханасы үшін ИФЛА/ЮНЕСКО нұсқаулығы (2015);
5. Интернет туралы ИФЛА манифесті (2014).

Мектеп кітапханасы манифесі мектеп кітапханасын мектептің қосымша бөлімшесі ретінде емес, «кітапханалық-ақпараттық жүйесінің неғұрлым кең бөлігі ретінде» айқындайды [5]. Интернет және оның қажеттілігі туралы ИФЛА манифесінің өзекті Ережесі «қолданушыларға таңдалған ақпараттық деректер мен қызметтерді пайдалануда білікті көмек беру».

Республикалық деңгейде:

1. «Білім туралы» ҚР Заңы (2015) (5-бап, 19-3 тармақшада *Білім беру саласындағы уәкілетті орган мемлекеттік білім беру ұйымдарының кітапханалар қорын қалыптастыру, пайдалану және сақтау жөніндегі қағидаларды әзірлейді және бекітеді*) [6].

2. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы №205 Жарлығымен бекітілген).

3. Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 Қаулысымен бекітілген).

4. 2012-2016 жылдарға оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша Ұлттық іс-қимыл жоспары 2012 жылдың 25 маусымдағы №832 ҚР Үкіметінің Қаулысымен алынады [7].

5. «Оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендерінің, құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштегілерінің тізбесі туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығы.

Ақпараттық-білім беру бөлімшелерінің айрықша түрлері ретінде нақты мектеп кітапханасына байланысты жұмыс ерекшелігін анықтайтын құжаттар:

1. 2016 жылғы 19 қаңтардағы «Мемлекеттік білім беру ұйымдарының кітапханалар қорын қалыптастыру, пайдалану және сақтау бойынша қағидаларды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің №44 бұйрығы.

2. 2000 жылы 27 наурыздағы «Қазақстан Республикасы Білім жүйесі кітапханаларының бірыңғай үйлестіруші, ғылыми-әдістеме және ақпарат орталығы туралы» Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым Министрінің №249 бұйрығы.

3. 2001 жылғы 3 шілдедегі «Қазақстан Республикасының білім беру мекемелеріндегі кітапхана ісін жақсарту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым Министрінің №522 бұйрығы.

4. «Білім беру ұйымдары кітапханаларының типтік және үлгі штаттары» басшылыққа алынады.

Жергілікті деңгейде:

1. Жалпы білім беретін мектептердің Жарғысы және ішкі тәртіп ережесі.
2. Мектеп кітапханасы туралы ереже.
3. Кітапхана қызметкерінің қызметтік нұсқаулығы.
4. Мектеп кітапханасын пайдаланудың ережесі.
5. Оқу жылына арналған мектеп кітапханасының жұмыс жоспары.
6. Мектеп кітапханасындағы қауіпсіздік техникасы бойынша нұсқаулық.
7. Мектеп кітапханасындағы өрт қауіпсіздігі.
8. Кітапхананың сипаттамасы бойынша нұсқаулықпен жетекшілік етіледі.

Білім беру ұйымдары мен мектеп кітапханасының қызметін реттейтін жоғарыда аталған құжаттарды қолдана білу жайлы ақпараттарсыз олар өздерінің тура тағайындауларын орындай алмайды. Мектеп кітапханасы қызметін нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету, оқырмандарға анықтамалық-ақпараттық қызмет көрсету проблемаларын шешу мәселелері қарастырылады. Мектеп кітапханасы өз қызметін ҚР Президентінің өкімдері мен жарлықтары, заңдарымен, ҚР Үкіметі және ҚР атқарушы орган субъектілерінің қаулылары, өкімдерімен, білім басқармасы органдарына тиісті шешімдермен, жалпы білім беру ұйымдарының жарғыларымен, кітапхана туралы ережелермен басшылыққа алынуы тиіс.

Мектептер, мектеп кітапханалары да біртұтас мақсатты көздейді: жалпы мәдени тұлғаны, оның ұлттық және мәдени интеграциясын қалыптастыру,

әлеуметтік құзыреттілік пен өзін-өзі айқындау. Кітапханашы мен педагогтердің ортақ мүддесі білім алушылар тұлғасын қалыптастыру мүддесімен тоғысады.

Мектеп кітапханасы жан-жақты білікті көмек көрсету керек деген кезде әрине, бірінші кезекте басты жауапкершілік кітапханашының біліктілігіне, оның креативтілігіне артылатыны сөзсіз. Мектеп кітапханасы қызметінің ең бір өзекті мәселесі білікті мамандардың тапшылығы да болып табылады. Білім мен ғылым жылдам дамып, күнде бір жаңа технология пайда болып жатқан мына заманда өз деңгейінде бағалануы үшін кітапханашы көп талапты орындай алуы шарт. Әрине, қазіргі таңда негізгі мәселе кітапханашының мәртебесінде болып тұр. Елімізде кітапханашыларды әлі күнге дейін техникалық қызметкер ретінде қабылдайды, ал, алыс-жақын шет мемлекеттердің тәжірибесіне қарайтын болсақ, оларға педагог-кітапханашы деген мәртебе беріледі. Педагог-кітапханашы болып жұмыс жасайтын мамандар базалық білім ретінде алдымен мұғалім мамандығын, кейін кітапханашы мамандығын меңгереді. Мәселен, Австралияда мектеп кітапханасының қызметкерлері кітапханашылықтан бөлек педагогикалық білімі болуы керек. Педагог-кітапханашы педагог және кітапханашы деген біліктілікке ие болады. Қос біліктілік ерекше маңызға ие, яғни мектеп бағдарламасы мен педагогикадан алған білімі кітапхана жұмысы мен ақпаратты басқару қабілетімен үйлесуі керек. Кітапханашыға берілетін жоғары білім мазмұны да халықаралық талаптарға сай болуы қажет. Педагог-кітапханашы өмір бойы білім алуға ынталанушы өскелең ұрпақты ақпараттық сауаттылықта тәрбиелеуді шешуге рөл атқаратыны даусыз [8]. Жаңартылған білім мазмұны тұрғысынан білім беру қауымдастығында маңызды рөлге ие, оның міндеті оқушы және мұғаліммен өзара әрекеттестік, оқу процесіне ресурстарды қамтамасыз ету, ақпаратқа қол жеткізуді оңтайландыру, тиімді оқу ортасын жасау, жоспарлау мәселелерінде бірлесу т.б. Сондықтан кітапханашылардың мәртебесін көтеріп, соған сай жұмысты талап етіп, жалақыны өсіру, тұрақты түрде біліктілігін арттыру, әсіресе мектеп кітапханасын дамытуда негізгі шешімді қажет ететін мәселелер болып табылады. Мектеп кітапханалары арасында жүйелік қауымдастықты үйлестіру, оқырмандарға қазіргі заман талаптарына сай қызмет көрсету мақсатында кітапхана қызметкерлеріне әдістемелік көмек көрсету және біліктіліктерін арттыру қажет. Кітапханалардың кадрлармен қамтамасыз етілуі сын көтермейтін шекке жетті (2-кесте).

Кестеде көріп отырғанымыздай көптеген білім беру ұйымдарының мектеп кітапханаларында қызметкерлердің арнайы білімі жоқ. Бұл Ақмола облысы (35%), Ақтөбе облысы (46%), Павлодар облысы (48%), Алматы қаласы (40%), Астана қаласында (25%) байқалады. Астана қаласында 101 кітапханашының тек 26-ның ғана арнайы білімі бар, ал 70 қызметкердің арнайы білімі жоқ болса, Алматы қаласында 414 кітапханашының тек 165-нің арнайы білімі бар, ал 152 қызметкердің арнайы білімі жоқ.

Бүгінгі таңда «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ мен «Өрлеу» БАҰО» АҚ базасында мектеп кітапханашыларына арналған көптеген семинарлар мен біліктілікті арттыру курстары ұйымдастырылуда. Мәселен,

облыстардың, Астана және Алматы қалаларының білім басқармалары берген деректеріне сүйенсек облыс көлемінде мектеп кітапханашыларына «Балалардың ой өрісін дамытудағы кітапхана рөлі», «Кітапхана – руханият айнасы», «Жеткіншектерді кітап оқуға тартуда заманауи технологиялар», «Мектеп кітапханасында құжаттарды жүргізу», «Мектеп кітапханаларындағы ақпараттық қызмет көрсету: бет алысы және болашағы», «МЖМБС жүзеге асыру жағдайында мектеп кітапханашысының кәсіби құзыреттілігін жетілдіру», «Мектеп кітапханашыларының кәсіби өсу аспектілері», «Мектеп кітапханасындағы жұмыстың заманауи әдістері», «Кітапханашыларға кәсіби және техникалық білім беру жөніндегі әдістемелік нұсқаулық», «Автоматтандырылған АИБС MARK SQL бағдарламасымен жұмысы» т.б.

2-кесте – Мектеп кітапханаларының білікті кадрлармен қамтамасыз етілуі

Облыстар	Облыс мектептерінің кітапханашылары барлығы	Оның ішінде арнайы кітапханашылық білімі бар	Оның ішінде арнайы білімі жоқ	Зейнет жасындағы жұмыс істейтіндері
Ақмола	466	163	285	18
Ақтөбе	412	192	215	5
Алматы	1164	626	249	289
Атырау	277	178	80	19
Шығыс Қазақстан	691	374	282	35
Жамбыл	524	351	168	5
Батыс Қазақстан	389	259	116	14
Қарағанды	566	299	232	35
Қызылорда	386	265	121	0
Павлодар	424	206	187	31
Солтүстік Қазақстан	464	237	205	22
Оңтүстік Қазақстан	1291	918	373	0
Алматы қ.	414	165	152	97
Астана қ.	101	26	70	5

Дереккөз: Облыстардың, Астана және Алматы қалалары білім басқармаларының деректері.

Көптеген семинарлар мен «Мектеп кітапханаларында ақпараттық орта құру және қызмет көрсетуді ұйымдастыру», «Білім беру мекемелері кітапханалары жұмысын ұйымдастыру», «Кітапхананың ақпараттық – кітапханалық қызметін автоматтандыру», «Оқырмандарға ақпараттық коммуникациялық технологиялар негізінде библиографиялық қызмет көрсетуді дамыту», «Мектеп кітапханасы бойынша жүргізілетін құжаттармен жұмыс»,

«Мектеп кітапханашыларының кәсіби шеберлігін дамыту», «Мектеп кітапханасының ақпараттық ортасын құру және қызмет ету ерекшеліктері», «Кітапхананың ақпараттық-білімдік ортасын құру және қызмет көрсету», «Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында кітапхананың ақпараттық-білімдік ортасын құру және қызмет көрсету», «Білікті кітапханашы мектебі», «Кітапханалардың ақпараттық-кітапханалық қызметін автоматтандыру (MARK-SQL)», «Білім беру ұйымының ақпараттық-білімдік кеңістігін құрудағы кітапхананың рөлі», «Ақпараттық-оқыту ортасындағы мектеп кітапханасы» т.б. тақырыптарда біліктілікті арттыру курстары ұйымдастырылған.

Бүгінгі таңдағы мектеп кітапханашысының қызметі мен болашақтағы мектеп кітапханасы рөлінің тәжірибесі мен педагогика ғылымындағы үш көзқарас, үш басты тәсілдер байқалды. *Бірінші тәсіл* – мектеп кітапханасы базасында жаңа медиатека-бөлімшесін жасау қажеттілігін негіздеу немесе мектептің кітапханалық медиаорталығына, кітапханашыға қосымша функция медиамаман міндетін атқару. Мектеп медиатекасы концепциясының авторы Е.Н. Ястребцев, кітапханашының атауын міндетті түрде ауыстырып, мектептің кітапханалық медиаорталығы атауымен, қайта ұйымдастырудың уақыты келді деп есептейді [9]. *Екінші тәсіл* – кітапхана мектептің ақпараттық орталығы болуы керек, ал кітапханашы ақпарат беруші функциясын өзіне алуы керек. *Үшінші тәсіл* – білім беру мекемелерінің өзіндік міндеттерімен педагогикалық құрылымдық бөлімшесі ретінде қарастыру керек.

Мектеп кітапханаларының айрықша белгілері – басқа әлеуметтік жүйелер аясында оны әлеуметтік жүйе ретінде жұмыс істету. Жаңартылған білім мазмұны контекстінде білім беру ұйымдарын олардың алдына мынадай міндеттер қояды-оқушының шығармашылық әлеуетін ашу үшін жағдай жасау. Кітапханашы оқу-тәрбие процесінде көмек беретін, шығармашылық, интеллектуалдық әлеуетін тиімді жандандыруға қабілетті және осы жерден барлық мектеп кітапханасының басты міндеті шығатын, білім беру ортасының элементі болып табылады. Мектеп жақсы кітапханасыз өзінің білім мен тәрбие процесін жоғары деңгейде орындай алмайды. Білім маңызды рөл атқаратын заманауи ақпараттық қоғамда табысты болуы үшін ол ақпараттар мен идеяларды береді. Оқушыларға үнемі өздігінен білім алу қажеттілігіне әкеліп, қиялын дамытып, азаматтық жауапкершіліктеріне тәрбиелейді. Кітапханашы мен мұғалімдердің бірлестігі білім алушылардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалана білуіне, оқу дағдыларының дамуына, сауаттылық деңгейінің көтерілуіне мүмкіндік беріп, есте сақтауына көмектеседі. Кітапханашы мен оқырман-оқушының өзара әрекеттесуі «шығармашылық бірлік» принципінде жасалады. **Мұнда** кітапханаға белсенді рөл беріледі. Ол жаңартылған білім мазмұнын жағдайында кеңі түседі.

Кітапқа тұрақты қызығушылығын дамыту, оқу мәдениетіне тәрбиелеу, шығармашылық ойлауға дамыту кітап оқуы мен тұлғалық дамуы дәстүрлі және инновациялық әдістердің көмегі арқылы іске асады. Әрине, заманауи кітапхана технологиялары енгізілген мектеп кітапханасының кітап қоры зор рөл

атқарады. Дәл солар мектептің педагогтері мен оқушылары алдында ерекше маңызды және қызығушылықтарын қамтамасыз етеді.

Өңірлерден келіп түскен ақпараттардан көріп отырғанымыздай мектеп кітапханалары кітап қорларын толықтыруда үлкен қиындықтарды бастан кешіруде. Жаңа кітаптар шектеулі, аз мөлшерде, жүйелі түспейді, білім беру ұйымдары өздеріне қажетті әдебиеттерге тапсырыс беруге қауқарсыз. Жаңа анықтамалықтар, энциклопедиялық басылымдар, білім алушылар үшін ғылыми-көпшілік әдебиеттер, мұғалімдер үшін педагогикалық әдебиеттердің жетіспеушілігі өткір мәселе болып қалып отыр.

Сонымен, Ақмола, Алматы, Ақтөбе, Атырау, Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Қарағанды, Қызылорда, Павлодар, Солтүстік Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан облыстары мен Алматы мен Астана қалаларында заманауи кітапханалық кітапханамен жабдықтау сонын ішінде АКТ (сандық кітапхана, КААЖ, электронды кітапханааралық абонемент т.б.) жабдықталуы жеткіліксіз. Мектеп кітапханасы жұмысында заманауи технологиялардың жоқтығы олардың жұмысына әсер етеді. КААЖ бағдарламасының жаңа қазақстандық нұсқасы және оның жаңартылған нұсқасы жетілдірілмеген, сонын ішінде КААЖ қазақ тіліндегі нұсқасы жоқ. Шетелдік бағдарламаның біздің кітапхананың жұмыс жағдайына тура келмеуі, қазақ әрпінің жоқтығы, кез келген ұсақ-түйек мәселелердің өзін шешу қиын еді. Тәуелсіздікке қол жетіп, жеке-дара мемлекет болған соң, кітапхана жұмысына арналған қазақстандық компьютерлік бағдарламаны жасау өзекті мәселеге айналып отыр. Негізгіден басқа (дерекқорларды жасау) көптеген операцияларды орындамайды. Кітапханаралық абонемент жоқ, заманауи компьютерлер қолданыста жоқ, көбейткіш техника мен принтерлер жоқтың қасы. Ауыл мектептерінде жоғары жылдамдықты интернет жоқ немесе тұрақты жұмыс істемейді. Сандық кітапханалар электрондық жеткізгіштерде оқулықтар, бейнежазба мен мәтіндік құжаттармен толықтырулары жеткіліксіз. Кітап қорларында көркем әдебиеттермен, әсіресе, қазіргі заманғы авторлардың шығармаларымен қамтамасыз ету жүйесі жоқ. Олар түсіп жатқан жағдайда әдістемелік құралдар, дидактикалық материалдар, шектеулі түрде немесе аз мөлшерде келеді. Кітапханаға заманауи және ыңғайлы жиһаздар қажет. Мәселен, Ақмола облысының Степногорск қаласында барлық кітапханалар компьютерлер және принтерлермен жабдықталмаған. Алайда барлық мектептер интернет жүйесіне қосылған, бірақ барлық кітапханалардың интернетке қосылуы мүмкін емес, бұл мектеп кітапханасының бір бөлігі қатысатын «Мектеп кітапханасы жұмысында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу» авторлық бағдарламасы аясында тиімді жұмыс істеуіне мүмкіндік жасалмаған.

Еліміздің облыстарының мектеп кітапханаларының жалпыға ортақ мәселелерін тізіп шығуға болады. Әсіресе, ауыл мектептерінде материалдық-техникалық база (әсіресе АКТ бойынша) нашар, кітапханалар жабдықтарының ескіруі, жаңа жиһаздар мен жабдықтардың болмауы (стеллаж, үстел, көрмелік стендтер), оқу залдары, аудио-бейне залдардың (компьютерлік техникалардың жеткіліксіздігінен) болмауы, ғылыми-көпшілік әдебиеттермен кітап қорының

ескіруі, қызықты балалар әдебиеті, анықтамалықтар мен энциклопедиялардың жеткіліксіздігі. Жалпы алғанда мектеп кітапханасы оқушыларға шығармашылықпен айналысуға ыңғайлы болуы тиіс. Мәселен, Австрияда мектеп кітапханасының бірнеше залы бар, оқу залы, ғылыми жобаларды жасау үшін арнайы зоналар, оның ішінде интерактивті зона, демалыс зонасы, ойын ойнайтын, аудио тыңдайтын, бейне фильмдер көретін, оқушылар ғылыми-жоба жазуы үшін ыңғайлы, бөлек, топпен жұмыс жасауға ыңғайлы кабиналармен (дыбысты реттегішпен кабина ішінде проектор) жабдықталған. Кітапхана оқырмандарға электронды қызмет көрсетеді. Бүгінгі таңда Австрияның мектеп кітапханалары ең алуан түрлі міндеттерді орындайды және оны: ақпараттық орталық, мультимедиялық орталық, оқу орталығы («оқыту кітапханасы»), кітапхананы пайдалануға үйрету орталығы, кітап оқуды қолдау орталығы, қарым-қатынас орталығы ретінде қолдануға болады.

Қазақстанда оңтайлы жабдықталған кітапханалар үлгісі бар. Әдеттегідей халықаралық зияткерлік мектептерінің («Мирас» мектептері, «Haileybury», «Назарбаев Зияткерлік мектептері» жүйесі, Қазақ-түрік лицейі, жеке мектеп-лицей, мектеп-гимназиялары) жүйесі үздік кітапханаларымен ерекшеленеді. Олардың кітапханаларының көп бөлігінде аудио-бейне, фотоқұжаттар бар, ал ерекше тәжірибелі кітапханалар кешенді электрондық тасымалдағыштар ақпараттары, компьютерлік желілер мүмкіндіктерін пайдаланады. Кітапхана қорлары құрамында мазмұндық және түрлі өзгерістер пайда болады: олар жеке сапалы оқу рефераттары, оқу-әдістемелік жарияланымдармен қалыптасады.

Сонымен қатар, еліміздегі мектептер кітапханамен 100% жабдықталмаған. ҚР БҒМ мәліметтері бойынша республика бойынша білім беру ұйымдарының жалпы санының 89,6% (90,4%*) мектеп кітапханасы жұмыс жасайды. Республика бойынша еліміздегі 10,4%* (9,6%*) мектептерінде кітапханалар жоқ (3-кесте).

3-кесте –Кітапханалары бар мемлекеттік жалпы білім беретін мектептердің саны, 2015 ж.

Өңірлер	Барлық мектептер	Кітапханалары бар мектептер саны
ҚР	7 158*	6 473
Ақмола	578	518
Ақтөбе	422	421
Алматы	737	665
Атырау	192	183
Батыс Қазақстан	389	315
Жамбыл	449	390
Қарағанды	526	476
Қостанай	535	460
Қызылорда	298	291
Маңғыстау	132	127
Оңтүстік Қазақстан	1 021	925

Павлодар	400	358
Солтүстік Қазақстан	533	451
Шығыс Қазақстан	667	614
Астана қ.	78*	78
Алматы қ.	201	201
ҚР	7 222	6 474

Астана қаласының білім беру ұйымдарының жеке ғимараттарының болмауы себебінен («Дарынды қыз балаларға арналған қазақ түрік лицей-интернаты» ММ, №26 «балабақша бастауыш мектеп кешені»), 80 жалпы білім беретін мектептердің 78 бойынша материалдық техникалық жабдықталуы туралы мәліметтер көрсетілген. Аталған білім беру ұйымдарының оқушылары №36 ОМ ММ, №61 ОМ ММ, № 72 мектеп-лицейі КММ оқытылады.

Дереккөз: ҰБДҚ 2015 жылғы 5 қыркүйектегі деректері бойынша [10].

Кестеде көріп отырғанымыздай еліміздегі бірқатар орта білім беру ұйымдарының арнайы кітапханалары жоқ. Бұл Ақмола облысы (89%), Жамбыл облысы (86%), Солтүстік Қазақстан (84%), Павлодар облысы (89%), Батыс Қазақстан (81%), Қостанай облыстары бойынша (85%) мектептерде кітапханалар жұмыс жасайды.

Көптеген орта білім беру ұйымдарында БҒМ бекіткен тізімімен ғана оқулықтар орналастырылған, әрине оқушылар мен мұғалімдердің таңдаулары шектеліп, қосымша оқу курстары, вариативтік оқу бағдарламаларын жүзеге асыруға қиындық тудырады.

Оқу қорларын пайдалану бойынша мектеп кітапханасының қызметі қауырт болып табылады: кітапхананың қызмет көрсетуінде оқушы мен педагогтердің барлық контингенті қамтылған; кітап беру ауқымы оқу әдебиеттері қорына жақындайды. Кітапханалар оқулықтармен жұмыс процесін қадағалайды және үнемі сол бойынша есеп береді. Бүгінгі таңда жаңартылған білім беру мазмұны контекстінде көптеген мектеп кітапханалары қыркүйек айында оқу жылы уақытына біржолғы берілетін оқу кешендерін беруден бас тартады (4-кесте).

4-кесте – Оқушылар үшін мектеп кітапхана қорының жинақталуы және қалыптастырылуы

Өңірлер	Оқу бағдарламалары бойынша оқулықтармен қамтамасыз етілуі (қажеттілік %-бен)	Қосымша оқу және әдістемелік әдебиеттер мен қамтамасыз етілуі (қажеттілік тер %-бен)	Электрондық оқулықтар және ОӘК қамтамасыз етілуі (қажеттілік тер %-бен)	Анықтамалық - библиографиялық ақпараттар мен қамтамасыз етілуі (сөздіктер, анықтамалықтар, энциклопедиялар,	Ғылыми-танымдық және көркем әдебиетпен қамтамасыз етілуі (қажеттіліктер %-бен)

				каталогтар, тақырыптық картотекалар) (қажеттілік тер %-бен)	
Ақмола	100%	68%	41.1%	60%	67%
Ақтөбе	100%	79%	76%	78%	68%
Алматы	100%	100%	100%	100%	100%
Атырау	100%	95%	96%	84%	60%
Шығыс Қазақстан	100%	83%	69%	64%	58%
Жамбыл	100%	100%	94%	88%	91%
Батыс Қазақстан	100%	90%	50%	50%	50%
Қарағанды	99%	92%	67%	80,9%	75,4%
Қызылорда	100%	100%	100%	100%	100%
Павлодар	100%	100%	50%	30%	40%
Солтүстік Қазақстан	94%	54%	50%	62%	56%
Оңтүстік Қазақстан	93%	77%	62%	50%	73%
Алматы қ.	100%	100%	100%	61%	50%
Астана қ.	100%	100%	80%	87%	88%

Дереккөз: Облыстардың, Астана және Алматы қалалары білім басқармаларының деректері

Кестеден көріп отырғанымыздай еліміздегі көптеген орта білім беру ұйымдарында оқушылар үшін 74% ғана электрондық оқулықтар және ОӘК-мен қамтамасыз етілген. Облыстардың және Астана, Алматы қалаларының білім басқармаларының деректеріне сәйкес оқулықпен қамтамасыз етілген оқушылар үлесі 98,1% құрайды. Өңірлер бөлінісінде мектеп кітапханаларында оқу бағдарламалары бойынша 100% оқулықтармен қамтамасыз етілмеген Қарағанды (99%), Солтүстік Қазақстан (94%), Оңтүстік Қазақстан (93%) облыстары болып отыр.

Мектеп әкімшілігі мен мұғалімдері оқу-тәрбие процесіне қажетті оқу және оқу әдістемелік құралдармен қамтамасыз етілмей, оқу процесінде алға жылжушылық болмайтыны баршамызға аян. Әкімшілік және мұғалімдер үшін мектеп кітапхана қорының жинақталуы және қалыптастырылу жұмысының жағдайы келесі кестеде көрсетілген (5-кесте).

5-кесте – Әкімшілік және мұғалімдер үшін мектеп кітапхана қорының жинақталуы және қалыптастырылуы

Өңірлер	Қосымша оқу және әдістемелік әдебиеттермен қамтамасыз етілуі (қажеттіліктер %-бен)	Электрондық оқулықтар және ОӘК қамтамасыз етілуі (қажеттіліктер %-бен)	Ғылыми-танымдық және әдістемелік журналдармен қамтамасыз етілуі (қажеттіліктер %-бен)	Анықтамалық-библиографиялық ақпараттармен қамтамасыз етілуі (сөздік, анықтамалық, энциклопедия, каталог, тақырыптық картотекалар)(қажеттіліктер %-бен)	Дидактикалық материалдар (қажеттіліктер %-бен)
Ақмола	64%	45%	57%	50%	52%
Ақтөбе	73%	70%	73%	64%	68%
Алматы	100%	100%	100%	100%	100%
Атырау	80%	80%	90%	50%	70%
Шығыс Қазақстан	59%	50%	62%	71%	67%
Жамбыл	94%	90%	90%	94%	88%
Батыс Қазақстан	70%	60%	80%	60%	50%
Қарағанды	70%	59%	72%	50%	50%
Қызылорда	90%	75%	80%	90%	80%
Павлодар	58%	75%	50%	50%	50,3%
Солтүстік Қазақстан	81%	70%	85%	90%	90%
Оңтүстік Қазақстан	66%	77%	73%	84%	72%
Алматы қ.	40%	100%	85%	55%	50%
Астана қ.	62%	55%	60%	65%	63%

Дереккөз: Облыстардың, Астана және Алматы қалалары білім басқармаларының деректері.

Облыстардың, Астана және Алматы қалалары білім басқармаларынан келіп түскен деректерге сәйкес мектеп әкімшілігі мен мұғалімдері үшін мектеп кітапханасы қорында қосымша оқу және әдістемелік әдебиеттермен қамтамасыз етілуі 71,8%, ғылыми-танымдық және әдістемелік журналдармен қамтамасыз етілуі 75,5%, электрондық оқулықтар және ОӘК қамтамасыз етілуі 72 % құрап отыр. Электрондық оқыту жүйесіне қосылған мектептердің үлесі 36,6% құрайды, ол 2014 жылғы деректерден шамамен 22% есе артық (6-кесте). Мектеп кітапханасының қоры білім беру ұйымындағы білім алушылар контингентіне сәйкес қалыптастырылуда. Елімізде 2014 жылы оқулықпен

қамтамасыз етілген оқушылар үлесі 98,2% (6-кесте) адамды құрайды [11].

6-кесте – Оқулықпен қамтылған оқушылар үлесі, 2014 жыл

Өңір	Барлық оқушылар	Оқулықпен қамтылған оқушылар	%
Ақмола	103463	99643	96,3
Ақтөбе	115424	115424	100
Алматы	307900	307900	100
Атырау	96043	96043	100
Шығыс Қазақстан	167052	167052	100
Жамбыл	185191	185191	100
Батыс Қазақстан	87013	86578	99,5
Қарағанды	171708	170220	99,1
Қостанай	99740	97746	98
Қызылорда	125803	119694	95,1
Маңғыстау	100104	100104	100
Павлодар	87218	87218	100
Солтүстік Қазақстан	71674	69344	96,8
Оңтүстік Қазақстан	543520	514713	94,7
Алматы қ.	171576	171576	100
Астана қ.	91618	91618	100
ҚР	2525047	2480064	98,2

Дереккөз: ҚР Білім және ғылым министрлігінің деректері

Түйін: Жоғарыда көрсетілген кестеге қарайтын болсақ 2014 жылы оқушылар санына шаққанда мектеп кітапханаларының оқулықпен қамтамасыз етілу деңгейі әлі де жүз пайыз көрсеткішті көрсетпей отырғанын көре аламыз. Алайда, 2014 жылмен салыстырғанда динамикалық өсу байқалады. 2014 жылмен салыстырғанда 2015 жылы Ақмола облысы 96,3%/100%, Батыс Қазақстан облысы 99,5%/100% жеткен. Ал керісінше Қарағанды (99%), Солтүстік Қазақстан (94%), Оңтүстік Қазақстан (93%) облыстары сол қалпында қалып отыр.

Мектеп кітапханасы қазіргі кезеңде заман талабына сай жаңа технологиямен жұмыс жасап, мектеп қауымдастығына қажетті ақпараттармен қамтамасыз етіп, әдістемелік көмек көрсету. Бүгінгі ақпарат заманында нар көтермес жүкті көтеріп, бүгінгі күннің, заманның басты кейіпкеріне айналу кітапханашылардың басты міндеті. Кітапхана қажетті ақпараттарды алатын қайнар көзі ретінде оқушылардың оқырмандық сауаттылығын дамытуға ықпал ететін факторлардың бірі болып табылады. Сондықтан «білім қоймасын», баспа

түріндегі және электрондық тасымалдағыштағы қажетті қорлармен тиісті деңгейде жарақтандыруға сыни тұрғыдан назар аудару қажет.

Қазіргі заманғы ақпараттық кеңістікте білім беру қызметін сапалы ұсынудың бөлінбес факторы орта білім ұйымдарының кітапхана қорына кең қолжетімділік болып табылады.

2 Білім мазмұнын жаңарту жағдайындағы мектеп кітапханалары қызметінің мақсаты мен міндеттері

Тәуелсіз Қазақстанның келешегі жас ұрпақты тәрбиелеп отырған мектеп дейтін болсақ, сол мектепте орналасқан кітапханада осы міндетті бірге атқарады. Осыған орай мектеп кітапханасының алдына қойған өзекті мәселесі жас ұрпақты тәрбиелеу. Білім және тәрбие жүйесінде контекстін жаңарту процесінің бастауында мектеп кітапханашысының рөлі және мектеп кітапханашысының түпкілікті өзекті мәселелері де жаңашаланады.

Бүгінгі мектеп кітапханасы кітап қарауылшысы ғана емес, білім жолындағы білім мен тәрбие процесінің концепциясын жауапкершілікпен қадағалап дәріптеуші. Ол үшін не істейді дегенге келетін болсақ, мектеп кітапханашысы сол мектептегі жаңалықтың жаршысы, әрбір елімізде болып жатқан уақиғалардың насихатшысы болу керек. Мектеп кітапханасы мектептің оқу-тәрбие процесін қамтамасыз етеді. Мектеп мұғалімдері алдына қойған мақсаттарға қарап, өзінің жұмысының жоспарын құрады. Ол тек қана кітапхана-библиография негізімен байланысты. Сонымен қатар мұғалімдерге білім жолындағы жандарға, мамандарға кәсіби біліктілігін арттыруда шеберлікке үйретеді. Мектеп кітапханасы білім жүйесіндегі мұғалім мен әкімшіліктен кем қатыспайды. Олар мектеп, білім жүйесіндегі реформаларды, мәселелерді шешеді. Осыған орай, айта кетерлік жайт осындай білім жүйесінде мектеп жүрегінің жұмыс атқаруы. Әр мектеп мұғалімінің, яғни білім жолындағы адамның жеке басының кітапхана арқылы көптеген жаңалықтардан хабардар болғанда іске сәттілік әкеледі. Білім процесінің біліктілігін арттырудағы жетістік тікелей мектеп кітапханашысына да байланысты.

Мектеп кітапханасы педагогикалық қызметінің негізгі мақсаты: білікті оқырманды дайындау арқылы рухани қалыптастыру.

Кітапхана жұмысын сапалы жүргізу үшін оқырмандармен жүйелі жұмыс жасау керек, сонымен қатар, кітапхана жұмысын жетілдіру:

- балалар мен оқырмандар арасында библиографиялық білімді насихаттау;
- кітапханашы қызметкерлерінің арасында өзара библиографиялық білім беру арқылы іс-тәжірибе алмасу;
- кітапханада АБА-каталогтар жүйесін құру;
- электрондық каталогтар, оларды құрастыру ерекшелігі;
- ақпараттық қызметте Интернет ресурстарын қолдану;
- ақпаратты-библиографиялық бөлімінде «Қолжазба қоры» ұйымдастыру т.б.

Кітапханашы ақпаратты жеткізуші ретінде көзқарас өткен уақытта қалған.

Бүгінгі таңда мектеп кітапханасының мүмкіндіктерін пайдалану мен білім беру ресурстарын тиімді пайдалану бағытында ортақ мәселелерді анықтау аясында және бірлесіп бағдарламалар жасау негізінде педагог пен кітапханашыға бірлесудің жаңа формалары қажет. Яғни, кітапханашының атқаратын қызметі заман талабына сай оқырмандарға өркениетті қызмет көрсету, кітапханаларға берілген жаңа технологияларды кітапхана жұмысында

кеңінен қолданып, кітапханалардан бүгінгі қоғамның қажетті ақпарат орталығы екендігін дәлелдеп, беделін көтеру. Мектеп кітапханасына жаңа технологияларды енгізу оқырмандармен Интернет және әлеуметтік желілер көмегімен жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Кітапханадағы оқырмандарға қызмет көрсету бағытының басымдылығы: мектептегі оқу процесіне белсенді ықпал ету; оқырмандар деңгейіне қарай сұраныстарға дифференциялық қызмет көрсету; жаңа оқырманға ақпараттарды қалай алу керектігін, анықтама ақпаратымен қалай қолдану керектігін, түсіндіріп үйрету (каталог, картотекалар).

Мектеп кітапханасы – бұл ерекше педагогикалық орта, барлық кітапханалық формалар, әдіс-тәсілдермен педагогикалық қызметті жүзеге асырады. Кітапхана аясында оқытудың белсенді әдістері осы немесе басқа да мәселелерде қызығушылықтарын арттырады, эмоциялық қызығушылық тудырады, демек көңіл аударуға, ойлауын тереңдетуге, материалды қабылдау мен есте сақтауын жеңілдетеді. Заманауи мектеп кітапханасының негізгі міндеттері ретінде іс-әрекеттің осындай түрлері көрсетілген. Мектеп кітапханасы оқытуға қатысты қызметтерді ұсынады, кітаптар мен материалдар мектеп қауымдастығының барлық мүшелеріне сыни ойлауын қалыптастыруға, барлық форматтар мен барлық тасымалдағыштарда тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

XXI ғасырдағы мектеп кітапханасының миссиясы білім алушылардың ақпараттық мәдени тұлғасын, айналаға, баланың тұлғасын тану, білім алу құқығы, еркіндік, бақыт, әлеуметтік қорғау дұрыс қарым-қатынас тәрбиесін қалыптастыру болып табылады. «Артық білім кітапта, ерінбей оқып көруге», – деп Абай атамыз айтпақшы барлық адам баласы үшін кітап – рухани азық. Осы рухани азығымызды жетілдіруде, кітапхананың барлық қауымға тигізері мол. Баланың дүниетанымы мен мінез-құлқының адамгершілік нормаларын қалыптастыруға кітап зор үлес қосады. Сондықтан кітапханаға оқырмандарды тарту, жаңа кітаптарды насихаттау, интеллектуалды әлеуетін ынталандыруға жәрдем беруде маңызды орын алады.

Мектептің маңызды бөлімі ретінде мектеп кітапханасы негізгі мақсаты – рухани бай, дені сау, адамгершілігі мол оқушыны қалыптастыру үшін, жоғары рухани-адамгершілік және азаматтық сана-сезімін, интеллектісі, шығармашылық қабілеті дамыған, салауатты өмір салты дағдысы, оқу және ақпараттық ресурстармен жұмыс істеу дағдысы тұрақты, сонымен қатар, нәтижелі оқу-тәрбие процесін қолдау үшін жағдай жасау.

Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында **мектеп кітапханасы жұмысының мақсаты** алдыңғы қатарлы педагогикалық тәсілдерді қарқынды енгізу көрініс табады. Осы негізде мектеп кітапханасы:

- пайдаланушылардың ақпаратты-кітапханалық қызмет көрсету: оқушылар мен педагогтерге қолда бар барлық оқу-әдістемелік және қосымша қолданыстағы немесе медиа ресурстармен тегін және еркін қолдану құқығын қамтамасыз етеді;
- жаңа ақпараттық технологияларды енгізу негізінде кітапхана ұсынған

қызметтер номенклатурасын жетілдіру, оқушылар мен педагогтар үшін қолайлы оқу кітапханалық ортаны ұйымдастыру;

- экологиялық сауаттылық, азаматтық, гуманистік патриоттық сана-сезімге тәрбиелеу;

- қолданушының шығармашылық әлеуетін дамыту, оқушылар мен мұғалімдердің ақпараттық мәдениетін дамыту;

- білім алушыларға жүйелі оқытуды ұйымдастыру, мәдени, жеке және жас ерекшеліктерін есепке ала отырып дамытуды іске асыру.

Мектептерге заманауи ақпараттық технологияларды енгізу оның білім беру мақсаттарын өзгертті. Енді олар негізінен білім алушылардың өздігінен ақпараттарды талдау және ұсыну, іздеу, жинау қабілеттерін дамыту мен қалыптастыруға бағытталған.

Дәстүрлі мақсаттардың арасынан мыналарды бөліп алуға болады:

- білім алушыларға тұлғалық гуманистік қасиетке тәрбиелеу (тілектестік, өзара сыйластық, төзімділік т.б.);

- танымдық белсенділігін дамыту, оқуға саналы қарым-қатынасын қалыптастыру, жұмысқа шығармашылық қарым-қатынасы;

- жауапкершілік сезімге тәрбиелеу, оқушылардың дербестігі және еңбекқорлығы;

- тұлғаның рухани дамуы, жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтардың үйлесімділігі;

- салауатты өмір салтына ұмтылушылыққа тәрбиелеу.

Мектеп кітапханасы қызметі кітапхананың жұмыс жоспары мен жобалары, бағдарламаларын білім беру мекемелерінің оқу-тәрбие жоспарына сәйкес ақпаратты-кітапханалық ресурстар негізінде іске асырады.

Күнделікті білім алушылар, әкімшілік-педагогикалық ұжым, ата-аналармен өзара әрекеттесе отырып келесі қызметтерді атқарады:

білім беру – мектептегі білім беруді дамытудың негізгі бағыттарына сәйкес қызметін жүзеге асырады, мектеп концепциясымен тұжырымдалған білім беру мақсаттарын қамтамасыз етіп сүйемелдейді.

ақпараттық – тасымалдағыш, формат, түрлеріне қарамастан ақпараттарды қолдану мүмкіндіктерін ұсынады.

мәдени – білім алушылардың эмоциялық дамуына ықпал ететін, мәдени және әлеуметтік сана-сезімін қалыптастыратын іс-шараларды ұйымдастырады.

Мектеп кітапханасы білім беру процесінің бөлінбес бөлшегі болып табылады.

Сауаттылық, ақпаратты қолдану дағдылары, сабақ беру, оқыту мен мәдениетті дамытуда мектеп кітапханасының негізгі қызметтері басты маңызға ие:

- бұрыннан мектептің алдына қойған және оның оқу бағдарламаларына бекітілген білім беру мақсаттарын нығайту және қолдау;

- балаларға кітап оқу үрдісін жетілдіру және қолдау білдіру, кітапхананы өмір бойы қолдану баланың танымдық белсенділігі мен ізденімпаздығын арттырады;

- білім, білік, түсінік, қиялын арттыру, ақпаратты алу және пайдалану ісінде тәжірибелер алу үшін мүмкіндіктер жасау;

- барлық білім алушыларға тасымалдағыштар немесе форматтар, формаларына қарамастан қоғамда болатын коммуникациялар түрлеріне алғырлығымен ақпараттарды пайдалану және дағдыларды практикада қолдана білуді қолдау;

- білім алушыларға әртүрлі идеялар, тәжірибелер, ой-пікірлерді білуге мүмкіндік жасайтын ұлттық, өңірлік, жергілікті, ғаламдық ресурстар мен мүмкіндіктерге қолжетімділігін қамтамасыз ету;

- мәдени және әлеуметтік хабардарлық пен алғырлығын жетілдіруге мүмкіндік беретін іс-шараларды ұйымдастыру;

- мектепке жүктелетін міндеттерді орындау үшін әкімшілік пен ата-аналар, оқытушылар, оқушылармен жұмыс, жауапкершілік пен тиімділікке негізделген демократиялық қоғам өміріне қатысу, азаматтық сезімге тәрбиелеу үшін басты маңызды ақпараттарға қол жету және интеллектуалдық еркіндікке сәйкес концепцияны жариялау;

- мектеп кітапханасы ұсынған ресурстар мен қызметтер барлық мектеп қоғамдастығы, басқа да қолданушыларға қолжетімді болу үшін жәрдемдесу және оқуды ынталандыру.

Мектеп кітапханасы өз заманының даму деңгейінде болып, мектептің өркендеуімен қалыптасуы, оның балалар мен жасөспірімдерге тәрбие беру мен оқытуда үлкен көмек беруі керек. Жасөспірімдермен жұмыс жасай отырып, кітапханаға деген құрметі мен сүйіспеншілігін қалыптастыру оларға кітаптар мен жұмыс жасай білуге үйрету – кітапхана қызметінің негізгі міндеттерінің бірі.

Заманауи мектеп кітапханаларының бүгінгі таңдағы негізгі мақсаты:

- оқушылардың интеллектуалдық әлеуетін, ғылыми зерттеу қызметін, сыни ойлау қабілетін, ақпараттық дағдыларын дамыту;

- пікір және идеяларымен алмасу үшін қолайлы жағдай жасау;

- пайдаланушылардың барлық санаттары үшін ақпараттық және кітапханалық қызметтеріне тең қол жеткізу;

- жаңа ақпараттық технологияларды енгізу, оқыту мен ақпараттық сауаттылықты біріктіру;

- мұғалімдер мен бірлесе отырып оқыту және жоспарлау, мектептің миссиясы мен мақсаттарын жүзеге асыру үшін мүмкіндік жасау;

- мектеп кітапханасын халықаралық стандарттарға сәйкестендіру, кәсіби біліктілігін жетілдіру;

- кітапхананың стратегиялық жоспарын жасау және жүзеге асыру.

Негізгі бағыттары:

- кітапханаға оқырмандарды үнемі тартып отыру;

- әдістемелік бірлестікпен бірлесе оқу бағдарламасына сәйкес кітаптарға тапсырыс беру;

- ұсынылатын жаңа әдеби кітаптардың тізімдерін жасау;

- оқу жылы бойы оқулықтармен, жаңа кітаптармен жұмыс жүргізу;

- кітаптарды КАБИС бағдарламасына тіркеу, электронды каталогқа енгізу;
- оқырманға қызмет көрсету және оқушылардың ғылыми-зерттеу жобасына көмек беру;

- кітапхана қорын жарнамалау;
- кітап оқуды насихаттау, дамыту;
- кітапхана сайтымен жұмыс жасау;
- мәдени көпшілік жұмыстар жүргізу;
- түрлі іс-шаралар ұйымдастыру;
- мектепішілік өткізілетін жұмыстарға материалдар жинақтау;
- кітап қорын есепке алу *алуы тиіс* [12].

Қазіргі заманғы кітапхана пайдаланушыларына барлық оқу және оқу-әдістемелік әдебиеттер, оқу бағдарламалары, әртүрлі баспа шығармалары, аудио, бейне материалдары, электрондық тасымалдағышта ақпараттар (сонын ішінде электрондық оқулықтар) кешендерін ұсынады. Сол арқылы ақпараттың барлық түрлерін тиімді қолдану мен сыни ойлауын дамытуға себептеседі.

Мектеп кітапханасын жаңғырту мектеп кітапханасы функциясын күрделендіру мен кеңейту, кітапханалық-ақпараттық қызметтерін өзгертумен бірге жүреді. Мектеп кітапханасы тек ағымдағы оқу процесін және оқушының кітап оқуына жетекшілігін қамтамасыз етпейді, енді ол жаңартылған білім мазмұнының ресурстық базасы, мұғалімдердің ақпараттық орталығы болып табылады. Кітапханашы пән мұғалімдерінің күрделі сауалдары мен ақпараттық ресурстар арасында делдал болады. Мектеп кітапханашысы өзінің барлық қызметтерінде білім алушыларға үнемі өздігінше білім алу қажеттілігіне, қиялын дамыту, азаматтық жауапкершілігіне тәрбиелеп, терең оймен оқуын дамытуға дағдыландырады. Кітапханашы мен мұғалімнің бірлестігі білім алушылардың сауаттылық деңгейін көтеруге мүмкіндік беріп, ақпараттық-коммуникациялық технологияларын пайдалана білуге дағдылану, есте сақтау, оқу дағдыларын, дамытуға көмектеседі. Оқу бағдарламаларына ақпараттық қолдау білім беру мекемелерінің құрамдас бөлігі ретінде мектеп кітапханасы үшін басымдық болып табылады. Кітапханаға ақпараттық-библиографиялық, кітапханалық қызмет көрсету жолымен мектептің оқу-тәрбие процесін қамтамасыз ету міндеттері қойылған. Соның ішінде кітапхананың анықтамалық-библиографиялық аппаратын тиімді жүргізе отырып, кітапхана қорын сапалы жинақтау негізінде білім беру процесінің вариативті әртүрлі мазмұнын қамтамасыз ету т.б.

Мектеп кітапханасының негізгі міндеттері:

- мектептің алдына қойған және оны оқу бағдарламаларына бекітілген білім беру мақсатын дамыту, нығайту, қолдау;

- анықтамалық-библиографиялық, кітапханалық қызмет көрсету арқылы білім алушылар мен педагогтерге өздігінен білім алу мен оқу-тәрбие процесін қамтамасыз ету. Білім беру жобаларында білім алушылар мен оқушыларға көмек көрсету;

- оқырмандарға тәуелсіз кітапханалық пайдаланушы дағдысын қалыптастыру: кітапты және басқа да ақпараттық тасымалдағыштарды

пайдалана білуге, іздеу, іріктеу, ақпаратқа сыни баға беруге үйрету;

- жаңа кітапханалық технологияны игеру және дәстүрлі технологияны жетілдіру. Құжаттарға неғұрлым толық және тез қол жеткізуге мүмкіндік жасау. Ақпараттарды алуда білім алушылар, ата-аналар, педагогтарға әдістемелік консультациялық көмек беру;

- оқушыларға шығармашылық ойлау, кітапхананы пайдалана білу, кітап оқу мәдениеті, кітапқұмарлық, ақпараттық мәдениетін дамытуға тәрбиелеу. Балаларға оқуға әдеттенуін қолдау және дамыту, оқу және одан қанағаттану. Өздігінен оқуына ықпал ету;

- барлық білім алушыларға коммуникацияның әртүрлі түрлерін қоса, тасымалдағыш немесе форматтары, формасына қарамай ақпараттарды қолдану мен дағдыларын практикада қолдану және иеленуге қолдау білдіру;

- ақпаратты өңдеу мен жинақтау, жинау және оны пайдаланушыға жеткізу. Кітапханада бар ақпараттық деректер базасында кітапханалық іс-шаралар мен сабақтан тыс жұмыстар өткізу;

- оқу-тәрбие процесін қамтамасыз ету мақсатында мектеп кітапханасының кітап қорын қалыптастыру;

- қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеу, пайдаланушылар арасында мазмұнды қарым-қатынастарын дамыту;

- елімізде тұрып жатқан басқа халықтардың тілінде және мемлекеттік тілдегі әдебиеттерді насихаттау;

- кітап оқу қызығушылығын қалыптастыру;

- әлеуметтілік және мәдени қабілеттілік пен білгірлігін жетілдіруге мүмкіндік беру, іс-шараларды ұйымдастыру. Мектеп іс-шараларын өткізуде АКТ пайдалану болып табылады.

Мектеп кітапханасының негізгі міндеті әдеттегі біз білетіндей, оқулықпен қамтамасыз ету емес, әдеби дәстүрлер мен заманауи ақпараттық технологияларды қолдану арқылы тұлғаның жан-жақты, интеллектуалдық және рухани дамуына жағдай жасау болып табылады.

Кітапхананы басқаша айтатын болсақ, мектептің оқу-тәрбие процесінің өзегі, негізі деп айтуға толық болады. Қазақстандық білім беру мазмұнының жаңаруы мектеп кітапханасының да оқу-тәрбие процесіне белсенді қатынасуын талап етеді. Бүгінгі мектеп кітапханасы қоғамның ақпараттық орталығына айналып отыр. Қазіргі уақытта кітап оқудың төмендеп, мектеп кітапханасына деген қарабайыр көзқарастың қалыптасып отырғаны ешкімге де жасырын емес. Мектеп кітапханасына оқушылардың тек ақпарат алу мақсатында ғана жүгінетіні де ащы шындық. Бұл мектеп кітапханасының, мектеп кітапханашысының беделін көтеру қажеттілігін көрсетіп отыр.

Кітапханашы қолында, ол арқылы мұғалімнің қолында осы жұмыстарды орындау үшін бағасыз құрал – кітап қоры бар. Мұнда мектеп кітапханашысының сезінетін басты рөлі бар, яғни ресурстар оқыту мен білім беруде тек құрал, олар қара бастың қамы емес, тек мақсатқа жету амалы. Осы мақсатқа жету қызықты да, сан қырлы кәсіп мектеп кітапханашысына тікелей байланысты [13]. Жаңартылған білім жағдайында білім беру мекемесінің

дәстүрлі кітапханасын жаңғырту мәселесінің қазіргі белсенді дамып келе жатқан қызметке айналуы өте көкейкесті. Кітапхана үдерістерін жаңғырту, инновациялық үйлесу, автоматтандыру – кітапханашының күнделікті жұмысы осылардың төңірегінде жүргізілуге тиісті.

Білім алушыларға патриоттық тәрбие беруде мектеп кітапханасы ерекше маңызға ие. Кітапхананың жүйелі және басым жұмыстарына оқушылар мен жеткіншектерге патриоттық сана-сезім, Отанға деген адалдық, азаматтық борышы мен еліміздің мүддесін қорғауда конституциялық міндеттерін қалыптастыруда бүгінгі күні ерекше талап етіледі. Отансүйгіштік сезімін қалыптастыру «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясы құндылықтары негізінде жүргізіледі. Мектептегі кітапхана қазақстандық патриотизм, азаматтық жауапкершілік, ынтымақтастық, өмір бойы білім алу қажеттілігін сезінуге **септігін тигізеді.**

Мектеп кітапханасы жұмысының технологиясы айтарлықтай өзгерістерге душар болды. Бүгінгі таңда мектептердегі жаңа сапалы кітапханалық-ақпараттық қамтамасыз ету деңгейіне жету жаңа ақпараттық коммуникациялық технологияларды (КАКАЖ бағдарламасын енгізу – оқырмандардың электрондық каталогын, кітап қорын және т.б. жасау) енгізумен байланысты. Бұл жағдайда ақпараттық-білім беру ортасынан қол ұзу мүмкін емес, кітапханалық-ақпараттық қызмет көрсетудің дәстүрлі және инновациялық әдістерін интеграциялау процесі үдей түседі.

Кітапхананы компьютерлендірудің басты мақсаты – мектепті толық, анық, мерзімді ақпараттармен қамтамасыз ету үшін қажетті жағдайлар жасау. Мектеп кітапханасы бірыңғай кітапханалық-ақпараттық медиа-кеңістікке кіруі керек. Бұл бүгінгі таңда барлық, әсіресе ауыл-аймақтарда орналасқан мектептер үшін қажеттілік болып отыр. Қазіргі кітапханашылар өз жұмыстарында жұмыс жағдайларына қажетті мониторинг пен зерттеу жүргізуге қабілеттілік, ақпараттық жұмысқа назар аудару, компьютерлік сауаттылық болып отырған жаңа технологияларды қолдану керек. Сондықтан кітапханада құжаттарды дұрыс жүргізу, мүмкіндігінше іс-шаралар мен көрмелер өткізу, ақпараттық байланыстарды жүзеге асыру, іздеу және ресурстармен алмасуды іске асыруға мүмкіндік беретін интернет желілері соншалықты маңызды. Мектеп кітапханасының білім-дамыту функциясын кеңейту кітапханашыны педагогтердің кәсіби қызметкері ретінде, ал кітапхана – білім беру мекемелері педагогикалық жүйесінің маңызды компоненті ретінде есептеуіне мүмкіндік береді [14].

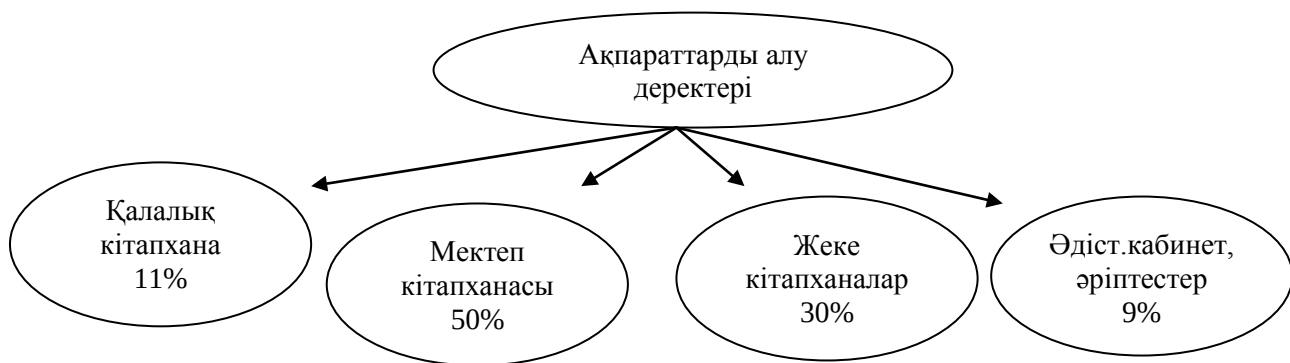
XXI ғасырда балаларды барлық алды-артын орап алатын құмарлық-инновациялық технологиялардан көңілін бөліп, оқу залдарына тарту қиындық тудырып отыр. Кітапханашылар мен мұғалімдер қазіргі балаларды кітап оқуға қызықтырудың қиындықтарын түсінеді, сондықтан да кітапхана қызметін педагогикамен байланыстыру өте маңызды, оқушыларға кітап әлемінің кереметін ашу, кітаптар мен оқулықтардың көрнекті тұлғасы емес, ақылшы-тәлімгер болуда педагогтің шеберлігін ояту. Қазіргі кезде қоғамымыздың дамуына қарай ақпаратты жан-жақты алу аудио, бейне, интернет жүйесі т.б.

арқылы мүмкіндік туғанымен кітапхана арқылы әдеби кітаптарды оқи отырып алатын білім мен сауаттылықтың орны жоғары екені даусыз. Халықаралық зерттеу көрсеткендей мектеп кітапханасын дамыту, оқу сауаттылығын дамытумен тікелей өзара байланысты болады. Еліміздегі мектеп кітапханалары (бастауыш мектептен бастап) әрбір жеке тұлғаның оқу үлгеріміне орасан зор әсер етеді. Әсіресе, қоғамдағы әлеуметтік жағдайы төмен отбасылардың балалары мектеп кітапханасындағы өзекті ақпараттық ресурстарға кедергісіз қолжеткізеді. Кітапханашылар балаларға кітапхананы пайдалануға баулиды. Мәселен, Лисаков қаласы мектеп-гимназиясының кітапханасы бұл бағытта көп іс атқаруда. Мектептің кітапханашылары өз жұмыстарында жана технологияларды қолданады (компьютерлік технологиялар игерілген, электрондық каталогтар сатып алынған), ақпараттық жұмыстарға үлкен көңіл бөлінеді, мектептің білім алушыларының ғылыми ортасымен, оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау бағдарламаларын жүзеге асыруға қатысады, әртүрлі конкурстар, мониторингтер, түрлі зерттеулер жүргізеді.

Мектеп кітапханасында кітапхана қызметінің сапасы мен тиімділігіне мониторинг жүргізіліп, онда педагогикалық қызметкерлердің ақпараттық-әдістемелік қызмет көрсетуін жетілдеру жолдары көрінеді. Мектептегі заманауи кітапхананың рөлі бойынша жүргізілген зерттеулерден келесідей міндеттер қарастырылды:

- кітапхана қызметінің сапасы мен тиімділігі;
- мектеп қызметкерлерінің ақпараттық қажеттіліктері;
- заманауи ақпараттық-әдістемелік орталық ретінде перспективалық бағыттары.

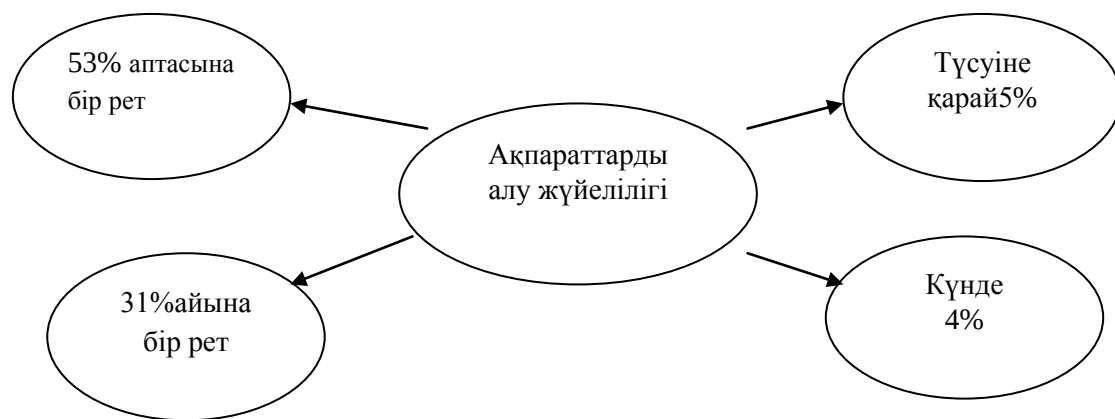
Зерттеуге мектеп-гимназиясының мұғалімдері мен әкімшілік мүшелерінен 75 қатысушы қатысты. Олар алынған оқу, әдістемелік ақпараттар деректері бойынша келесідей үлгіде орналастырылды (1-сурет).

1-сурет –Алынған ақпарат деректері бойынша орналастырылған

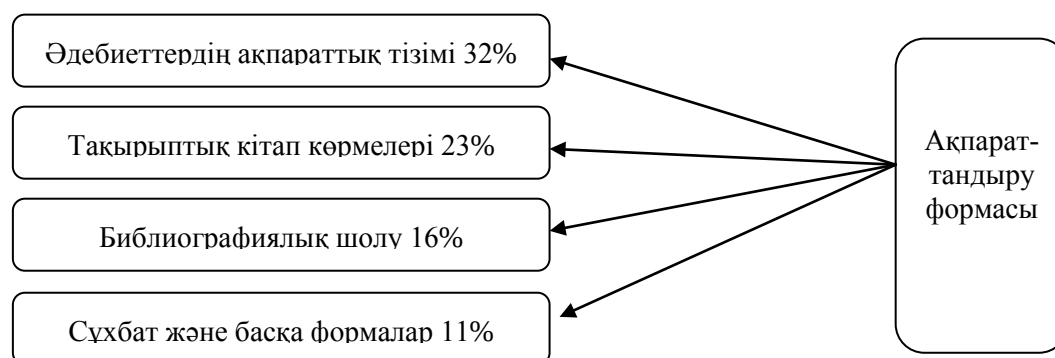
Мониторингтен алынған деректер талдамасы қолданушылардың (50%) көп бөлігі дәл осы мектеп кітапханасының ақпараттарына жүгінетінін көрсетеді.

Қолданушылар неғұрлым жиі ақпараттар алу үшін мектеп кітапханасына барады: 53% - аптасына бір рет және жиі, 31% - айына бір рет және жиі, 4% күнде (2-сурет).

2-сурет – Мектеп кітапханасынан ақпараттарды алу және бару жиілігі бойынша қатысушыларды орналастыру

Мониторинг барысында педагог қызметкерлерді ақпараттандырудың неғұрлым тиімді формасы көрінеді (3-сурет):

3-сурет – Педагогикалық қызметкерлерді ақпараттандырудың неғұрлым тиімді формасын орналастыру

Қолайлы ақпараттық тізімдер – 32%, тақырыптық кітап көрмелерін таңдаған педагогтер – 23%, библиографиялық шолуға – 16% сауалға қатысушы.

Педагогтер жеке (45%) және топтық (38%) ақпараттандыруға артықшылық бергені байқалды. Мұғалімдер не бары 16% педагогикалық кеңесте, жедел және өндірістік жиналыстарда т.б. жаппай ақпараттандыру қолайлы деп санайды. Мектеп кітапханасында педагогтердің неғұрлым көп бөлігі келесідей ақпараттар материалдарын пайдаланады:

- оқытудың қазіргі заманғы жаңа технологиялары мен әдістері;
- пәнді оқытудың технологиялары мен әдістері бойынша материалдар;
- білім алушылардың дағдылары мен қабілеттері, білімдерін тексеру үшін материалдар;
- Қазақстан туралы оқытуда өлкетану, өлкетанулық аспектілер бойынша материалдар [15].

Мектеп кітапханасы жұмысының жаңа тәсілдеріне қарамастан мектеп кітапханасында жұмыстың негізгі ұйымдастырушылық түрлері өз маңызын

жойған жоқ: көрме, тақырыптық сөре, ертеңгілік, ауызша журнал, кездесу кеші, оқырмандар конференциясы, дискуссиялар т.б.

Мектеп кітапханасындағы оқу жұмысының әдістері мен формалары жеке немесе бұқаралық ретінде мынадай, ұсыныс сұхбаттар, кітап көрмелері, оқыған кітаптары туралы әңгіме, оқыған кітаптары мен мақалаларын талқылау, әдебиеттерге шолу, анықтамалықтар, оқырмандар конференциялары, кеңестер, ауызша журналдар, әдеби ойындар, таныстырулар өз маңызын сақтаған.

3 Білім мазмұнын жаңарту жағдайындағы мектеп кітапханалары қызметін ұйымдастырудың инновациялық тәсілдері

Бүгінгі таңда қоғамда болып жатқан өзгерістер, қоғамның өркениеттік деңгейге жоғарлауы, ашық ақпараттық кеңістікке өту кітапханалардың жаңа бағытта жұмыс істеуін талап етеді. Мектеп кітапханашысының басты мақсаты заман ағымына сай жаңалықта болуы. Ақпараттық жаңа технологиялар мен интернет жүйесі дамыған уақытта оқырмандарға дәстүрлі қызмет көрсетумен қатар, ақпараттық телекоммуникациялық қызметтің сан алуан жолдары арқылы оқырмандарға қызмет көрсету кітапхана жұмысының күнделікті іс-әрекетіне айналуы тиіс. Кітапханалық-библиографиялық жұмысына электронды каталогтарды ұйымдастыру, құжаттарды цифрлық жүйеге енгізу, ақпараттық-анықтамалық жұмыстарды электронды жүйеге көшіру кітапхана ісін заман талабына сай сәйкестендіреді. Электронды каталогтарды ұйымдастыру, құжаттарды цифрлық жүйеге енгізу, ақпараттық-анықтамалық жұмыстарды электронды жүйеге көшіру жұмыстары жолға қою. Кітапханалық-ақпараттық қызмет көрсету және кітапхана қызметтерін жарнамалауда Интернет пен веб-сайттарды қолданудың маңызы ерекше болып отыр.

Қазіргі таңда Веб 2.0 технология үлкен танымалдылыққа ие, осы технологиямен дайындалынған порталдар мен сайттар білім беру үдерісі субъектілерінің өзара әрекеттестігі үшін үлкен интерактивті мүмкіндіктерді ұсынады. Осы технологияға Moodle (www.moodle.org), Atutor (<http://www.atutor.ca>), Dokeos (<http://www.dokeos.com>), OpenUSS (<http://www.openuss.org>), Sakai (<http://sakaiproject.org>), ILIAS (<http://www.ilias.de/index.html>) секілді және т.б. танымал CMS-терді жатқызуға болады. Қазіргі уақытта білім беру ұйымдары үшін сөрелер, оқырмандарға өздік жұмыс жасауға мүмкіндік беретін компьютерлік техникалармен, байланыс құралдары мен компьютерлік техникалармен жеткіліксіз жабдықталған. Электрондық және сандық білім беру ресурстарымен жинақталмаған. Сандық білім беру ресурстары дегеніміз пәндер бойынша интерактивтік нысанда оқытуды қамтамасыз ететін сандық дидактикалық материалдар. Оларға фотосуреттер, бейнефрагменттер, статистикалық және динамикалық моделдер, виртуалдық нақты және интерактивті моделдеу объектілері, дыбыстық жазбалар және басқада оқу материалдары жатады.

Қазіргі кітапхананың басты міндеті өз оқырмандарына жаңа электронды қызмет түрлерін ұсыну. Сонын аясында «Құжаттарды электронды түрде жеткізу», «Кітап мерзімін онлайн режимінде ұзарту», «Кітапханашыға сұрақ», «Виртуалды анықтама қызметі» қашықтықтан онлайндық анықтамалық-библиографиялық қызмет көрсету.

Заманауи мектеп кітапханасы – шығармашылық пен зияткерліктің даму ортасы. Сондықтан, жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында еліміздің санаулы мектептерінде инновациялық тәсілдерді енгізу арқылы кітапхана оқырмандарына қазіргі заман талаптарына сай қызмет көрсету жұмыстарын бастады.

Кітапхана – білім іздеген адамдардың шаңырағы. Шаңырақ елдің елдігін танытып, берекесін ұйытатын басты ұлттық құндылықтардың бірі, бірлік пен татулықтың белгісі. Алдына мақсат қойған білім алушылардың басын қосып, электронды білімдерін жетілдіру мақсатында оқу курстары мен тренингтер ұйымдастыру арқылы өскелең ұрпақты кітапхана тартудың да маңызы ерекше болып отыр. Білім алушылар кітапханада компьютер және интернетпен жұмыс істеуді үйренеді. Электронды білім оларға интернет арқылы жұмыс орнын іздеуге, әртүрлі әлеуметтік желілерді және электронды үкіметтің онлайн қызметтерін пайдалануға зор септігін тигізері сөзсіз. Кітапхана саласында қолданылып жатқан жаңа ақпараттық технологиялар, электрондық ресурстар, пайдаланушыларға қызмет көрсетудің жаңа формалары, кітапхана қорларын электрондық форматта сақтау – бұл бүгінгі күннің белесі. Әлемдік ақпараттандандыру және қоғамды компьютерлендіруге деген тенденция компьютерлік сауаттылыққа үйрету, ақпаратты қоғам технологияларына, ақпараттық ресурстар мен қызмет көрсету жүйесін ұйымдастыру және пайдалануда әртүрлі ақпараттарға көп аспектілі және жедел түрде кіруді қамтамасыз ету басты мәселе. Заманауи мектеп кітапханаларының басты міндеті біртұтас электрондық кітапханалық жүйені қалыптастыру, автоматтандыру жұмыстарын кеңейту.

Электронды каталог – ақпарат іздеудегі басты құрал. Электронды каталогты қолдану кітапхана оқырмандарына қызмет көрсету мүмкіндігін кеңейтеді, сонымен қатар электронды каталогты пайдалану арқылы кітаптар, мақалалар қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі электронды басылымдарды жылдам тауып, табылған әдебиеттер тізімін басыпшығаруға болады:

- электронды каталог (ЭК) дәстүрлі карточкалы каталогпен қатар жүргізіледі және кітапхананың анықтама-ізвестіру аппаратының құрама бөлігі болып табылады;

- электронды каталог кітапхана қорларының ғылыми және толық мазмұнын ашады.

Бүгінгі мектеп кітапханасының материалдық қорының жағдайы, техникалық жабдықтары, Интернетке қол жетімділігі, автоматтандырылған кітапханалық бағдарламасының болуы (РАБИС, ИРБИС т.б.), бағдарлама болған жағдайда электронды каталогтың болуы заңдылық. АИБС «МАРК-SQL» бағдарламасы негізгі кітапханалық қызметтерді кешенді автоматтандыруды қамтамасыз ететін мектеп кітапханаларына арналған бағдарлама. АИБС «МАРК-SQL» бағдарламасы қорды әдебиеттермен толықтыру, түскен басылымдарды ғылыми және техникалық өңдеуден өткізу, оқырмандарға қызмет көрсету, анықтама-ақпараттық қызмет, кітапхана қорын есепке алу жұмыстарын жүргізеді [16].

АИБС «МАРК-SQL» бағдарламасы:

- кітапхана қорындағы кітаптардың, оқулықтардың және басқа да ақпарат көздерінің электронды каталогын құруға;

- қашықтықтағы деректер базасына кіру мүмкіндігі;
- мектептің құрылымы және әр сыныптың оқшылар саны жөніндегі мәліметтерді енгізу арқылы оқулықпен қамтылуын анықтауға; кітап беру есебін жүргізуді автоматтандыру;
- кітапханаға сыныптар бойынша кітаптарын уақытылы тапсырмаған оқушылардың есебін автоматты түрде анықтауға;
- деректер базасында ұсынылған оқулықтар мен оқу құралдарының тізімі бойынша оқулықтарға сұраныс дайындау;
- оқушылардың оқу бағыттарын анықтау;
- тақырыпқа сай қажетті әдебиеттерді электронды каталогты, кілт сөздер тізімін пайдалана отырып іріктеу; Интернет арқылы қашықтықтағы деректер базасынан толықмәтінді және мультимедиялық ресурстарға қол жеткізу;
- АИБС «МАРК-SQL» бағдарламасы негізінен мектеп кітапханашыларына арналған.

• мұғалімдер мен оқушылар да электронды каталог қызметін пайдалана отырып қажет әдебиеттерін жедел түрде іздестіруіне мүмкіндік береді.

Ғылым мен техниканың ерекше алға басқан қазіргі кезеңінде мектеп кітапханасының қызмет көрсету ауқымы электронды ресурстармен толығыуы керек. Заманауи ақпарат тасымалдаушы технология жүйесінде де, кітапхана маңызды буын болып саналады. Мектеп кітапхана ісін автоматтандыру жүйесі оқырмандарға қажетті электронды ақпараттар қорын жинақтап, оны компьютерлік желілер мен интернет жүйесі арқылы жеткізудің негізгі құралы екені анық.

Заманауи ақпараттық кеңістікті игеру, санасын ояту, адамның жетілуіне мүмкіндік беретіні белгілі. Ауыл кітапханаларын жаңарту, жаңғырту үшін жергілікті билік органдары мен кітапхана қызметкерлерінің бірлескен іс-қимылы қажет. Кітапхана жұмысын жаңғыртуға кітапхана қызметкерлерінің белсенді болуы арқылы және мектеп әкімшілігінің оң көзқарасы жағдайында ғана кітапхананың – білім мен ақпараттың нағыз орталығына айналады.

Қазіргі уақытта кітапханашының қызметі мүлдем өзгереді деуге болады. Заман ағымына сай мектеп кітапханасы қызметін пайдаланушылардың интеллектуалды деңгейі мен сұраныстары өте жоғары, мазмұны да өзгерген. Бүгінгі кітапханашы – менеджер, ол – бағдарламашы, ол – психолог, бірнеше саланы меңгерген, дәлірек айтқанда, кітапхана ісінің дамуын алға жылжытатын, қызмет көрсетудің әдіс-тәсілін қалыптастыратын білікті маман болуы шарт. Қоғамда кітапханашы беделі жоғарылап, мәртебелі мамандық ретінде танылып келеді.

Кітапхана саласында қолданылып жатқан жаңа ақпараттық технологиялар, электрондық ресурстар, пайдаланушыларға қызмет көрсетудің жаңа формалары, кітапхана қорларын сақтау – бүгінгі күннің белгісі.

Библиографиялық қызмет көрсетудің өзінің қызмет аясы ретінде «библиографиялық ақпарат – пайдаланушы» жүйесі бар, мақсаты – библиографиялық ақпаратты оқырманға тиімді жолмен жеткізетін жағдай жасау. Оның нәтижесі ретінде құжаттар туралы мәліметтерді тарату мақсатында

жүзеге асырылған «шаралар» жиынтығын атауға болады: орындалған библиографиялық тізімдер саны, әдебиеттер тізімі, мамандар күндері, ұйымдастырылған көрмелер, әдебиеттер шолуы және т.б. Аталған барлық нәтиже көз жетерлік, есепке алуға жеңіл, және оған қарап библиографиялық жұмыс ауқымы мен сапасы анықталады. Осы процестер жиынтығы – библиографиялық ақпаратқа деген сұранысты қанағаттандыру міндеттерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Мектеп кітапханасының кең жолақты Интернетке (бұдан әрі – КЖИ-ға) қосылу, электрондық білім беру жүйесі үшін жабдықтармен қамтамасыз ету және жеткізушілердің қызмет көрсетулерін таңдау мемлекеттік сатып алу саласындағы Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына сәйкес жүргізілетін болады [17].

Әлемдік инфрақұрылымды өзгерткен техникалық жаңалық гипермәтіннің жасалуы болды. Интернеттің бар мәліметтерінің, яғни барлық Web-парақтарының бір ортақ қасиеті – олардың барлығы да HTML тілінде жазылған. HTML тілінде Web-парақтарды жасау бағдарламалауға ұқсас болғанмен, ол қарапайым бағдарламалау тілі емес. HTML – гипермәтіндік белгілеу тілі. Ол кәдімгі мәтіндерді Web-парақтар түрінде бейнелеуге арналған ережелер жиынын анықтайды. Гипермәтін – өзара байланыс жасайтын кез келген жерге орналасқан құжаттардың арасындағы байланыс. Гипермәтін немесе гипермәтіндік құжат басқа ресурстарға сілтеме бола алады, таңдалған жүйелілік ізімен мәтін элементін қолдана отырып, басқа құжатқа өте алады. Бүгінгі таңда Интернет әлемдік желілік құрылымына қолданушылардың белсенді қосылуы жүріп жатыр. Уақыт кітапхананың өз ауқымында өзіндік қорларын мың есе арттыратын толықмәтіндік (гипермәтіндік) базаларға қол жеткізуді ұйымдастыру қажеттілігін мәжбүрлеп отыр. Гипермәтін мен гипермедианың мүмкіндіктері электрондық ресурстар жасауда тиімді қолданылып келеді. Гипермәтіндік басылымдардың көптеген түрлері бар. Олардың бір бөлігі – білім беру мақсатында қолданылатын кәдімгі қағаз басылымдар дубликаты.

World Wide Web (WWW) – Интернет желісі арқылы ақпаратты қабылдауды жеңілдететін мәтін, графикалық иллюстрация, дыбыстық фрагменттер және анимациялар біріктірілген құжаттармен жұмыс істеуге мүмкіндік беретін технологиялар. Жалпы алғанда, WWW Интернет желісі қызмет ететін коммуникациялық негіз, ауқымды гипермәтіндік орта. Олардың көмегімен, барынша үлкен қашықтыққа ақпараттың кез-келген көлемін жедел беруге, үлкен көлемді ақпараттарды компьютердің жадында оларды кез-келген уақытта қағазға шығарып алу мүмкіндігімен, ұзақ уақытқа сақтауға, интерактивтік байланыс көмегімен жедел кері байланыс орнатуға, Интернет желісінің арқасында түрлі ақпарат көздеріне еркін қол жеткізуге болады. Білім беруде Интернет желісінің электрондық пошта, телеконференция, жіберу тізімдері (Mailing lists), электрондық оқулықтар, электрондық кітапханалар, WWW де ақпарат іздеу сияқты мүмкіндіктері кең қолданылып жүр.

Электрондық пошта көмегімен берілген кез-келген қашықтықтағы адреске ақпараттың барлық түрлерін жіберуге болады. Білім беру саласында

электрондық пошта көмегімен бір мақсатта білім алатын түрлі топтардың өзара байланысы жүзеге асырылады. Олар республиканың әртүрлі өңірлерінде немесе әлемнің түрлі елдерінде отырып, оқу, іздеу немесе зерттеу сипатындағы өзіндік жұмыстарын жүргізе алады. Әлемдік гипермәтіндік орта (WWW) көмегімен білім беру ұйымдары өз қызметтері жайлы ақпараттарды жариялай алатын, WEB-беттер құру арқылы практикалық, ғылыми, әлеуметтік потенциалдарын жариялау мүмкіндіктеріне ие болады. WEB-беттер көмегімен қажетті ақпаратты іздестіруді жүргізуге болады. WEB-технологиялар Интернет желісінің кез-келген ресурстарына жеңіл қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Интернет, телекоммуникациялық желілер медиатека абоненттеріне әлемдік ақпарат ресурстарына қол жеткізуге, электрондық жәшіктер – елдегі және шетелдегі құрбыларымен қарым-қатынас жасауға мүмкіндіктерін береді. Осындай медиатека жұмыс тәжірибесі көптеген елдерде бар.

Мәселен, Польшада кітапхана атауы өзгеруде: мультимедиялық ақпарат орталығы, кітапханалық-ақпараттық орталық, ақпараттық-білім беру орталығы, мектеп ақпараттық орталығы, медиатека, өздігінен білім алу, ақпарат орталығы, мектептің кітапханалық-ақпарат орталығы немесе ақпарат қорлары орталығы. Ең маңыздысы мектеп кітапханасы жаңа сапада мектептегі оқу процесінің нақты тірегі болып отыр. Олар оқырманға кітапхананың дәстүрлі құжаттары мен мультимедиялық оқу құралдарын, сонымен қатар ақпараттарға қол жеткізу мен Интернеттегі оқу материалдарын ұсына алады.

Сондықтан заманауи мектеп кітапханасына Интернет-залдардың болуы маңызды. Кітап қорында жоқ материалдарды, қосымша іздену мақсатында интернет желісі қосылса өте орынды. Интернет-зал құрал-жабдықтармен, үзіліссіз қорек желісімен, телефон және факсимилдік аппараттармен, телефон желісімен, мини АТС және жиһаздармен жабдықталуы қажет. Электрондық ресурстар залы– бұл электрондық ғылыми ресурстарға қол жеткізу мүмкіндігі. Заман ағымына сай еліміздегі бірқатар мектеп кітапханалары, қорларын электрондық жүйеге көшіріп жатқан болса бұл үлкен жетістік. Мектеп кітапханалары бірнеше халықаралық электрондық кітапханалармен (АБИС ИРБИС, SCOPUS), каталогтармен (Elsevier) жұмыс жасап байланыса алатын еді. Өзінің де электрондық қоры ашық, жалпыға бірдей қолжетімді болады. Қорларды пайдалану, іздестіру механизмдері қазіргі кітаптардың каталогын жасау кезінде қолданатын параметрлерден тыс палеографиялық, археографиялық, кодикологиялық, лингвистикалық ерекшеліктерін де қамти алатын болады. Электрондық кітапханадан кітаптар, анықтамалықтар, сөздіктер мен журналдарды тегін электрондық түрде жүктеп алуға болады. Навигацияның ыңғайлы болуы үшін авторлардың алфавиттік каталогынан басқа шығарманың алфавиттік каталогына қол жеткізуге болады, яғни, кітаптарды алфавиттік тізімдер (www.bookz.ru) бойынша іздеуге болады. Мектепкітапханасы Интернет арналары арқылы оқырмандарға кітаптардың электронды көшірмелеріне қол жеткізу мүмкіндігімен қамтамасыз ету керек (4-сурет). Сондықтан да кітапхана міндеті мектеп қауымдастығына жедел ақпарат алуына жағдай жасау. Кітапхана жаңа заманауи озық технологиялық

жабдықтармен жабдықтау міндетті болып табылады.

4-сурет – Мектеп кітапханасының Интернет-залдары

Мектеп медиатекасы дегеніміз әртүрлі нысандағы құжаттарды жинақтаған және қажетті арнайы құрал-жабдықтармен және техникалық құралдарды пайдалана отырып, оларды пайдаланушыларға жоғары деңгейде ұсынатын қазіргі заманғы озық кітапхана. Кітапхана – медиатека мектептің жергілікті жүйесінде бола отырып, әлемдік ақпараттар қорына шығуға жол ашады. Барлық кітапхана-медиатекалар үшін басты медиаматериалдар қорын қалыптастыру ғана емес (бұл жұмысты осы немесе басқа шамада барлық кітапханаларға жүргізу керек болады), медиамәдениет, медиасауаттылықты дамыту мен қалыптастыру жұмыстары да тұр. Бүгінгі таңда «кітапхана-медиатека», «кітапханалық медиаорталық» атауымен қатар «медиатека», «мультимедиялық оқу орталығы» ұғымы бар. Мектеп кітапханаларында компьютерлік залдар, бейнетекалар басты қажеттілік болып отыр. Оларды құру технологиясы мен жұмысын ұйымдастыру әлі қалыптасу кезеңінде, бірақ олар басқа да кітапханалардың айнасына айналып оқырмандарды қызметтің жаңа түрлерімен жұмылдыруда.

Мектеп кітапханашысының кәсібі өзгеруде. Кітапханашы-медиамаманның аудиовизуалды және электрондық құжаттар, жаңа технологиялармен жұмыс істеу қабілеті болуы қажет. Ақпараттық орталық кітапханашысы ақпараттарды

талдамалы-жинақтамалы өндеу және оны жасау мен тарату әдістерін игеруге міндетті, педагог-кітапханашыда педагог кәсібіне қатысты барлық дағдылар болуы керек. Мектеп кітапханасы үшін жалпы пайдаланушыларға баспа ғана емес, сонымен қатар электрондық ақпараттарды тиімді қолдану дағдыларына үйрету де, ақпараттық мәдениетін қалыптастыруда оның қызметіне жатады. Педагог-кітапханашы белгіленген біліктілік сипатына сәйкес ақпараттық ресурстар және кітапхана қорымен жұмыс жасауынан басқа педагогикалық жұмыс міндетіне ауысады. Ол бастауыш, негізгі және жалпы орта білім беру беру бағдарламаларын жүзеге асыруға қатысуы, сонымен қатар білім алушылардың қосымша білім алуын жүзеге асыру, үйірме, клубтық және басқа да жұмыс формаларының ақпараттық-кітапханалық қызмет түрлері мен әдістеріне, инновациялық технологияларды игеру, сөйлем және ақпараттық мәдениетінің дамуы, әдебиетке қызығышылығын қолдау, оқуының жоғарылауы, тәрбиеленушінің мәдени дамуына да байланысты болуы мүмкін.

Мектеп кітапханасының болашағы әрбір нақты білім беру ұйымдары, білім беру жүйесінің ішкі қажеттіліктері мен сыртқы ортаның өзгерістеріне бейімделу икемділігіне, инновацияларды меңгере алуына көп байланысты.

Кітапханалық-ақпараттық қызметтің ортақ міндеті қоғам мүшелерінің ақпараттық қажеттігін қанағаттандыру болып табылады. Сондықтан ақпараттық қажеттіліктер ерекшелігін зерделеу кітапханалық-ақпараттық қызмет жүйесін жасаудың негізі іспеттес. Ақпараттық қажеттіліктер туралы мәліметтер ақпарат қорын жасақтаумен сақтауды ұйымдастыруда, ақпараттық, ақпарат пайдаланушыларына кітапханалық – библиографиялық қызмет көрсету процестерінде және тағы басқа ақпараттық-кітапханалық қызмет жүйесінің маңызды кезеңдерінде пайдаланылады.

Мектеп кітапханасының негізгі бағыттары:

- азаматтардың конституциялық құқығы мен кітапхананы пайдалану нормаларына сәйкес ақпараттар алуына жағдай жасау;
- кітапхананың кітап қорын бүгінгі заман талабына сай деп саналатын маңызды, құнды басылымдармен толықтыру;
- жаңа ғасырдағы тұлғалардың қалыптасуына, адамзат баласының рухани дамуына, білімді ұрпақ тәрбиелеуге үлес қосу;
- кітапхана ісіндегі ақпараттық автоматтандыру процестерін жетілдіріп, ақпараттық ресурстар құру, дерек қорларды толықтыру;
- жаңа технологиялық қызмет көрсету, электронды құжаттар жеткізу қызметінің белсенділігін арттыру.

Кітапхана саласын жаңғырту ақпараттық қоғамның жалпыәлемдік даму тенденциялары есебімен жаңа ақпараттық технологиялар негізінде Қазақстан халқының бәсекеге қабілетті ақпараттық-кітапханалық қызмет көрсетуін қалыптастыру болып табылады. Қоғамның интеллектуалды бәсекеге қабілеттілігін жетілдіру мен еліміздің мәдени және ақпараттық тұтастығын қамтамасыз етуде кітапхана рөлін нығайту, білім деңгейі, әлеуметтік жағдайы, тұрғылықты жеріне қарамастан Қазақстанның әрбір азаматына әлемдік

ақпараттық ресурстар, демократиялық мүмкіндіктеріне қамтамасыз ету маңызды.

Мектеп кітапханасы саласын жаңғырту талаптарына келесідей міндеттерді орындауды қамтамасыз етеді:

- 1) кітапхана ісінің нормативтік құқықтық базасын жетілдіру;
- 2) кітапханашылардың кәсіби дамуымен кадрлық мәселелерді шешу;
- 3) кітапханалардың ақпараттық, электрондық ресурстарын біртұтас ақпараттық жүйеге біріктіру, кітапхана қызметін, электрондық ақпараттық ресурстардың өсуіне жәрдемдесу;
- 4) мектеп кітапханасының кешенді дамуы үшін жағдай жасау.

Кітапхана қызметін, электрондық және басқа да ақпараттық ресурстарды дамыту

Ақпараттық ресурстарды интеграциялау мәселесі кітапханалардың ары қарайғы дамуының негізгі көзқарастары тұрғысынан мойындалуы керек, біртұтас ақпараттық кітапханалық компьютерлік желіні жасау, Қазақстандық ұлттық электрондық кітапханалар және басым жобаларының болуы «Қазақстан кітапханалары» мемлекеттік электрондық кітапхана қорларының қалыптасу перспективалары дәл осымен байланысты болады. Халықтың көп бөлігіне ақпаратты жеткізу үшін кітапхана салаларын жаңғырту кезеңінде өңірлік, ұлттық кітапханалардың толықмәтіндік және электрондық библиографиялық ресурстарын бірыңғай жүйеге біріктіру қажет. Бұл еліміздің ауылдық, шалғай жерлерінің тұрғындары үшін ақпараттарға қолжеткізуге неғұрлым кең мүмкіндіктер беру. Кітапханалық қызмет көрсетуді жетілдіру, бүгінгі күннің талабына сай, тақырыпты электрондық базалар құру, оқырмандардың сұранысын толығымен қанағаттандырады.

Пайдаланушыларды стационарлық режимде, сонымен қатар қашықтықта ақпараттарға қолжеткізу, азаматтардың ақпараттық теңсіздігін жою мақсатында, кітапхана қорларына есеп жүргізу, сақтау, қалыптастыруды қамтамасыз ету мақсатында, кітапхананың корпоративтік және басқа да автоматтандырылған жүйесі мен технологияларын енгізу және әзірлеу бойынша жұмыс жүргізетін, кітапханалық процестерді автоматтандыру және жаңа технологияларды енгізу орталықтарын жасауды жоспарлау қажет.

Біріктірілген ақпараттық электрондық қызметті дамыту үшін басым бағыттар:

- «Қазақстан кітапханалары» мемлекеттік электрондық кітапхана қорларының ақпараттық-танымдық веб-порталы жобасын жасау;
- «Қазақстанның саржал беттері» журналын шығару (қазақстандық сайттар каталогы), «электрондық үкімет» порталына журналдың электрондық нұсқасы орналастыру;
- екі шрифте және электрондық нұсқада «РБНСГ-Жарғысы» газетін шығару;

- ҚР Ұлттық академиялық кітапханасы жанынан бірыңғай виртуалды анықтамалық қызметін енгізу болады.

Мәдени мұраның бөлігі ретінде кітапхана қорының сақталуын қамтамасыз ету

Осы бағытты жүзеге асыру мақсатында:

- кітапхана қорының қауіпсіздігі мен сақтау жағдайлары бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізуді жоспарлау;
- кітапхана қорын консервациялау мен қалпына келтіру, пайдалану мен сақтаудың нормативтік режимін қамтамасыз ету бойынша шаралар қабылдау;
- «Ұлттық мұра» ақпараттық-танымдық веб-порталды жандандыру мен қамтамасыз ету және жасауды ұйғару;
- арнайы кітапханалардың құжаттарын жаңғырту және қалпына келтіру орталығын құру керек.

Кадрлық қамтамасыз ету және біліктіліктерін арттыру

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, электрондық коммуникациялар кезеңінде кітапханашы кітаптарды сақтаушы немесе оқырман қажеттілігінің білгірі ғана емес, сонымен қатар сандық технологиялар саласының маманы, кітапханалық-ақпараттық салада маркетинг, менеджер, ақпараттық мәдениет жетекшісі де болуы керек. Осыған байланысты кітапханашы қызметкерлеріне үнемі кәсіби білім, білік, дағдыларын жетілдіру қажеттілігі туады.

• кітапхана қызметкерлеріне қоғамның жаңа талаптарына білім, білік, дағдыларын бейімдеу мақсатында кітапханашы мамандықтарын даярлауға және біліктіліктерін көтеруге мемлекеттік тапсырыстарды жасау;

«Кітапхана саласындағы қызметкерлердің жергілікті және республикалық деңгейде біліктіліктерін арттыру және қайта даярлау» бағдарламасы бойынша Қазақстан Республикасы бюджет шығындарын экономикалық классификациялау құрылымына ұсыныстар енгізу;

• кітапхана қызметкерлерін алыс-жақын шет мемлекеттерге оқу немесе тағылымдамадан өтуге жіберіп отыру қажет.

Мектеп кітапханашысы мектеп кітапханасын басқару мен жұмысын жоспарлауға жауап беру, басқа да көпшілік кітапханалармен байланыс орнату және мектеп қауымдастығының барлық мүшелерімен жұмыс жасап, тиісті қызметкерлерге көмек көрсететін кәсіби білікті маман болып табылады. Әрине әлемдік тәжірибе көрсеткендей, мектеп кітапханашысының рөлі мектепте оқыту әдістемесі мен оқу бағдарламаларына, бюджетке байланысты өзгеріп, ұлттық қаржылық құқықтық жағдайлармен реттеледі. Мектеп кітапханашысы нақты жағдайлардың ерекшелігінде ең маңызды болатын өз кітапханасының функциясын дамыту мен оларды басқара білу: кітапхана ісі, ресурстар, ақпараттарды басқару мен сәйкес дағдыларға үйрену т.б.білімінің жалпы салалары қолданылады. Мектеп кітапханашылары неғұрлым көп тораптар пайда болған жағдайда соған сәйкес оқыту мен жоспарлау саласында білімдері болуы керек. Сондықтан да мектеп кітапханашылары кәсіби даярлығы мен

біліктіліктерін үнемі арттырып отыру қажет.

Әлемдік ақпараттық кеңістікте білімдегі кітапханалардың қатысуын нығайту және халықаралық ынтымақтастығы

Бұл бағыттар екі және көпжақты халықаралық кітапханалық ынтымақтастықты көтермелеу жолымен, қазақстандық кітапханаларды халықаралық кітапханалық, ақпараттық және мәдени жобаларда жүзеге асуы керек. Кітапханалар еліміздің біртұтас мәдени, ақпараттық кеңістігін құру, жоғалтқан мәдени және ақпараттық байланысын қалпына келтіру, ақпараттық ресурстарын халықаралық ақпарат желілерімен интеграциялау, қазақстанның өңірлерін шет мемлекеттермен тура ақпараттық байланысын орнату негізгі буын болуы керек. Қазақстандық мамандар Еуропа Кеңесі, Еуропалық комиссия, ИФЛА, ЮНЕСКО т.б. халықаралық ұйымдарының жұмыс тобының қызметтеріне, сонымен қатар олар ұйымдастыратын халықаралық форумдар мен тағылымдамаларға қатысатын болады. Әлемдік ақпараттық кеңістікті интеграциялау мақсатында халықаралық оқылым Конгресін өткізуді жоспарлауда.

Материалдық-техникалық қамтамасыз етуін дамыту мен нығайту

Кітапхана саласы материалдық-техникалық қамтамасыз етуде маңызды өзгертулерді талап етеді. Заманауи кітапхана-ақпараттық қызметін ұсыну үшін кітапхананың пайдаланушылар мен оқырмандарға тиісті жағдай жасау, қорларды сақтау үшін жағдай жасау қарастырылады. Заманауи байланыс арналары арқылы қазақстандық және әлемдік ақпараттық ресурстарға қолжетімді ауылдық, қалалық және облыстық кітапханалардың заманауи үлгілік моделдері әзірленеді. Осыған байланысты кітапхананы материалдық-техникалық қамтамасыз етуді дамыту мен нығайту үшін қаржыландыруды кезең-кезеңімен арттыру қажеттілігі туындайды.

Кітапхана саласын жаңғыртуды іске асыруда күтілетін нәтижелер:

- 1) кітапхананың даму жағдайын айқындайтын нормативті-құқықтық актілерді әзірлеу;
- 2) заманауи байланыс арналары арқылы қазақстандық және әлемдік ақпараттық ресурстарға қолжетімділік, мектеп кітапханасының үлгілік моделдерін құру;
- 3) халыққа кітапханалық-ақпараттық қызметтерді қамтамасыз ететін тұрақты жұмыс істейтін және үнемі дамитын жүйесін қалыптастыру;
- 4) мүмкіндігі шектеулі және басқа да халықтың әлеуметтік тұрғыдан әлсіз топтарына ақпараттарға қол жеткізуге үшін жағдай жасау;
- 5) Интернет желісінің қазақстандық ақпаратпен толықтырылу үшін кітапханалық тақырыптық танымдық веб-порталын жасау;
- 6) бірыңғай ақпараттық жүйеге кітапхананың ақпараттық ресурстарын біріктіру;
- 7) кітап қорлары қауіпсіздігі мен сақтау жағдайларына зерттеу жүргізу;
- 8) кітапханашылардың кәсіби белсенділігі мен біліктіліктерін арттыру үшін

жағдай жасау.

Мектеп кітапханасының қызметі және басқару:

- мектептің оқу бағдарламасына байланысты қызметі, басымдықтары мен жоспарлы мақсатында мектеп кітапханасының міндетін айқындайтын саясаты қалыптастырылуы керек;

- мектеп кітапханасының жұмысы кәсіби нормаларына сәйкес жүзеге асып, ұйымдастырылуы қажет;

- мектеп кітапханасы ұсынатын қызметтер мектеп қауымдастығының барлық мүшелеріне қол жетімді болуы қажет және кітапханалар жергілікті халық қажеттілігімен жұмыс істеуі керек;

- мектеп кітапханасының мұғалімдер, мектеп басшылығы, әкімшілікпен, ата-аналармен, басқа да кітапхана қызметкерлер, ақпарат саласындағы мамандармен ынтымақтастығын мадақтау.

Мектеп қызметкерлері, басшылары мен мектеп кітапханашыларына мектеп кітапханаларын аса тиімді даму бағдарламаларын құруға көмектесу мақсатында Колорадо штатының білім департаментінде құжат дайындалды. Құжатта мектеп кітапханаларының дамуы және олардың бағдарламаларын бағалау үшін төрт деңгейді ұсынады:

- кітапхана аса тиімді, ол жоғары сапалы жұмыстың үлгісі;
- кітапхана жұмысының толық және көпшілік бағыттары тиімді;
- кітапхана үдемелі, жағымды дамушы. Ол дәйекті түрде қызмет саласындағы жеткіліксіз дамуын жетілдіру, тиімді дамуда алға жылжиды;
- кітапхана тиімсіз, ол заманауи шынайылықтан қалуда, мүмкін оның дамуы қандай да бір кедергілерді тежейді.

Бағалау үшін жұмысының негізгі алты бағыттары ұсынылған «Оқыту, оқу ортасы», «Кітапхана қызметкерлері», «Мектеп кітапханасы дамуының бағдарламасын қолдау», «Көшбасшылық», «Басқару және ресурстар» және «Кітапхана қауымдастығы».

Кітапхана қорын жаңарту барысында әдебиеттің көкейкестілігі, жаңалық, ғылыми және көркемдік құндылықтарын ескеру қажет. Кітапханашылар қолданыстағы нормативті-құқықтық базаларды білуі керек.

Заманауи мектеп кітапханасы ақпарат жинақтаушы және сақтаушы, білімдер жиынтығының қуат көзі тәріздес. Бүгінгі күні кітапханалар саласының көбі ақпараттық-кітапхана орталықтары ретінде қызмет ету үстінде. Осы тұста дәстүрлі ұйымдастырылған кітапханалар қызметінен басты айырмашылығы – заманауи мектеп кітапханасына мектепшілік ақпарат пен кітапхана қызметін басқару үрдісін енгізу. Мектеп кітапханасы басқа құрылымды бөлімшелерге көмек көрсете отырып, мектептегі ақпараттық деректерге бірыңғай анықтама-библиографиялық аппарат жасай отырып, жаңа, дәстүрлі емес ақпарат тасымалдаушыларды қордың құрылымдарына қоса отырып, өз құзыреттілігіне ұйымдастырушы және үйлестіруші қызметтерін жүктеу.

Бүгінгі таңда білім беру процесінің қатысушылары: кітапханашы, педагогтер, оқушылар – баспа ретінде, сонымен қатар электрондық ресурстар көмегімен толық және жедел ақпарат алуға тырысады. Ақпаратты тез таба білу, оны бағалау және өз мүддесіне қолдану әр адам үшін қажетті дағдысына айналды.

4 Мектеп кітапханалары ресурстарын дамыту

Қазіргі кезде жалпы білім беретін ұйымдарда мектеп кітапханасын толықтыруға байланысты көптеген мәселелер орын алып отыр. Мектеп кітапханасының ресурстық базасы жеткіліксіз қаржыландыруына байланысты кітап және ақпараттық нарық мүмкіндіктері жағынан едәуір артта қалып келеді. Бүгінгі таңда мектеп кітапханасы бос уақытта кітап оқу мен ағымдағы оқу процесін қамтамасыз етіп қоймай, білім беру ұйымдарындағы жаңартылған білім беруді ақпараттық, тәрбие орталығының ресурстық базасы болып табылады. Яғни мектеп кітапханасы тек ақпаратты сақтау орталығы емес, сонымен бірге оқырманға ақпаратты пайдалануға жағдай жасау қажет. Мектеп кітапханасының міндеті пайдаланушылардың сыни ойлау және барлық ақпараттар түрлерін тиімді қолдануына түрткі бола отырып, барлық мектеп қауымдастығына оқу бағдарламаларын, кітаптар және басқа да ақпараттық ресурстарды ұсыну.

Ақпараттандыру арнасында мектеп кітапханасының (барлық білім беру процесіне қатысушылары – оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар) әлеуметтік белсенділігінің жеке аспектілері өзгеріп дамиды. Осылайша академиялық еркіндік және біртұтас оқу бағыттылығымен электрондық ресурстар базасы арқылы оқушылардың жеке тұлғасын дамыту мәселелерінің шешімдерін тоғыстыратын жиынтықтарын жасау қажет болып отыр. Онда мектеп кітапханасының желілік өзара әрекеттестігі тиімді. Бұл технологиялық, әлеуметтік-ақпараттық және педагогикалық жүйе мектеп кітапханашысының функционалдық міндеттерін әртараптандырады, яғни бір жағынан мектеп кітапханашысының міндеті мен дәстүрлі миссиясын үйлестіру арнасында әдіскер, жүйелік әкімші интернет-жобалар модераторы міндеттерімен, екінші жағынан мектеп педагогы міндетімен педагогтық құзыретін жүзеге асыру арнасына алмастырады. Мектеп кітапханашысы бұл қызмет бағыттарына жетекшілік және мектеп кітапханасының желілік өзара әрекеттестігінде бірлескен мектеп тобына басшылық етеді.

Отандық педагогиканың озық өкілдері оқушылардың оқудағы жетістіктерінің деңгейін жетілдіруге кітапхана ресурстары мазмұнының ықпалына көңіл аудара отырып, мектеп кітапханасы қашанда оқу-тәрбие процесінің маңызды буыны ретінде қарастырған. Білім беру ресурстарының (оқулықтардың жеке топтамасы, жұмыс дәптерлері – жеке қолданатын құжаттық білім беру ресурстары, ОӘК басқа элементтері) жеке жүйесін қалыптастыру үрдістері күшейтілетін, бүгінгі таңдағы оқу ақпараттарына үнемі қол жеткізудің бірден-бір шарттары болып табылады.

Кітапхана тез қарқынмен дамып келе жатқан ақпараттық-білім беру кеңістігінің бөлігі. Кітапхана ақпараттық ресурстарды жинақтау мен олардың қолжетімділігін қамтамасыз ететін мәдени және білім беретін, ғылыми және көмекші әлеуметтік институт болып табылады. Ақпараттық ресурстық кең таңдауы бар жағдайда жас оқырмандарды ақпараттық ізденістің оқудың ерекше типіне – жылдам оқу, түрлі белгі-символдық белгілерді түсіну және шифрын

шешу қабілетіне негізделген әдістемесіне үйрету маңызды екені даусыз. Білім берудің жаңартылған мазмұны контексіндегі ең негізгі міндеттердің бірі – оқушылардың ақпараттық мәдениетін көтеруді жетілдіру, олардың оқу дағдыларын меңгеруіне, өз бетінше білімін тереңдетуіне ықпал жасау. Білім сапасының жаңа жетістіктеріне қол жеткізетін маңызды ақпараттық ресурстар орталығы ретінде мектеп кітапханасының кітапханалық кеңістікте алатын орны ерекше. Мектеп кітапханасы біріншіден, оқу үрдісін қажетті ақпараттармен және құжаттармен қамтамасыз ететін болса, екіншіден, ол арнайы кітапхана, үшіншіден сол мектептің бүкіл педагогикалық жұмысын, мектеп оқушыларын мектеп бағдарламасына қосымша және бағдарламадан тыс ақпараттармен қамтамасыз ете отырып, көпшілік кітапхана қызметіне де жақындайды.

Білім беруді жаңғырту кітап нарығы, білім беру мен кітапханалық-ақпараттық қызмет нарығын қалыптастыру аясынан шығады. Сондықтан да білім беру ұйымдарында (бірінші кезекте мектептегі) кітапхана міндеті күрт ұлғайып, күрделенеді. Мектеп кітапханасы әлеуметтік институт ретінде бүгінгі таңда дамудың бірнеше эволюциялық сатылары арқылы серпіліс жасау керек. Заманауи жағдайда мектеп кітапханалары жаңа сапада қызмет жасау – медиаорталықтарға айналуы қажет. Дәстүрлі кітап қорлары бар кітапханалармен қатар жаңа жұмыс орындар қызмет етеді: бейнетекалар, фонотекалар, диатекалар, ойынқоймалар. Электрондық оқулықтардың (CD-ROM) пайда болуымен кітапханада Интернет желісіне қосылған компьютерлер, электрондық каталогтар, ксерокөшірмелі техникалар болу керек. Кітапханаларды жинақтау, сақтау мен дәстүрлі, дәстүрлі емес баспаларды ұсынушы ретіндегі міндеттерінен жаңа ақпараттарды құрушы (дайджесттен, газеттер, журналдар, аудио, бейнебағдарламалар, веб-парақшалар, сайттар т.б.), яғни кітапхана-медиатекалар деп қайта құру қажет. Нәтижесінде қор құрамы өзгереді, оған аудиовизуалдық және электрондық құжаттар, сонын ішінде электрондық оқулықтар, компакт-дискілер кіреді. 2020 жылға дейін Интернет желілеріне білім беру ұйымдарының 90 %-нан астамы қосылатын болады деп жоспарлануда.

Жоғары технологиялар мектеп кітапханасында болуы тиіс оқу құралдарын өзгертті. Мәселен, электрондық оқулықтардың пайда болуы. Колумбияның федералдық округіндегі қоғамдық мектеп зерттеудің сынақ бағдарламаларын орта мектептің оқушыларына арналған оқу үшін заманауи электрондық құрылғыны (E-reader) енгізді. Оның беті (E-Ink) кітаптан үлкен емес, бірақ қағаз тәріздес экран деп аталады. Кейде оны «сиядағы экран» деп те атайды. E-Ink беті әдеттегі қағаздағы полиграфиядан жоғары әріптердің оптикалық кереғарлығын бермейді. Басқаларға карағанда (мәселен, LCD) E-Ink артықшылығы – артық салмақсыз, жұқа болып келеді. Сонымен қатар E-Ink-нің де кемшіліктері бар: оны тек жақсы және бірқалыпты жарықтандыруда ғана оқуға болады.

Білім беру процесін жаңғырту, білім беру саласын ақпараттандыруға байланысты барлық деңгейдегі балалар мен жеткіншектер үшін бірыңғай ақпараттық-білім беру кеңістіктерін құру, оқу, көпшілік және

балалар ресурстарын бірлесе ұйғаруда мектеп кітапханаларын мен қоғамдық кітапханаларға бірлесе қызмет атқару мәселесі өткір тұр. Қазіргі кезде заман талабына сай кітапхана ресурстарын пайдалану және білім беру процесінде оқушының шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік беретін кітапхана кеңістігін ұлғайту аса қажет.

Мектеп кітапханасы мектеп оқушысының жаңа серігіне айналуы тиіс, олар әлемнің кез-келген жерінен қажетті ақпараттарына білу, әлемдік ең үздік білім беру ұйымдарына кез-келген уақытта қол жеткізе алатын болуы керек. Ол үшін мектеп кітапханаларының ақпараттық ресурстарын дамыту басты орын алатыны сөзсіз.

Мектеп кітапханасының білім беру ресурстары мен құралдары ретінде төмендегі тізімде көрсетілген ақпараттық ресурстары қорлары болуы тиіс:

- кітаптар, оқу және әдістемелік құралдар, көркем әдебиеттер.
- энциклопедиялар, сөздіктер, анықтамалық және танымдық әдебиеттер.
- мерзімді басылымдар.
- аудио-, бейнематериалдар.
- мультимедиялы материалдар.
- сандық онлайн ресурстар.
- толық мәтінді мәліметтер базасы.
- компьютерлік бағдарламалар.
- электрондық басылымдар мен оқулықтар.

Білім беру бағдарламаларына сәйкес әртүрлі тасымалдағыштарда ресурстармен өздігінен білім алу, білім беру процесін қамтамасыз етеді. Мектептің ақпараттық-кітапханалық ресурстарын әртүрлі тасымалдағыштарда қолдану дегеніміз:

- қағаз (кітап қоры, мерзімді басылымдар қоры);
- сандық (CD-дискілер, аудио-бейне үнтаспалар қоры);
- коммуникативтік (компьютерлік желілер) және басқа да тасымалдағыштарда.

Мектеп кітапханасы ақпарат тасымалдаушылар мен жаңа технологиялар дамуының мүмкіндігіне қарай біртіндеп көмекші және оқу әдебиет қоймасынан аудиовизуалды материалдар мен жабдықтардың үлкен таңдауы бар, компьютерлік және басқа да техникалық құрылғылармен жабдықталған әртүрлі оқу ресурстары бар, қазіргі таңда жиі медиа орталық немесе медиатека деп аталатын ақпараттық орталыққа айналуы керек.

Кітапханының бүгінгі уақытта жасалған ақпараттық, мәдени және білім беру мекемелері ретінде инновациялық даму мүмкіндіктері әлі де жойылмай отыр, заманауи мультимедиялық оқу орталықтары мен медиатеканы міндетті трансформациялаумен оның перспективалары бітпейді. ХХІ ғасырда кітапхана саласын дамыту тек республика ішінде ғана емес, халықаралық кітапханалармен байланыс орнату, пайдаланушыларға сапалы қызмет көрсету, жаңа технология, бағдарламаларды енгізу, кітапхана қорын насихаттау, кітапхана қорын пайдалану мүмкіндігін кеңейту, ақпараттық ресурстарды құру мен сақтау – бұл жаңа бағытта жұмыс істеуді талап етеді. Қазіргі заманғы

мектеп кітапханалары ақпараттар мен құжаттарға сұранысты орындау қашықтық пен сұраныстағы ақпараттың орналасқан жеріне тәуелсіз, пайдаланушылардың барлығына дерлік қолжетімді болу керек.

Мектеп кітапханасының материалдық-техникалық базасын жабдықтау мен жаңарту оны жаңғыртудың басым бағыттары болуы тиіс. Халықаралық және отандық тәжірибе көрсеткендей, заманауи техникамен жақсы жабдықталған мектеп кітапханасы қорларын жинақтау, кітапхананы қолданушыларға уақытылы неғұрлым толық қолжетімделігін қамтамасыз ету, қашықтықтан оқытудың едәуір қолдауына ие болған мектеп кітапханасы мектептің нағыз ақпараттық орталығына айналады. Мектеп кітапханасын заманауи ақпараттық қоғамның дамуы мен қалыптасу жағдайында ресурстарды интеграциялау үрдісін қамтамасыз ету мақсатында неғұрлым маңызды болып отыр.

Мектеп кітапханасының кітап қорын каталогтау мен жүйелеу олардың ақпараттық ресурстарын біріктіру ақпараттық-кітапханалық қызметтің жылдамдығын көтереді, ұсынылатын қызметтің саласын кеңейтеді, ақпараттық-кітапханалық процестердің жұмыс ауқымдылығын және оның жүзеге асыру шығындарын төмендетеді. Осы мақсатта автоматтандырылған ақпараттық-кітапханалық жүйенің заманауи үйлесімділігін орта білім беру ұйымдарына кең түрде енгізілуі қажет. Оқырмандардың оқу-іздену барысында қажетті ақпаратпен жедел түрде қамтамасыз етудің бірден-бір жолы – кітапханада электронды каталогтар дерекқорының (ЭКДҚ) болуы. Электронды кітапхана электронды ресурстарын құру мақсатында оқулық, оқу құралдарының сандық жүйеге көшіру жұмысын жүргізу. Бұл электрондық каталогтар білім алушылардың оқу-іздену үрдісіне тигізетін үлесі зор, өйткені ол кітапхана қорындағы бар құжаттар туралы мәліметті жедел алуға, тақырып бойынша керекті оқулықтардың тізімін іріктеуге, жаңа түскен кітаптар мен газет-журналдарда жарияланған мақалалар туралы мәліметті жылдам тауып алуға мүмкіндік береді және оқырманның уақытын үнемдейді.

Орта білім беру ұйымдарының заманауи білім беру нәтижесіне жетудің негізгі шарттары әрбір білім беру ұйымдарында ақпараттық – білім беру (АБО) ортасының болуы – ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде білім беру қызметін жүзеге асыруға арналған жағдайларын қамтамасыз ететін құралдар мен ресурстар жүйесі.

Орта білім беру ұйымдарының ақпараттық-білім беру ортасына:

- ақпараттық және коммуникациялық технологиялар (компьютерлер, басқа да АКТ жабдықтары, коммуникациялық арналар) техникалық құралдарының жиынтығы;
- ақпараттық білім беру ресурстарының кешендері, сонын ішінде баспа және сандық (электрондық) білім беру ресурстары (Интернет желілерінде және ауысымды оптикалық тасымалдағыштарда);
- заманауи білім беру ортасына оқытуды қамтамасыз ететін заманауи педагогикалық технологиялар жүйесі жатады.

Орта білім беру ұйымдарының АҚЖ (ақпараттық коммуникациялық жүйе) мектеп қауымдастығының барлық мүшелеріне (әкімшілік, педагогтер, білім

алушылар және олардың ата-аналары) жасалып:

1) білім беру процесін ақпараттық-әдістемелік қолдау, сонын ішінде оны ресурстық қамту мен жоспарлауды;

2) білім беру процесінің нәтижесін және барысын тиянақтау және мониторинг жүргізуді;

3) білім алушылардың денсаулығының мониторингісін;

4) ақпараттарды ұсыну мен сақтау, өңдеу, талдау, жинау, іздеу, құрудың заманауи тәртіптері;

5) барлық білім беру процесіне қатысушылардың (білім алушылар мен олардың ата-аналары (заңды өкілдері), педагог қызметкерлер, білім беру саласындағы басқару органдары, қоғамдастық қашықтықтан өзара әрекеттестігі, сонын ішінде қашықтан білім беру аясында;

6) білім беру ұйымдарының басқа да әлеуметтік салалары: өмір қауіпсіздігін қамтамасыз ету, жұмыспен қамту қызметтері, демалыс, спорт, денсаулық сақтау, қосымша білім беру ұйымдары, мәдениет мекемелерімен қашықтан өзара әрекеттестігін қамтамасыз етеді.

АКЖ негізгі қызметінің бірі білім беру процесін ұйымдастыру мен оны іске асырудың шарттарын, жоспарланған нәтижелеріне жету, негізгі білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруға байланысты барлық білім беру процесіне қатысушыларын тұрақты түрде негізгі білім беру бағдарламаларын іске асыруды оқу-әдістемелік, ақпараттық қамтамасыз ету болып табылады. Мектеп кітапханасын қызметінің білім беру процесін оқу-әдістемелік және ақпараттық тұрғыдан қамтамасыз ету деңгейі біртіндеп мектептің ақпараттық-кітапханалық орталығына ауысатын жағдайына айналуға.

Мектеп кітапханасының қызметінде қорларды (ақпараттық-кітапханалық орталықтар) жинақтау бойынша екі құрауышты бөліп алуға болады:

1) баспа басылымдары қорын қалыптастырушы;

2) электрондық басылымдар қорын қалыптастырушы.

Сонымен бірге мектеп кітапханаларының оқу жоспарындағы барлық пәндерден электрондық баспа және ақпараттық-білім беру ресурстарымен: оқулықтар, сонын ішінде белгілі білім беру ұйымдарының оқыту тіліне қарай құрылтайшыларының жалпы білім берудің негізгі білім беру бағдарламалары, барлық оқу пәндерінен материалдар, оқу-әдістемелік әдебиеттер, құрамдас бөліктері, қосымша әдебиеттер т.б. оқулықтардың электрондық қосымшалары мен толықтырылуы керек. Қосымша әдебиеттер қорына: отандық және шетелдік классикалық және заманауи көркем әдебиеттер; ғылыми-көпшілік және ғылыми-техникалық әдебиеттер, Бейнелеу өнері, музыка, дене шынықтыру мен спорт, қоршаған орта, жолда жүру ережесі қауіпсіздігі бойынша баспалар, анықтамалық-библиографиялық және мерзімді басылымдар, сөздіктер жинақтары, білім алушылардың кәсіби және әлеуметтік өзін-өзі анықтау бойынша әдебиеттер жатады.

Заманауи электрондық білім беру контентінің маңызды сипаттамасына оны құрылымдау, біріктіру және ұсынудың әртүрлі тәсілдері мүмкін болатын әртүрлі ақпараттар түрлерінің синтезі ретінде түсіне отырып дыбыстық және

бейне, анимациялық, графикалық, мәтіндік ақпараттандыру оның мультимедиялылығына жатады [18].

Мектеп кітапханаларында білім беру ресурстарының баспа және оқу жоспарларының барлық оқу пәндерінен ЭБР (электрондық білім беру ресурстары) жинақталуы керек, сонымен қатар жалпы білім беруге арналған оқу бағдарламаларын қолдайтын балалардың баспа басылымдары, анықтамалық-библиографиялық, ғылыми-көпшілік, көркем әдебиеттері бар қосымша әдебиеттер қоры болуы керек. Мектеп кітапханалары республикалық және аймақтық ЭББР дерекқорларында орналастырылған баспа және электрондық білім беру ресурстарына қол жетімді болуы тиіс. Мектеп кітапханасының барлық бөлімдерінің электрондық қорында: электронды оқулықтар, құралдар, оқу-әдістемелік әдебиет, оқу бағдарламалары, биографиялық өлкетану басылымдары т.б. болады.

Егер мектеп кітапханасының қорларының ақпараттары неғұрлым кең алуан түрлі форматта болса, мектеп кітапханасының кітаптары (басқа да ресурстары) құнды болып келеді. Оқушылар мен мұғалімдер ақпараттық ресурстардың қайда орналасқанына қарамай (кітап сөресінде немесе электрондық тәртіпте) мектеп кітапханасының ресурстары білімді алудың жеке жүйесін қолдайтынына өздері еркін және сенімді сезінуі керек. Кітапхана – интернет немесе теледидардан алған ақпараттардың сапасын тексеру үшін заманауи анықтамалықтар мен кітаптарды қолдануға болатын, барлық көзқарастардың дұрыстығын ұсынатын орынның бірі болып табылады. Кітапханашы-педагог таңдалған немесе жоспарланған жобаларды орындау үшін бір немесе бірнеше пән мұғалімдерімен бірлесе жұмыс барысында пәнаралық тәсілдерді белсенді қолдана алады.

Электрондық білім беру ресурстары типтері:

- оқу материалы – есептер жинағы, зертханалық жаттығулар жұмысы, оқулықтар, оқу құралдары, тесттер, бақылау тапсырмалары, электрондық оқу курсы;

- оқу-әдістемелік материалдар – әдістемелік нұсқаулар, оқу бағдарламалары, оқу жоспары, сабақ жоспары;

- анықтамалық материалдар – дерекқорлар, сөздіктер, анықтамалықтар, энциклопедиялар;

- иллюстрациялық және көрсету материалдары – атлас, карта, альбом, иллюстрация, көрнекі құралдар;

- қосымша ақпараттық материалдар – хрестоматия, ғылыми-көпшілік сипаттағы басылымдар, баспа басылымдары (кітаптар), ақпараттық-жарнамалық басылымдар; нормативтік құжаттар;

- ғылыми материалдар;

- электрондық мерзімді басылымдар;

- білім беру сайттары, бағдарламалық өнімдер – білім беру мекемелеріне арналған бағдарламалық кешендер);

- мақсатты тағайындаулар (ғылыми, ғылыми-көпшілік, өндірістік-тәжірибелік, нормативтік, оқу, саяси-бұқаралық, демалысқа арналған

анықтамалықтар, көркем әдебиет);

- білім беру процесінде орындалатын қызметтер (пәндер бойынша оқу-әдістемелік кешендер; оқу бағдарламасы; хрестоматия; сөздік; анықтамалық; тәжірибелік жұмыс жинақтамасы – жаттығу сабақтары, тапсырмалар жинағы, зертханалық жұмыстар, виртуалды жаттығу жұмыстары, іскерлік ойындар; тесттер, тест тапсырмаларының жинағы; иллюстрациялық материалдар – аудиоқолдау, бейнекөріністер, анимациялық, слайдтар жинақтары; әдістемелік нұсқаулықтар; ғылыми-көпшілік басылымдар, ғылыми басылымдар);

- білім беру қызметінің түрі (дәрістік қолдаулар, жаттығу жұмыстарының қолдаулары, өздік жұмыс, қашықтықтан оқыту, электрондық оқыту (e-learning – электрондық оқыту жүйесі, электрондық оқыту, қашықтықтан оқыту, компьютердің көмегімен оқыту, желілік оқыту, виртуалды оқыту, ақпараттық, электрондық технологиялардың көмегімен оқыту), өзіндік білім алу, біліктілікті арттыру жүйесі және қысқа мерзімді курстардан);

- ақпараттарды ұсыну сипаты (мультимедиялық, бағдарламалық өнімдер, электрондық, мәтіндік, аудио, бейнелеу ұқсастығы мен баспа басылымдары).

Еліміздегі орта білім беру ұйымдарында 5-суретте көрсетілген негізгі категориялары ұсынылған бүгінгі таңда электрондық білім беру ресурстарының кең түрдегі спектріне қолжетімді болуы керек. Яғни, үздік білім ресурстары мен технологияларына білім беру процесінің барлық қатысушыларына тең қолжетімділікті қамтамасыз ету. Мектеп кітапханасы онлайнрежимінде қызмет ету заманауи ақпараттық ресурстар қорына қолжетімділікті қамтамасыз етеді (5-сурет).

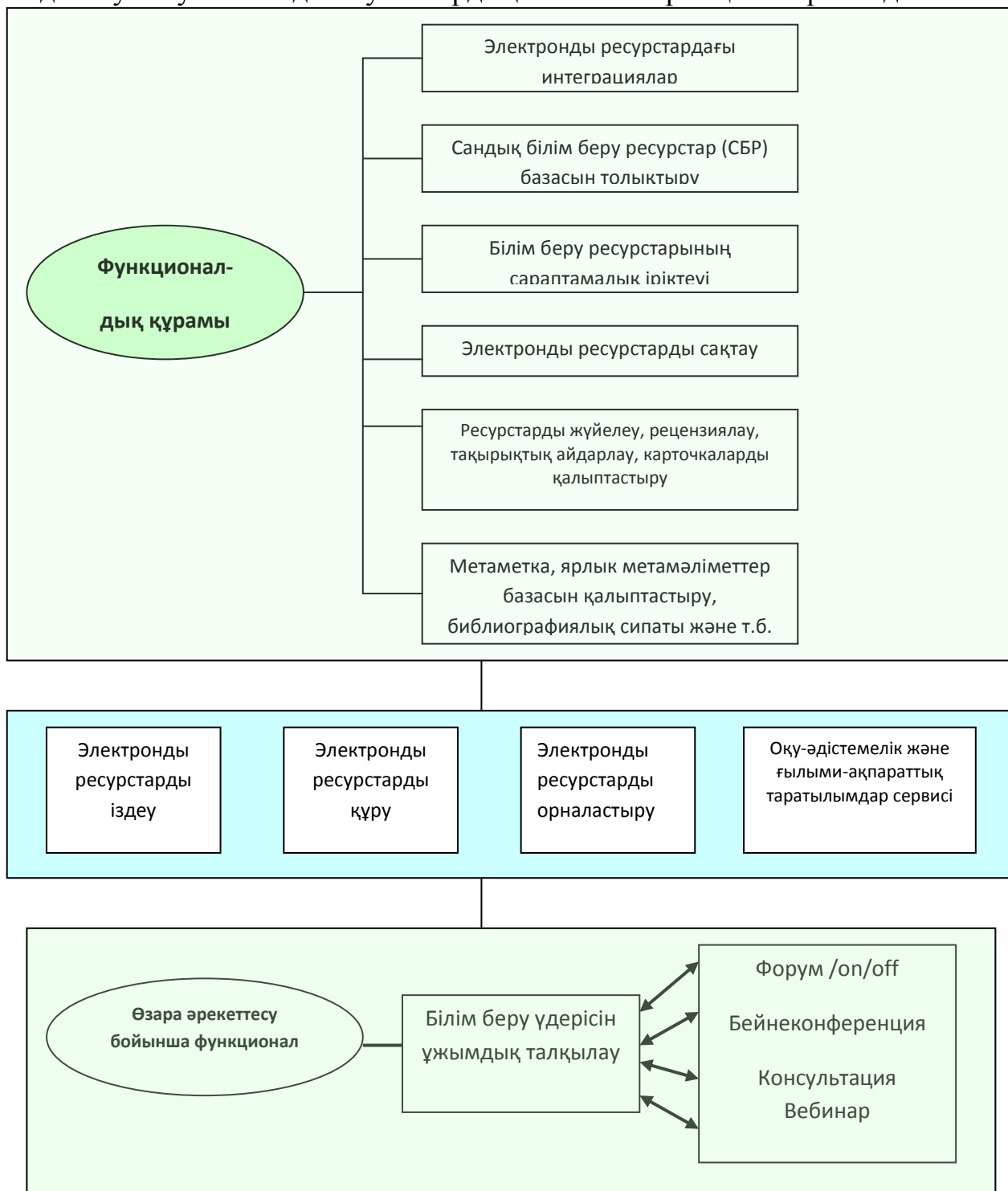

5-сурет – Электрондық білім беру ресурстары

Контент ретінде тек мәтіндік, гипермәтіндік және графикалық файлдарды ғана емес, әртүрлі файлдық форматтардың аудио, бейне, gif- және flash-анимацияларынды, 3D-графиктерді пайдалану мүмкіндігі қарастырылады.

Мектеп кітапханасы қызметінің негізгі бағыттары - кітапхана ісіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізу негізінде кітапхананың ақпараттық-кітапханалық үрдістерін автоматтандыру, электронды каталогтар дерекқорын үйлестіру, алдыңғы қатарлы кітапхана бағдарламаларының жұмыс жасауы мен отандық, әлемдік ақпараттық толықмәтінді ресурстарға кіру мүмкіндігін қамтамасыз ету, электронды кітапхананы құру. Яғни, ресурстарды қалыптастыру мен дамыту – мектеп кітапханасының басты бағыттарының бірі. Негізгі бағыттардың кешендері: қорлардың ғылыми-негізделген жинақтамалар, заманауи технологияларды жұмыста қолдану, іздеу аппараттары (электрондық каталог) арқылы қорларды ашып көрсету, ақпараттық ресурстардың сақталуын

қамтамасыз ету мектеп кітапханасына өз ресурстарын барынша дамыту мен қолдануға мүмкіндік береді. Мектеп кітапханасы оқу бағдарламаларының уақыт пен кеңістік бойынша орналасуына, сондай-ақ білім алушылардың мүмкіндіктерін шектейтін мүмкін болатын факторларға (организмнің шектелген қызметі, көрудің әлсіреуі) байланысты білім алушылардың оған қатынас құруына кедергі болмауы тиіс. Сондай-ақ, бағдарламалық жасақтаманың шектелген аясын қолдайтын «кешегі күннің» технологияларын пайдалану әлеуетті пайдаланушылардың аясын айтарлықтай тарылтады.

6-сурет – Мектеп кітапханашысының өзара әрекеттесуі (мұғалім, оқушы, қоғамдастық, ата-аналар және т.б.)

Мектеп кітапханашыларын өзара әрекеттесуін желілік қауымдастық, өз кеңістігін ашып өзіне керек ресурстарды жинақтай алатын Moodle ақпараттық жүйесі арқылы ұйымдастыруға болады. Moodle мектеп кітапханасының желілік өзара әрекеттесуін үшін барлық қажетті модулдермен камтиды: *аспаптық модуль* (веб-парақшалар жасау құралдары, курстың әртүрлі элементтерін бір-бірімен байланыстыратын сауалнамалар), *интерактивті модуль* (чат, веб-форум, «ішкі» электрондық жәшік қауымдастық, хабарландыру тақтасы, жеке парақшалар), *әкімшілік модуль* (қауымдастыққа қатысушылардың дерекқорлары, желіге қатысушылардың белсенділігін мониторингілеу құралы), *көрсету модуль* (жүйелер мүмкіндігін толыққанды пайдалану үшін желілік қауымдастық қатысушылары жұмыс істей алатын веб-оқулық), *мұрағаттық модуль* (қауымдастық мүшелері оқу мақсаты үшін пайдалана алатын анимациялық, графикалық, мәтіндік, бейне-аудиофайлдар және басқа да материалдар топтамасы). Moodle веб-технологияларды қолдану педагогтер мен кітапханашылардың ресурстарын біртұтас желіге біріктіруге мүмкіндік береді.

Қазіргі заманда адамдар Интернет желісіне ұялы телефондар және портативті компьютерлер көмегімен кіріп, керек ақпаратқа қол жеткізе алады. Сондықтан да мектеп кітапханалары оқырмандардың сұраныстарын қаңағаттандыра алатындай заман ағымынан қалмай кітапханалардың қызмет көрсету жүйесін жетілдіріп отыруы қажет. Кітапханалар вар-онлайн каталогтарына, вар-деректер базасына, вар-энциклопедияларға, виртуалды анықтама қызметіне кітапхананың вар-сайты арқылы және вар-чат немесе sms көмегімен қол жеткізуді енгізу басты міндет (мысалы, пайдаланушылар ұялы телефон арқылы кітапхана сайтына кіріп, ОҚЖ-нің электрондық каталогының іздеу қызметін пайдалана алады). Бүгінгі күннің өзінде электрондық кітаптар баспа кітаптардың шрифтін, көркемделуін және стильдерін көшіріп алуына байланысты электрондық және баспадан шыққан кітаптарменқатар қызмет ете алады. Бұл оқырман қызығушылығын кітаптың екі түріне де еш төмендетпейді.

FlippingBook Publisher бағдарламасында толық мәтінді құжаттарды құру. Бірегей интерфейс, қолайлы навигация, ePad, Fb2, PDF, Epe форматтарында қолайлы етіп жасалған мәтіндер электрондық кітапхананы қолдануға мүмкіндік береді. *FlippingBook Publisher* – PDF форматындағы файлдар беттерін парақтап оқып отырғандай шынайы әсер қалдыратын, электрондық құжаттар, журналдар мен газеттер, қорлар мен көрсетілетін қызметтердің каталогтарын, буклеттер, тұсау кесерлер жасауға арналған бағдарлама. Электрондық басылымдарды онлайн түрде көру үшін сайтқа орналастыруға немесе CD және басқа ақпарат тасымалдағыштарға көшіруге болады. Кітаптардың кез-келген мобильдік құрылғылар (IPhone, IPad, Android құрылғылары) арқылы қарапайым және заманауи қалпында көруге болады.

Bluetooth, WAP, GPRS секілді байланыс түрлері ұялы телефондар көмегімен Интернеттің ақпараттық және қызмет көрсету ресурстарына қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Bluetooth (ағылш. Bluetooth – көк тіс) – радиомен тілдесу арқылы ақпарат алмасу технологияларының бірі. Ол 2,4 - 2,4835 GHz (ISM – Industrial, Science and Medical band, лицензиялау қажет емес диапазон) жиілік арасында 10 немесе 100 м (классына байланысты) арақашықтықта істейді.

WAP (Wireless Application Protocol) дегеніміз – тікелей ұялы телефондардан Интернеттің ақпараттық және сервистік ресурстарына сымсыз қол жеткізу хаттамасы. WAP-қызметтерін кез-келген тәулік мезгілінде, кез-келген жерде пайдалануға болады. WAP арқылы интернетте жұмыс істеу үшін қосымша құрылғылар (компьютер және модем) қажет емес, WAP қолдауы бар ұялы телефонның өзі жеткілікті болады. WAP-сайттар веб-серверлерде орналасады және ұялы телефондардың мүмкіншіліктеріне – яғни, кішкене экрандарға және шағын көлемдегі жадыға бейімделген арнайы форматта ұсынылады.

GPRS (General Packet Radio Service) дегеніміз – сымсыз деректерді беру. Tele2 абоненттеріне Интернетке жоғары жылдамдықпен қол жеткізуге мүмкіндік береді. GPRS пайдаланушылары сыммен қосылғандай тәртіпте, GPRS/GSM желісінің қамту шегінде Интернетке толық көлемде қол жеткізе алады. Яғни, GSM желісінің қамтуы бар болса, онда GPRS қамтуы да бар деген сөз. GPRS – Интернет-провайдерге қоңырау шалмастан және Интернетке қол жеткізуді сатып алмастан, қызметтерге лезде қол жеткізуді ұсынады. GPRS технологиясы толыққанды жүзеге асырудан әзірше алыстау болып қалып отыр. Бүгінгі таңда операторлар қысқартылған GPRS деп аталатын желісін ұсынады. Бұл жерде әңгіме тек В тобындағы ол да 4/1 немесе 4/2 режимінде жұмыс жасау мүмкіндігі бар телефондар туралы айтылуда.

EDGE (Enhanced Data rates for GSM Evolution) дегеніміз – 2G және 2.5G (GPRS) желілерінің үстінен қондырма ретінде жұмыс істейтін, ұялы байланысқа арналған сандық технология. Деректерді беру тәртіптемесінен шықпастан, телефонға қоңырау қабылдау мүмкіндігі бар. Тек берілген/алынған ақпараттың көлеміне ғана ақы төленеді. GPRS-те деректерді берудің ең жоғарғы болжанған жылдамдығы секундына 171,2 Кбитті құрайды. EDGE – деректерді беру жылдамдығын секундына 480 Кбитке дейін арттыруға мүмкіндік береді.

Букридерлер (оқу залы) -барлық сызықтармен басқарылатын (смартфон – планшет – ноутбук), Google Books, Android жүйелеріне кіретін және Android операциялық жүйесімен басқарылады. Тегін GPL лицензиясында ашық бастапқы кодымен еркін бағдарлама Android және CoolReader 3 платформасы үшін электрондық кітаптарды оқудың ең үздік оқу залы.

Сондықтан да кітапханашылар міндетті түрде айналадағы ақпараттық-коммуникациялық ортада бағдарлана білулері тиіс. Өз оқырмандарымен коммуникация әдісі ретінде мобильді құрылғыларды зерттеу керек. Кітапханалық «қосымшалармен» немесе веб-сайттармен және т.б. жұмыс істей

білу қажет. Ресейдің Ғылыми-техникалық көпшілік кітапханасының директоры т.ғ.д., профессор Я.Л.Шрайберг «мобильді» термині заманауи библиобустар түсінігін білдіріп қана қоймай, мобильді телефония құралдары мен пайдаланушылар гаджеттері арқылы деректер базасы мен кітапханалық каталогтарға кіру мүмкіндігін де ұсынады» деген болатын [19]. Бұл жаңа үлгілерді іздеуге кітапханаларды жылжытудың келесі деңгейі, кітапханалардың жаңа коммуникациялық технологиялармен өзара қарым-қатынасы. Яғни, мобильді гаджет иесі кез келген уақытта қалаған кітапханасымен байланыса алады, немесе – Интернеттегі кітапханалық-ақпараттық ресурстарға қолжеткізіп, қажет болған жағдайда мәтіндерді жүктеп, өз мақсаттарына қолдана алады.

Ұялы байланыстың белсенді дамуы, IP мен ұялы телефония және ұялы дербес құрылғылардың кең таралуы, оқырмандарға ұялы технологияларды қолдану арқылы кітапханадан ақпараттарды алуға үлкен мүмкіндік береді. Көпшілік оқырмандар біртіндеп гаджеттерге өте бастады (букридерлер, смартфондар, планшеттер т.б.), ал ішінара біраз бөлігі дәстүрлі кітаптар кітапхана арқылы оқуды қалап отыр.

Мектепкітапханасы жоғарыда аталып кеткен барлық ресурстарға интернет желісіне қосылғанда ғана қол жеткізе алады. Кітапхана/медиатека кітапхана пайдаланушыларының ақпараттық қажеттіліктерін толтыруға арналған интернет-уәкілдікке ие бола алады. Бұл модель әртекті мамандар тобын басқаратын ауқымымен білім беру ресурстарының бірлестіктері: кітапханашы-библиограф, АКТ педагог, сондай-ақ сайтқұру ерекшелігін білетін жоғары сынып оқушылары. Осындай жұмыстың негізділігі мен мақсаттылығы, тиімділік, сапасы оқушылардың интернет-қызметінің мониторингісі арқылы байқалады.

Осыдан келесідей сұрақтар туындайды:

1. Интернетте ақпараттар табу мүмкіндігі бола тұра оқушылар көптеген деректерден өзіне қажетті деректерді қаншалықты алады?
2. Оқушылардың іздену, технологиялық дағдылары (ақпараттық сауаттылық) қаншалықты жетіледі?
3. Пайдаланушыларда қажетіден қажетсізді, жалғаннан сенімді (ақпараттарды бағалау және талдау) ақпараттарды ажырата алу қабілеттері артады ма?
4. Интернет ресурстар оқушылардың зерттеу жұмыстарын қаншалықты байытады және маңызды ма?

Жалпы білім беретін мектептерге толыққанды кітапхана/медиатекаға ие болу өте маңызды. Ол бүгінгі таңда өте маңызды міндеттерді шешеді:

- білім алушыларға, педагог қызметкерлерге, ата-аналарға – әртүрлі тасымалдағыштарда ақпараттық-кітапханалық ресурстарды пайдалану арқылы мәдени құндылықтар, идеялар, білім алу, білім беру процесіне қатысушылар ақпараттарға қол жеткізеді;

- ақпараттық-коммуникациялық ресурстарға тәуелсіз пайдаланушылардың

білім, білік, дағдыларын қалыптастырады;

- ыңғайлы кітапханалық ортаны қалыптастыру, ақпараттық-кітапханалық процестерді компьютерлендіру мен жаңа ақпараттық технологияларды енгізу негізінде кітапхана қызметкөрсетуін жетілдіруге жағдай жасайды.

5 Білім мазмұнын жаңарту жағдайындағы мектеп кітапханалары жүйесін жетілдіру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Жаһандық ғаламданудың кеңеюі, ақпараттық технологиялардың өріс алуы, білім беру нәтижесіне халықаралық талаптардың күшеюіне байланысты Елбасы Н.Ә.Назарбаев: «Ұлтымыздың әлеуетін оятуға және оны жүзеге асыруға жағдай жасайтын интеллектуалды төңкеріс қажет», - депбарлық білім беру жүйесінің қарқынды дамуына, ертеңгі болашағына тұғыр боларлық міндет жүктеді.

Бүгінгі күндегі әмбебап мамандықтардың бірі – мектеп кітапханашысы. Мектеп кітапханашысы имиджі деген сұрақ бүгінгі күндегі аса өзекті мәселелердің қатарына жатады.

Имидж дегеніміз – адамның, мамандықтың келбеті, болмысы, бейнесі, көпшіліктің қабылдауы. Әлеуметтік желілерде жүргізілген кітапханашы қызметі туралы сауалнама нәтижелері бүгінгі күні мектеп кітапханашысының имиджін қалыптастыру бағытындағы жұмыстардың қарқынды жүргізілуі қажеттілігін көрсетіп отыр. Мектеп кітапханашыларының жас ерекшелік тұрғысынан алып қарағанда, бұл қызметте қазір аға буын өкілдерінің басым екені белгілі. Қазіргі таңда бұл мамандық кең таралмаған, жастар арасында сұранысқа ие болмаған кәсіптің бірі. Кітапханалар жоғары және арнаулы орта кітапханалық кәсіби білімі бар жас кадрлардың жетіспеушілігінен таршылық көріп отыр. Мектеп кітапханасы қызметкерлерінің орташа жұмыс өтілі 10-нан 20 жылға дейінгі және 25 жылдан асқан қызметкерлердің үлесі басым. Соңғы уақыттарда мектеп кітапханашысы қызметіне мұғалімдік мамандықты аяқтаған мамандардың тартылып жатқаны да байқалады. Бұл қуанарлық жағдай. Ең күрделісі, жүрек қалауымен емес, сағаттың жоқтығынан осы қызметті атқарып отырғандығы байқалып отыр. Сондықтан мектеп кітапханашысы қызметінің мәртебесін арттырудың өзектілігі мен маңыздылығы арта түседі. Кітапханашы имиджі туралы жұмыстар 1990 жылдардан бастап жүргізіліп келе жатыр. Жүргізілген жұмыстардың нәтижесі әлі де мардымсыз, кітапханашы имиджінің көбінесе, физикалық көзқарастарға сәйкес қалыптасады. Мектеп кітапханашысын білімді адам ретінде қабылдағанымен, бірақ кітап қоймасының иесі ретінде қабылдайтын көзқарастар әлі де қалмаған. Бұған қоса мектеп кітапханашысының жалақысы да сын көтермейтіндей жағдайда. Сондықтан да бүгінгі күні білім мазмұны өзгеріп, қоғам түбегейлі жаңаруға бет алған кезеңде мектеп кітапханашысының да имиджін қалыптастыру маңыздылығы жаңа белеске көтеріледі. Мектеп кітапханашысының кәсіби құзырет аясын таразылайтын болсақ, ең алдымен, оның коммуникативтік құзыреттілігі туралы сөз қозғау керек. Мектеп кітапханашысы – педагог пен оқушының арасындағы бар кедергіні дәнекерлеуші, сол барьерді жоюшы, қарым-қатынастың жалғастырушысы. Бұл мектеп оқушыларының кітапханадан өзіне қажеттісін табуда ғана емес, тұлға ретінде жан-жақты ашылып, дамуына да ықпал етеді. Білім беру ұйымының басшысы мектеп кітапханасының оқулықтар қорын жасау мен оны уақытылы толықтыру жұмысын ұйымдастыруға жауап берсе, педагогикалық ұжым басшысының оқу-тәрбие

жұмысы жөніндегі орынбасары кітапханашымен бірлесіп білім алушылар мен тәрбиеленушілердің оқулықтарға ұқыптылықпен қарауын қалыптастыру жөніндегі қызметін бағыттайды, кезекті оқу-тәрбие процесін жоспарлау кезінде осы жұмысты жетілдіру шараларын көздеп, оның орындалуына жүйелі бақылауды қамтамасыз етеді. Мектеп кітапханашысының тағы бір құзыреті – менеджерлік бағдар. Менеджерлік жұмысты ұйымдастырып, үйлестіре білу мектеп кітапханашысының қызметін оң жолға ғана қоймай, мектеп кітапханасының ақпараттық орталыққа айналуына мүмкіндік береді. Соңғы технологиялардың тілін жетік білу, оны жұмыста тиімді пайдалана білу - кітапханашы қызметінің жарнамасы ғана емес, кітапхана арқылы жас ұрпақты тәрбиелеудің таптырмас құралы [20]. Мектеп кітапханашысының имиджін қалыптастыруда құзыреттіліктермен қатар, мектепішілік іс-шараларды ұйымдастырып өткізу де айтарлықтай рөл атқарады. Мектепішілік іс шараларды ұйымдастыруда кітапханашының атқаратын қызметі ұлан-ғайыр. Өткізілетін шараларды науқанға айналдырмай, оны мұқият зерттеп, зерделеп, жаңа серпін бере отырып өткізу кітапханашыдан асқан шеберлік пен көп ізденісті талап етеді. Мектепкітапханашысы соңғы уақытта кітап оқушылардың санының азайып кетуіне тікелей жауапты да болып табылады. Жауыр болған кітаптар көрмесінен басқа, кітапты насихаттайтын, оқырмандарды тартатын, ынталандыратын шаралардың тым аз өтетіндігі жасырын емес. Оқушылардың оқырмандық талғамын қалыптастыруда, оқырман мәдениетін дамытуда бір реттік шаралар аздық етеді. Осы бағыттағы жұмыстарды мектеп кітапханашысы жүйелі түрде үздіксіз жүргізіп отыру керек. Оқырмандық мәдениет пен талғамды қалыптастырудың перспективалы жоспарлары жасалып, заманауи технологияларды қолдана отырып өткізу көпшіліктің қызығушылығын тудырады сөзсіз. «Түнгі кітапхана», «Үнсіз кітап», «Отбасылық кітапхана», «Кел, сырласайық», «Кітаптар шеруі», «Кітап оқу сағатын» өткізу кітап оқушылардың санын арттыруға септігін тигізетіні анық. Мұндай іс шаралар кітапхана қызметін жандандырып қана қоймай, оның имиджін қалыптастыруға да негіз болады. Мектеп кітапханашысының үздіксіз біліктілік арттырып, соңғы жаңалықтармен таныс болуы да сондай маңызды. Бұл бағытта еліміздің әр өңірлерінде болып жататын маңызды семинарлар мен конференцияларға қатысу кітапханашы қызметіне тың серпін беретіні сөзсіз. Мектеп кітапханашысының қызметінде өзара тәжірибе алмасудың тамаша бір тәсілі ретінде корпоративті оқытудың мүмкіндіктерін айтуға болады. Корпоративті оқыту арқылы мектеп кітапханашысының кәсіби құзыреттілігін жетілдірудің, арттырудың маңызы зор. Бұл соңғы жаңалықтар мен өзгерістерден тыс қалмауға, солардан хабардар болуға, тәлімгерлік жасауға, өздігінен оқуға, бір-бірін оқытуға мүмкіндік береді. Бұл кітапхана менеджментін қалыптастыруға, дамытуға да ықпалын тигізеді. Кітапханашы имиджін қалыптастырудың маңызды бір факторы ретінде – білім саласындағы болып жатқан өзгерістерді айтуға болады. Бұл өзгерістермен қоса, кітапханашы мәртебесі де өзгеруі тиіс. Бүгінгі күні кітапханашысының жаңа имиджі, образы ретінде педагог кітапханашыны айтуға болады. Бұл - кітапханашының жаңа

мәртебесі ғана емес, әлеуметтің сұранысы, талабы. Себебі білім саласындағы өзгерістердің алдында мектеп кітапханашысы тұруы керек. Мектеп кітапханасы – бүкіл өзгерістердің негізі, діңіне айналуы тиіс. Пән мұғалімі бұл өзгерістерді тек өз пәні тұрғысынан көретін болса, мектеп кітапханашысы өзгерістерді әр қырынан көре алады. Сол себепті де пәндік интеграция кезінде де мектеп кітапханашысы пән мұғалімдерімен бірлесе отырып, тұлғаны жан-жақты дамыта алады. Мектеп кітапханасы «өмір бойы оқу» парадигмасының негізін салушыға айналуы керек. Мектеп кітапханасы мен социумның әріптеске, өзара ынтымақтас серіктестерге айналуы да маңызды болып табылады. Бұл тұлғаның мектеп кітапханасы арқылы өмірлік дағдыларды қалыптастыруына, табысты өмір сүруіне негіз болады. Білім – болашақтың энергиясы, негізі. Бүгінгі күні сол білімнің негізін мектеп кітапханасында қалыптастырудың мол мүмкіндіктері бар. Мектеп кітапханасы – оқушының еркін даму аумағы, ол баға қоймайды, ештеңеге мәжбүрлемейді, ертеректе айтқандай тұлғаның «рухани жедел жәрдемі», рухани жан-дүниесінің емшісі. Ендеше, мектеп кітапханасының жұмысын осы бағытта ұйымдастырып, жүргізу де маңызды. Сондықтан да бізге тек кітапханашы емес, педагог-кітапханашы кәсіби шеберлігі қажет. Соңғы уақытта елімізде осындай педагог кітапханашылар санының артуы байқалады. Бұл әрине, тығырықтан шығар жол ретінде қабылданып отырғанымен, бүгінгі күні осындай педагог кітапханашысының кәсіби құзыреттің арттыру бағытында жұмыстар жүргізілуі керек. Мектеп кітапханасы медиотека, библиотека ғана емес, өмірдің мән, маңызын ұқтыратын мағыналы «текаға» айналу жауапкершілігін алып тұр. Мектеп кітапханашысы имиджі – қоғамның қарқынды дамуы алға шығарған бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

Тарихи дамудың қай кезеңінде болмасын кітапханашы – білімді бойына жинап, таратушы адам ретінде танылып келеді. Өйткені, ол кітаптардың мазмұнымен, әртүрлі басылым түрлерімен белсенді жұмыс істейді, оқырмандарының жүрегіне жеткізеді. Алайда бүгінгі ақпарат көлемінің ұлғая түсуіне байланысты, барлық кітапханашылар бірдей білімді оқырманмен жұмыс істеуге қабілетті деп айта алмаймыз. Сондықтан кәсіби білімге деген мөлшердің өзіндік байсалды негізі бар. Кәсіби білімнің кітапхананың атқаратын қызметіне тікелей қатысы бар, өйткені кітапханашы әркез өз білімін көтеретін шараларға қатыспаса, ол өзінің кәсіби міндеттеріне этикалық тұрғыдан жауапкершілікпен қарамаса, өз айналасындағы болып жатқан құбылыстарға немқұрайлы қараса, бұның бәрі осы кітапхананың атқаратын қызметіне кері әсерін тигізеді. Бүгінгі күннің талабы – мектеп кітапханашылардың кәсіптік деңгейінің жоғарылығы. Мектеп Кітапханашысының білімін жетілдіру-жауапты міндеттің бірі. Ұйымдастырушы және тәрбиеленушілігімен қоса, олар жан-жақты кәсіптік деңгейдегі ғылыми біліктілігімен ерекшеленуі тиіс.

Мектептердің кітапханаларында «МАРК SQL», «КАБИС» (КАБИС жүйесі кітапханалық процесін кешенді автоматтандыруға және электрондық каталогтарды, сондай-ақ толық мәтінді деректер базасын құруға арналған) кітапханалық бағдарламасын қосу және онымен жұмыс жасаудың ерекшелігі,

кітапхана қорын толықтыру, есеп жүргізу әдістері, оқырмандармен жұмыс жасау барысында қажетті ақпарат көздерін тез таба білу, қазіргі заманғы жаңа технологиялармен жұмыс жасау, мектеп медиатекасы қызметін ұйымдастыру, медиатека базасында жобалау қызметі бойынша мектеп кітапхана жүйесін жетілдіру. Облыстардың, Астана және Алматы қалалары білім басқармаларының берген ақпараттарына сүйенетін болсақ аймақтарда мектеп кітапхана ісінің осындай жаңа «МАРК SQL», «КАБИС» жүйелермен толығып, заман талабына сәйкес жұмыс істеп жатқаны қуантады. Бірақ өкінішке орай, әлі де осындай мектеп кітапханасы бағдарламалары санаулы өңірлерде ғана жұмыс істеп жатыр немесе баяу жұмыс жасайды.

Мектеп кітапханасында төмендегі тізімде көрсетілгендей кітаптар қорлары болуы тиіс: оқулықтар, оқу-әдістемелік әдебиеттер, көркем әдебиеттер, анықтамалық әдебиеттер, танымдық әдебиеттер, электрондық басылымдар, электрондық ақпараттық ресурстар т.б. Әрине осы үлгідегі ғана мектеп кітапханасында кітап қоры болуы тиіс деген сөз емес. Кітап қоры жақсы қалыптасқан кітапханада, әр оқу жылында оқырмандар саны артып, оқуға деген сұраныстар күшейе түсері сөзсіз. Мектеп кітапханасы оқырманның сұраныстарын толық қанағаттандыра алады. Кітап қорында жоқ материалдарды, қосымша іздену мақсатында Интернет желісі қосылса артық болмас еді. Мектеп кітапханасы қазіргі заманға сай мектептің оқу тәрбие процесінің сұранымына толық жауап беруге тиісті. Электронды ақпараттану қарқынды дамыған кезеңде, кітап қоры электронды оқулықтармен (сыныптар бөлісінде пәндер бойынша) әр оқу жылында толықтырылып отырылуы қажет. Сондықтан әр мұғалім сабаққа пайдалана алады, ал оқушы пайдалануға кітапханада жағдай жасалады.

Заманауи технологиялық серпіліс дәуірінде кітапханашының ақпараттық желіден мәліметтерді іздеудегі көшбасшылығы, мектеп кітапханаларының веб-сайтын құру (дұрыс безендіру, сайтты ілгерілету), арнайы кәсіби сайттармен жұмыс жасау, әлеуметтік медиалардың кітапханаларда қолдану (әлеуметтік желілер, блогтар, фото-видеохостингтер, вики-технологиялар) және мультимедиялық қосымшалардың жаңа мүмкіншіліктерін пайдалануда білім беру ұйымдарындағы қазіргі кітапханашылардың орны мен рөлі зор болып табылады.

Виртуалды кітапхана құруда кітапханалар үшін ұсынымдар:

- өз мүмкіндіктерін шынайы бағалау;
- басқа мектеп кітапханаларының, веб-сайттарымен танысу және оның қызметкерлерінің ресімдеу тәжірибелері, мазмұнды жинақтау мен сайт бойынша іздеу жұмыстарын шығармашыл қолдану;
- сандық ресурстарды іріктеу саясатын әзірлеу;
- Интернет ресурстарына шолу журналдарымен танысу;
- беделді ресурстарға сілтеме деректері ретінде тақырыптық порталдарды (мәселен, Edna) қолдану;
- мұғалімдердің тақырыптық сілтемелерге тізімдерді толтыруға қатысуға түрткі болу;

– педагогтерге оның ресурстарын сабақта қолдануға көзін жеткізе отырып, мұғалімдер мен оқушылар арасында виртуалды мектеп кітапханасын насихаттау;

– кітапханашыға оқушылармен тікелей қарым-қатынаста нұқсансыз виртуалды кітапхананы жүргізу үшін уақыт қарастыру. Оқушының барлық қажеттіліктерін неғұрлым толық қанағаттандыру үшін Виртуалды мектеп кітапханасын жасауда педагог-кітапханашы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды жақсы түсіне білу, оқытуды қолдау сапалы интерактивті ресурстарды таңдау мүмкіндігі болуы керек. Мектепте виртуалды кітапхананы табысты жұмыс істетуге ақпараттарды іздеу мен орналастыру үшін жана мүмкіндіктер ашады.

Білімалушылар мен мұғалімдерге қолдануға арналған мектеп кітапханасы қызметкерлері, халықаралық кітапханалық федерациялық қауымдастық пен мекемелер (ИФЛА) әзірлеген ұсынымдар:

1-ұсыным. Мектеп кітапханасының миссиясы мен міндеттері «БҰҰ Бала құқықтары туралы декларациясы», «БҰҰ Байырғы ұлттар туралы декларациясы» ИФЛА/ЮНЕСКО «Мектеп кітапханасы», құндылықтар мен манифест ұстанымдарымен нақты сәйкес келуі керек. Мектеп кітапханасы ресми мәлімденген құндылықтарды ұстануы керек.

2-ұсыным. Мектеп кітапханасының жетістікке жетуі, оның үш құрамдас бөліктерінің дамуы үшін нақты жоспарлары болуы керек: білікті кадрлар (мектеп кітапханашысы), мектептің оқу жоспарларын қолдайтын кітапхана қоры және мектеп кітапханасының перспективалық даму жоспарлары.

3-ұсыным. Мектеп кітапханасы мектеп қауымдастығының өзгермелі қажеттіліктерін қанағаттандыруда сенімді болуы үшін мектеп кітапханасы, сонымен қатар кітапхана қызметкерлерінің қызметін бағалау мен мониторингісі ұдайы жүргізілуі керек.

4-ұсыным. Мектеп кітапханасы, оның қызметі мен іс-әрекетінің бағдарламасы кітапханалық білімі бар кәсіби маманның қолында болуы керек.

5-ұсыным. Мектеп кітапханасының барлық қызметкерлері мектеп қауымдастығының ұлттық, этникалық және мәдени ерекшеліктерін ескеретін мектептің оқу жоспарына сәйкес сандық және оқу ресурстарын әзірлеуге тырысуы керек. Сонымен қатар тізімдеу және ресурстарды бірге пайдалану арқылы оқу-ақпараттық ресурстарына қол жетімділігін кеңейтуге тырысу.

6-ұсыным. Кітапхананың барлық оқу және техникалық құралдары, мектеп кітапханасы көрсететін қызметтер, қорлар, жабдықтар білім алушылар мен мұғалімдердің оқытудағы барлық дамыту қажеттіліктерін қолдауы керек.

7-ұсыным. Мектеп кітапханасы мен басқа да мемлекеттік және ғылыми кітапханалар арасында мұғалімдер мен білім алушыларға олардың ресурстары мен қызметіне қол жетімділігін кеңейту үшін байланыс болуы керек. Бұл олардың өмір бойы білім алу процесіне себептесуі керек.

8-ұсыным. Мектептің кітапханасында олардың қызметкерлерімен жүргізілетін негізгі оқыту іс-шаралары мұғалімдердің кәсіби дамуы мен технологиялар интеграциясы, БАҚ ынтымақтастық, кітап оқу, ақпараттық

сауаттылыққа бағытталуы керек.

9-ұсыным. Мектеп кітапханасымен ұсынылатын бағдарламалар мен қызметтерді кітапханашы мектеп директоры, директордың орынбасарлары, мұғалімдер, басқа да кітапханадағы әріптестері, сонымен қатар сол жерде тұратын халықтардың ұлттық-мәдени орталықтары уәкілдерімен ынтымақтастықта бірлесе әзірленуі керек. Бұл мектептің әлеуметтік-мәдени, оқу-тәрбие мақсаттары жетістіктерімен себептесетін болады.

10-ұсыным. Мектептегі оқыту процесін үнемі жақсарту үшін мектеп кітапханасының бағдарламасы мен қызметін жүзеге асыруда жинақталған практикалық тәжірибесін ескеру қажет.

11-ұсыным. Мектеп кітапханасы мен білім беру ұйымдарының әкімшілігі қызметіне қызығушылық танытатын қатысушылар және барлық пайдаланушылармен жоспарлы және жүйелі байланыстары болуы керек [21].

Өскелең ұрпаққа қазіргі заманғы білім беру мен тәрбиелеу жүйесінің міндеттеріне сәйкес келетін мектеп кітапханаларын әрі қарай дамыту үшін жоғарыдағы шаралардың қажет екендігін атап көрсетеміз.

Қорытынды

Кітапхана –ғасырдан-ғасырға адамзат тарихының керуенін сүріндірмей алып келе жатқан шырағы биік парасаттылық пен білімділіктің, байлық пен біліктіліктің киелі ордасы. Заманымыздың әр кезінде кітапханашы қызметі туралы ұғым жоғары болуы тиіс. Олай болса жоғарыдағы ойларымызды түйіндей келе, көп жылғы тәжірибесі бар кітапханашыларымыздың білімін жетілдіруіне, тереңдетуіне арналан кәсіби шеберлік жөніндегі байқау – слеттер өткізуге әдістемелік көмек, ал жас кітапханашы даярлау ісінде заман талабына сай мамандыққа баулудың ғылыми негізі қалануы қажет. Сонда ғана білгірлер мен ұлылардың өзі аңсап келетін білімнің қасиетті ордасы «кітапхана» мәңгі өмір сүреді.

Мектеп кітапханасының қызметі кітапханшылардың білімін жаңғырту олардың кәсіби шеберлігін ұдайы жетілдіріп отыру жолымен жүзеге асырылады. Кітапханашы өмір бойы оқуда, ізденісте болуы шарт. Ол – кәсіби міндеті. Себебі, кітапханаға түсетін әрбір жаңа ақпарат маманнан белсенді қабылдауды және оны іс-тәжірибеде қолдана білуді талап етеді.

Медиаорталықтар оқу залы, компьютерлік зона, оқушылардың жеке сұраныстары мен мектеп бағдарламасының мақсаттарына сай дәстүрлі және электронды тасымалдаушылардағы кең ауқымды қорымен қамтылу қажет. Сондықтан мектеп кітапханалары заманауи мектеп мекемелерінің білім берудегі басты бөлігі болып табылады. Сонымен қатар көптеген мектептерде кітапханашылардың мектеп директорының оқу-ақпараттық дереккөздер жөніндегі орынбасары атануы кездейсоқ емес [22].

Алайда, қаржылық және штаттық шектеулікте ғана мүмкіндігі бар кітапхана – жаппай ақпараттық қамтамасыз ету қызметін атқара алмайды. Бірқатар өңірлерде ақпараттық-кітапхана қызметі жетекші, негізгі бағыттарға жіктеле, сол бағыттар бойынша кітапхана тек өз мектебінде ғана емес, басқа да қалалық, аудандық білім беру мекемелерінің кітапханалары үшін де (білім беру қызметінің түрлі бағытында мектеп ақпараттық-кітапхана сүйенішінің профильді орталығы болды) нақты ақпараттық-кітапханалық орталыққа айналады.

Мектеп кітапханасын тағы бір бағытта инновациялық ретінде айқындауға болады: педагогикалық үрдіс ретінде кітапхана қызметін теориялық және тәжірибелік түсіну болып отыр. Білім беру мекемелері кітапханалары үлесін осылай бағалау тек кітапханашылар арасында ғана емес, педагогтар қауымы арасында да кең таралған. Осыған байланысты барлық мектеп кітапханалары үшін педагогика қызметінде заманауи технологияларды меңгеру *ерекше орынға* ие болады. Онсыз білім алушылардың ақпараттық мәдениетін тиімді қалыптастыру, тәуелсіз кітапхананы пайдаланушы дағдысына үйрету, оқушылардың сөйлеу әрекетін дамыту, олардың бір жастан келесі жас кезеңіне өтуге кітапханалық қолдау көрсету, мультимәдениет кеңістігін игеруде көмек көрсету, азаматтық сауаттылығының қалыптасуына ұйытқы болу, сыни ойлау қабілетін дамытуға үлес қосу мүмкін емес.

Бұл тәжірибеде айғақтағандай, оқу-тәрбие процесіндегі кітапхана рөлін өзгертеді: ол мектептің толық құқылы педагогикалық бөлімшесіне айналады, оқу-тәрбие қызметін жүргізеді, ал ақпараттық мәдениетті қалыптастыру саласында білім беру үрдісін басқарады, басқа құрылымдық бөлімшелер мен педагогтарға әдістемелік қолдау көрсетеді.

Мектеп кітапханаларын оқу әдебиеттермен жұмыс істеуін қайта қарау да жана деңгейге көтереді. Оқушыларды оқулықтардың заманауи басылымдармен, ал педагогтарды оқу әдебиет нарығында үнемі өзгерістегі тізімдер туралы ақпараттармен қамтамасыз ету маңыздылығы, осы қызметтің көлемі, оқулықтар қорымен жұмыс істеу ерекшелігі, мектеп кітапханаларының қызметін орта және жоғары арнайы оқу мекемелері кітапханаларының қызметіне жақындататын мектеп кітапханаларына жоғары оқу орындарының кітапханалары үйлес жаңа мәртебе береді. Өкінішке орай, бұл әзірленуде, әзірше кітапхана қауымдастығы арасында талқылануда.

Алдыңғы қатарға оқу залы бар кітапханалар бірінші тұғырға шығып, абонемент басты бөлімше болудан қалуды. Бұл жерде кітапхана, жайлы жағдайда хабарламалар, рефераттар мен үй тапсырмаларын орындауға мүмкіндік беретін оқу бөлімшесі ретінде танылады. Кітапхана оқу залында тек түрлі ақпараттық ресурстарға қол жеткізуге мүмкіндік бермей, анықтамалық-библиографиялық қызметте жасайды, оқушыға үнемі қажетті материалды өңдеу үшін ақпараттарды іздестіру әдістері бойынша кеңес береді. Тәжірибе арнайы оқу залдарын жасау қажеттілігін көрсетіп отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасы Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына жолдауы. -Астана, Ақорда. 14. 12. 2012 ж.
- 2 Мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш білім беру стандарты. Жоба. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламалары орталығы – Астана, 2014г. – 30 с.
- 3 «Типовые и примерные штаты библиотек. Аттестация руководящих работников и специалистов библиотек. Внедрение стандартов системы СИБИБД в библиотеке: методические рекомендаций в помощь работе библиотек организаций образования РК» / составитель: А.С. Аманова.-Алматы, 2011.
- 4 Руководство ИФЛА/ЮНЕСКО для школьных библиотек.
- 5 Манифест ИФЛА/ЮНЕСКО касающийся школьной библиотеки.
- 6 ҚР «Білім туралы» Заңы 2015 жылғы 24 қарашадағы № 398-V.
- 7 2012-2016 жылдарға оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша Ұлттық іс-қозғалыс жоспары 2012 жылдың 25 маусымдағы №832 ҚР Үкіметінің Қаулысы. -Астана, 2012. – 19 б.
- 8 Пушкина С.В., Золотова Н.Ю., Степачев Л.М. «Школьные библиотеки мира: современное состояние и тенденции развития», сборник.-Москва, «Русская школьная библиотечная ассоциация».2009.
- 9 Ястребцева Е.Н. Школьный библиотечный медиацентр: от идеи до воплощения: Методические рекомендаций для библиотекарей, учителей и администрации школ.-Москва: МО РФ, 2001. – 128 с.
- 10 Мектепке дейінгі және жалпы орта, техникалық және кәсіптік білім берудің негізгі көрсеткіштер. 2015 жыл. -Астана: «АТО» АҚ, 2015. – 85 б.
- 11 ҚұлтумановаА., НоғайбаеваГ., КусиденоваГ., ҚабатоваБ., БекішР., ҚаражановаД., АлинаА., ОспановаҚ., ҚұлназароваМ., Ибраимова Э. Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінің жағдайы мен дамуы туралы ұлттық баяндама, 2014 жыл.– Астана: ҰБСБО, 2014. - 292 б.
- 12 «Қазіргі заманғы мектеп кітапханасы жұмысын ұйымдастыру» Назарбаев Зияткерлік мектептері кітапханалар тәжірибесінен.nis.edu.kz /kz/.
- 13 Зуева Е.М. Направления инновационного развития школьных библиотек НМО ГНПБ им. К.Д. Ушинского. Материал подготовлен к Конференции библиотек. г. Анапа, 2005 г.
- 14 Мендеева Г.К. Деятельность библиотек организаций образования в условиях обновления содержания образования. КГУ «Областная специальная (коррекционная) школа-интернат» г. Петропавловск.
- 15 Дроздова И.Н. Работа школьной библиотеки в условиях обновления содержания работы в образовании, школа-гимназия, г.Лисаковск, 2014.
- 16 Исакова В. Образовательные функции библиотеки.«Роль библиотек в учебном процессе, пути развития и направления» материалы областной конференции ЗКГУ им.М. Утемисова.
- 17 Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың

2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы № 205 Жарлығы. - Астана, 2016.

18 Головицина Ю.Б. Методическое сопровождение школьных библиотекарей // Методист. - 2011. - № 9. - С. 17-21.

19 Мобильные библиотеки. Мобильные библиотечные онлайн-услуги / под ред. Д. Нидхэм, Мохамед А., науч. ред. Шрайберг Я.Л. Перевод с англ.

20 Шабанова С. Мектеп кітапханашыларының қызметін ұйымдастырудың жаңа бағдарлары» //Мектеп кітапханасы журналы.

21 «IFLA School Library Guidelines» Edited by: Barbara Schultz-Jones and Dianne Oberg, 2nd revised edition, June 2015, Endorsed by the IFLA Professional Committee.

22 Тихомирова И.И. Педагогическая деятельность школьного библиотекаря. Учебно-методическое пособие для школьных библиотекарей как педагогов. – М.: РИПБА, 2014. – 464 с.

Мазмұны

	Кіріспе	3
1	Білім мазмұнын жаңарту контекстіндегі мектеп кітапханалары қызметінің жағдайы мен мәселелері	5
2	Білім мазмұнын жаңарту жағдайындағы мектеп кітапханалары қызметінің мақсаты мен міндеттері	20
3	Білім мазмұнын жаңарту жағдайындағы мектеп кітапханалары қызметін ұйымдастырудың инновациялық тәсілдері	30
4	Мектеп кітапханалары ресурстарын дамыту	40
5	Білім мазмұнын жаңарту аясында мектеп кітапханалары жүйесін жетілдіру бойынша әдістемелік ұсынымдар	54
	Қорытынды	60
	Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	62

Введение

В Послании Президента РК Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050». Новый политический курс состоявшегося государства» большое внимание уделяется вопросам сферы образования. «Чтобы стать развитым конкурентоспособным государством, мы должны стать высокообразованной нацией», отмечено в Послании [1].

Для повышения конкурентоспособности образования, развития человеческого капитала, была разработана «Государственная Программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 гг.» Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 1 марта 2016 года № 205. Одним из её программных целей является «формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан, удовлетворение его потребности в получении образования, обеспечивающего успех в быстроменяющемся мире, развитие конкурентоспособного человеческого капитала для экономического благополучия страны» [2].

Отношение к библиотекам резко изменилось во всем мире. Тема библиотеки, как фундамента информационного общества, постоянно находится на повестке дня Международного саммита по информационному обществу (WSIS). Международная федерация библиотечных ассоциаций (ИФЛА) является участником этого Саммита и разработчиком программных документов. Так, в «Александрийском манифесте о библиотеках», принятом на саммите в Женеве, написано «Библиотеки вносят существенный вклад в преодолении цифрового, и как следствие информационного неравенства. Библиотеки помогают претворить в жизнь цели развития тысячелетия, включая сокращение бедности. Библиотеки смогут сделать больше при весьма скромных вложениях».

Школьные библиотеки занимают особое положение в библиотечной сети Казахстана. Они являются первыми общедоступными библиотеками для юных граждан страны – будущих пользователей всех других типов библиотек. Одновременно школьные библиотеки являются частью отечественной системы образования. Модернизация системы образования, переход школ на новые образовательные стандарты, внедрение инновационных, информационных технологий не позволяют школьным библиотекам стоять на месте, требуют развития их ресурсной базы. Поэтому наряду с традиционными методами работы внедряются и инновационные формы, которые помогают образовательным учреждениям создавать комфортную образовательно-воспитательную среду. До недавнего времени вся деятельность школьной библиотеки вращалась вокруг книжного фонда и фонда учебников. Внедрение информационно-коммуникационных технологий в образование меняет ситуацию. Библиотека превращается из хранилища учебной и художественной литературы в информационный центр, осуществляющий оперативный доступ не только к печатным изданиям, но и ко всему многообразию электронных ресурсов. Все это преобразует ее в современный тип библиотеки новой школы

– в медиатеку. Школьная библиотека сегодня – это культурно-образовательный центр социума, который строит свою работу, выбирая методы и приемы, отвечающие потребностям всех участников образовательного и воспитательного процесса. Она является образовательным, информационным, культурно-досуговым центром образовательной среды. Каждая библиотека вырабатывает свою тактику и стратегию развития. В связи с этим меняется и роль библиотекаря: от человека, рекомендующего хорошую книгу и выдающего ее ученику, до специалиста в области новых информационных технологий, способного сотрудничать с учителями в разработке системного подхода к работе с информацией для организации учебного процесса [3].

Библиотеки существуют тысячи лет. С незапамятных времен они были хранителями духовных богатств общества, помощниками всех, кто ими пользовался. Со временем меняется человек, развивается наука и техника, усложняются школьные программы, другими становятся дети, но человечество так и не придумало лучшего способа для развития своего же интеллекта, чем чтение. Но сегодня книга уже перестала быть единственным источником знаний. Видео, аудиоматериалы, компьютерные технологии и программы изменили её информационную монополию, активно внедряются во все области знаний. Используя новые подходы и технологии, школьные библиотеки приобрели новые качества. Сегодня «Библиотека в современной школе больше, чем просто библиотека» [4].

В данной работе использованы подходы, отраженные в технической спецификации по обновлению методологического обеспечения среднего образования, разработанной в рамках реализации Плана мероприятий МОН РК на 2014-2016 годы.

Рассмотрены вопросы состояния ресурсного, кадрового обеспечения школьных библиотек, их деятельности в регионах республики, дан анализ работы с современными технологиями, разработаны рекомендации на основе международного передового опыта по совершенствованию роли школьных библиотек, усиления их ресурсного обеспечения. Сбор информации о деятельности школьных библиотек, был осуществлен из следующих областей Республики Казахстан: Акмолинской, Алматинской, Актюбинской, Северо-Казахстанской, Южно-Казахстанской, Восточно-Казахстанской, Жамбылской, Западно-Казахстанской, Карагандинской, Кызылординской, Павлодарской, Атырауской и городов Астана и Алматы. В работе использована информация из городских и сельских школ республики.

1 Состояние и проблемы деятельности школьных библиотек в контексте обновления содержания образования

В манифесте ЮНЕСКО о школьной библиотеке говорится: «Школьная библиотека имеет важнейшее значение для любой долгосрочной стратегии в области распространения грамотности, образования, обеспечения информации, а также экономического, социального и культурного развития. В качестве важной составной части организации образования, за которое несут ответственность местные власти, она должна поддерживаться конкретными законодательными актами.

Современная школьная библиотека руководствуется в своей деятельности следующими нормативно-правовыми актами:

Международного уровня

1. Всеобщая Декларация прав человека.
2. Конвенция ООН о правах ребенка (1989г.).
3. Манифест ИФЛА/ЮНЕСКО для школьных библиотек (2015г.).
4. Руководство ИФЛА/ЮНЕСКО для школьных библиотек (2015г.).
5. Манифест ИФЛА об Интернете (2014г.).

К числу важнейших международных документов относится «Конвенция ООН о правах ребенка», где в статье 28 предусматривается право ребенка на образование, в том числе право на доступ к информации и материалам.

Манифест школьных библиотек определяет школьную библиотеку «как часть более широкой библиотечно-информационной системы», а не как вспомогательное подразделение школы. Актуально положение Манифеста ИФЛА об Интернете и о необходимости «предоставления пользователям квалифицированной помощи в использовании выбранных ими информационных источников и услугах».

Республиканского уровня

1. Закон РК «Об образовании» (2007г.) с изменениями и дополнениями по состоянию на 24 ноября 2015 года.

2. «Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 гг.» утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 1 марта 2016 года № 205.

3. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования). Утвержден и введен в действие постановлением правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080. – Астана, 2012. – 16 с.

4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 24 декабря 2007г. № 1270 «Об утверждении Правил государственной аттестации организаций образования» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.06.2013 г.)

5. Постановление Правительства РК от 25 июня 2012г. № 832 «Национальный план действий на 2012-2016 гг. по развитию функциональной грамотности школьников».

6. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 января 2008 года, № 77 «Об утверждении Типовых штатов работников государственных организаций образования и перечня должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц» (Типовые штаты организаций образования имеющих библиотечных работников).

Документами, определяющими специфику работы именно школьной библиотеки, как специфического вида информационно-образовательного подразделения являются:

1. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 июля 2001г. № 522 «О мерах по улучшению качества работы библиотек общеобразовательных школ Республики Казахстан».

2. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 19 января 2016г. № 44 «Об утверждении Правил по формированию, использованию и сохранению фонда библиотек государственных организаций образования».

3. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 17 августа 2000г. № 827 «Об утверждении документов по библиотечному делу для библиотек системы образования», «Типовое положение о библиотеке общеобразовательной школы» (с изменениями от 18.07.2003 г.).

4. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан «Об утверждении Перечня учебников, учебно-методических комплексов, пособий и другой дополнительной литературы, в том числе на электронных носителях, разрешенных к использованию в организациях образования».

Локального уровня

1. Устав общеобразовательной школы и правила внутреннего распорядка.
2. Положение о библиотеке школы.
3. Должностная инструкция работника библиотеки.
4. Правила пользования школьной библиотекой.
5. План работы школьной библиотеки на учебный год.
6. Инструкция по технике безопасности в школьной библиотеке.
7. Инструкция по пожарной безопасности в школьной библиотеке.
8. Описание библиотеки.

Без знания и применения перечисленных документов, регламентирующих деятельность организаций образования и школьных библиотек, своего прямого предназначения они выполнить не смогут. И школы, и школьные библиотеки преследуют единую цель: формирование общей культуры личности, ее интеграцию в национальную и мировую культуру, самоопределение и достижение социальной компетентности. Профессиональные интересы библиотекарей школ и педагогов, пересекаются в зоне интересов личности учащегося.

В настоящее время наметилось три ведущих подхода, три взгляда педагогической науки и практики на роль школьных библиотек в будущем и деятельность школьного библиотекаря. Суть *первого подхода* – в обосновании необходимости создания на базе школьных библиотек нового подразделения-

медиатеки или школьного библиотечного медиacentра, дополнения функции библиотекаря обязанностями медиаспециалиста. Автор концепции школьной медиатеки Е.Н. Ястребцева считает, что библиотеку пора реорганизовать в школьный библиотечный медиacentр, при этом расширить традиционный книжный фонд библиотеки цифровыми объектами: мультимедийными уроками, интерактивными репетиторами, тренажерами, мультимедийными энциклопедиями, словарями, развивающими играми, обучающими программами [5].

Второй подход состоит в том, что библиотека должна стать информационным центром школы, а библиотекарю приходится брать на себя функции информатора.

Третий подход заключается в рассмотрении школьных библиотек как педагогического структурного подразделения образовательных учреждений со специфическими функциями.

Отличительная особенность школьной библиотеки – функционирование ее как социальной системы в рамках другой социальной системы. В контексте обновления содержания образования, организация образования ставит перед ними задачу – создать условия для раскрытия творческого потенциала школьника. Библиотека, являясь элементом образовательной среды, способна эффективно активизировать его творческий, интеллектуальный потенциал, оказать помощь учащимся и учителям в учебно-воспитательном процессе – в этом заключается главная задача любой школьной библиотеки.

В стратегии информационного поиска именно школьная библиотека занимает здесь центральное место. В центре этого подхода стоит библиотека, которая постепенно становится центральным ресурсом школы, поскольку обслуживает персонал в соответствии с учебной программой, поощряет учащихся к овладению навыками чтения и таким образом приносит пользу всей школе. Успех библиотек определяется отношением библиотекаря к своим читателям, как реальным пользователям, но не только. Давно уже выявлено, что сотрудничество библиотекарей и учителей способствует повышению уровня грамотности учащихся, содействует развитию навыков чтения, запоминания, умению пользоваться информационными технологиями. Взаимодействие библиотекаря и читателя-школьника строится на принципах «педагогики сотворчества», где библиотеке отводится активная роль. И она возрастает в условиях обновления содержания образования [4].

В 2014 году в Казахстане из 7222 школ, имели библиотеки 6474 школы. Значительное число школ, не имеющих своих библиотек, наблюдается в Алматинской (72школы), Западно-Казахстанской (74школы), Акмолинской (60 школ), Жамбылской (59школ), Северо-Казахстанской (82 школы) и Южно-Казахстанской (96школ) областях. В целом, по данным МОН РК лишь в 88,9% организациях образования Казахстана действуют школьные библиотеки [6].

Огромную роль в организациях образования играют книжные фонды школьной библиотеки, внедренные современные библиотечные технологии, именно они обеспечивают ей особую значимость и притягательность в глазах

школьников и педагогов школы. Как показывает поступающая из регионов страны информация, школьные библиотеки испытывают большие трудности с комплектованием библиотечных фондов. Новые книги поступают не систематически, в ограниченном ассортименте и в небольшом количестве, организации образования не в состоянии заказывать именно ту литературу, которая им необходима. Остро недостает новых справочных, энциклопедических изданий, научно-популярной литературы для учащихся, педагогической литературы для учителей.

Большинство школ страны располагают, как правило, только учебниками из утвержденного МОН перечня, что, естественно, ограничивает выбор учителей и учащихся, затрудняет реализацию вариативных учебных программ, дополнительных учебных курсов. Напряженной является деятельность школьных библиотек по использованию учебных фондов: библиотечным обслуживанием охвачен весь контингент учащихся и педагогов; объем книговыдачи приближается к объему фонда учебной литературы. Библиотеки контролируют процесс работы с учебниками и регулярно отчитываются по ней. В контексте обновления содержания образования, многие школьные библиотеки в настоящее время совершенствуют работу по выдаче учебников и учебных материалов учащимся. С учетом запросов учителей и учащихся, этот процесс интенсивно ведется в течение всего учебного года, что связано с выпуском новых изданий, использованием альтернативных учебников, необходимости обращения к изданиям прошлых лет при изучении отдельных тем, при подготовке рефератов и докладов и так далее [4].

Состояние работы с формированием и комплектованием библиотечных фондов школ страны для учащихся отражено в следующей таблице (табл. 1).

Таким образом, как видно из таблицы, комплектование библиотечных фондов школ Атырауской области дополнительной учебной и методической литературой, учебниками составляет лишь 31%, электронными учебниками и УМК всего 20% от потребностей. Низкой является в областях обеспеченность по СБА (словарям, справочникам, энциклопедиям, каталогам, тематическим картотекам), например, в Павлодарской области показатель составляет 30%, в Южно-Казахстанской и Западно-Казахстанской областях - 50%. В Павлодарской и Западно-Казахстанской областях обеспеченность по научно-популярной и художественной литературе составляет всего 40% и 50% соответственно.

Обеспеченность учащихся 1-11 классов школ Алматы справочно-библиографической информацией (словари, справочники, энциклопедии, каталоги, тематические картотеки) составляет 61%, научно-популярной и художественной литературой 57%. Учащиеся школ Астаны справочно-библиографической информацией по 6-11 классам обеспечены на 80%, научно-познавательной и художественной литературой в 7-11 классах на 70-75%, электронными учебниками в 6-11 классах на 70% от потребности. К сожалению, показатель обеспеченности понижается в старших классах.

Таблица 1 – Формирование и комплектование библиотечных фондов школ для учащихся (в % к потребности)

Области	Обеспеченность учебниками по учебным программам	Обеспеченность дополнительной учебной и методической Литературой	Обеспеченность электронными учебниками и УМК	Обеспеченность СБА (словари, справочники, энциклопедии, каталоги, тематические картотеки)	Обеспеченность научно-популярной и художественной литературой
Акмолинская	100	68	41,1	60	66,6
Актюбинская	92,1	78,7	76,2	77,2	67,4
ЗКО	100	90	50	50	50
Карагандинская	99,1	92	66,8	80,9	75,4
Кызылординская	100	100	100	100	100
Алматинская	100	100	100	100	100
Павлодарская	100	100	50	30	40
СКО	93,2	53,3	49,3	62,2	55,3
ЮКО	93	77	62	50	73
г.Алматы	100	100	100	61	57
г.Астана	100	100	80	87	88
Атырауская	31	31	20	70	50
ВКО	100	83	69	64	58
Жамбылская	100	100	93,9	87,8	91

Источник: Управления образования областей, городов Алматы и Астаны

В целом, по школам страны обеспеченность учебниками учащихся составляет 98,2% учащихся [6].

Есть примеры и позитивные, так учебные ресурсы НИШ сопоставимы со странами ОЭСР (например, в библиотечном фонде НИШ Астаны, имеется 181 учебных пособий на одного учащегося).

В Северо-Казахстанской, Актюбинской, Западно-Казахстанской, Южно-Казахстанской областях наблюдается недостаточное оснащение библиотек современными библиотечными технологиями, в том числе совершенными ИКТ (цифровой библиотекой, электронными программами автоматизированных библиотечно-информационных систем (АБИС), электронным межбиблиотечным абонементом и др.). Отсутствие современных технологий в работе школьных библиотек (немногие школы внедряют АБИС) сказываются на её работе. Новая казахстанская версия программы АБИС и ее обновленные

версии несовершенны, в частности на АБИС отсутствует казахский язык (в Северо-Казахстанской области). Многие операции, кроме основных (создание базы данных) не выполняются. Отсутствует межбиблиотечный абонемент для взаимообмена учебной литературой и информацией, нет в наличии современных компьютеров, отсутствует множительная техника и принтеры. В сельских школах отсутствует высокоскоростной интернет, либо он работает нерегулярно. Недостаточное пополнение цифровой библиотеки аудиозаписями и текстовыми документами, учебниками на электронных носителях. Нет системы в обеспечении художественной литературой книжных фондов, особенно произведениями современных авторов. Они если и поступают, то в ограниченном ассортименте и в небольшом количестве, недостаточно методических пособий, дидактических материалов, в библиотеках необходима современная и удобная мебель.

Не все библиотеки, например, города Степногорска Акмолинской области, оснащены компьютерами, принтерами. Во всех школах города имеются интернет, но не во всех школьных библиотеках есть доступ к интернету, это не способствует эффективной работе в рамках авторской программы «Внедрение информационно-коммуникационных технологий в работу школьной библиотеки», в которой участвует часть школьных библиотек. И таких примеров по регионам республики много.

Состояние работы с формированием и комплектованием библиотечных фондов для администрации и учителей школ отражено в следующей таблице (табл. 2).

Таким образом, как видно из таблицы, комплектование библиотечных фондов школ для учителей Атырауской области дополнительной учебной и методической литературой, электронными учебниками и УМК составляет всего 20%. Обеспеченность научно-познавательными и художественными журналами составляет лишь 10%, по СБА и дидактическим материалам 50% и 30% соответственно. Невысокие показатели имеются по Акмолинской, Павлодарской, Восточно-Казахстанской областям и по городу Астана.

По поступившей информации, обеспеченность дидактическими материалами учителей школ Алматы составляет 50%, справочно-библиографической информацией (словари, справочники, энциклопедии, каталоги, тематические картотеки) – 55%, дополнительной и методической литературой составляет всего 40% от потребности. Обеспечение учителей общеобразовательных школ г. Астаны научно-познавательной и художественной литературой, дидактическими материалами, справочно-библиографическими материалами, электронными учебниками и методической литературой не превышает по предметам: «География» 60-70 %, «Химия» 60-70%, «Физика» 50-70%, «Информатика» 70%, «Биология» 60-80%. По языковым предметам, эти показатели составляют не более 70-90%. Комплектование книжных фондов школьных библиотек, как для учителей, так и для учащихся, судя по поступившей информации, выглядит тревожно. В большинстве регионов страны, комплектование фондов школьных библиотек,

которое осуществляется на основе приказа МОН Республики Казахстан от 19 января 2016г. № 44 «Об утверждении Правил по формированию, использованию и сохранению фонда библиотек государственных организаций образования», требует пристального внимания соответствующих территориальных управлений образования.

Таблица 2 – Формирование и комплектование библиотечных фондов для администрации и учителей школ (в % к потребности)

Области	Обеспеченность дополнительной учебной и методической литературой	Обеспеченность электронными учебникам и и УМК	Обеспеченность научно-познавательными и художественными журналами	Обеспеченность СБА (словари, справочники, энциклопедии, каталоги, тематические картотеки)	Дидактические материалы
Акмолинская	64	45	57	50	52
ЗКО	70	60	80	60	50
Карагандинская	70	59	71,5	50	50
Кызылординская	90	75	80	90	80
Алматинская	100	100	100	100	100
Павлодарская	58	75	50	50,3	50,3
СКО	81	70	85	90	90
ЮКО	65,3	76,6	72,9	83,3	71,6
г.Алматы	40	100	85	55	50
г.Астана	61,6	54,6	59,5	65	62,5
Атырауская	20	20	10	50	30
ВКО	60	50	61	71	66
Жамбылская	94	91	90	94	87

Источник: Управления образования областей, городов Алматы и Астаны

Перечень общих проблем характерных многим школьным библиотекам в областях страны, особенно в сельских районах, включает кроме устаревших книжных фондов научно-популярной литературы, недостаточности справочников и энциклопедий, интересной детской литературы, еще и слабую материально-техническую базу (особенно по ИКТ), устаревшее оборудование, отсутствие возможностей для приобретения новой мебели (стеллажей, столов, выставочных стендов), отсутствие читального зала, аудио-видео залов (из-за недостаточности компьютерной техники).

Во многих школах, как например, в Жамбыльском районе Северо-

Казахстанской области, школьные библиотеки размещаются в помещениях, приспособленных для библиотек, без читальных залов (они имеются только в 18-ти школах, что составляет 43% от потребности).

Одной из важных задач школьной библиотеки в свете обновления содержания образования, является информационное наполнение образовательного пространства школы. Помимо традиционных ресурсов, это осуществляется за счет накопления и организации электронных ресурсов, создания электронных каталогов и картотек, формирования информационно-аналитического банка, способствующего поиску, оценке и обработке информации.

В Казахстане есть примеры современных и оснащенных библиотек. Как правило, хорошими библиотеками отличается система международных школ: школы «Мирас» г. Алматы и г. Астана, «Haileybury», система «НИШ», КТЛ, отдельные школы-лицеи и школы-гимназии. Значительная часть этих библиотек имеет хорошие книжные фонды, видео и фотодокументы, а наиболее оснащённые - еще и комплексные электронные носители информации, используются возможности компьютерных сетей. Появляются изменения в видовом и содержательном составе фондов: они формируются собственными качественными ученическими рефератами, учебно-методическими публикациями.

Одной из актуальных проблем в деятельности школьных библиотек является дефицит квалифицированных кадров. Если анализировать мировой опыт, например, школы Австралийского Союза, то увидим, что сотрудники школьных библиотек должны обязательно иметь, помимо библиотечного, ещё и педагогическое образование. Библиотекарь-педагог обладает квалификацией и педагога, и библиотекаря. Двойная квалификация имеет особое значение, т.к. знание школьной программы и педагогики должно сочетаться с навыками библиотечной работы и управления информацией. Библиотекарь-педагог играет решающую роль в воспитании информационно грамотных граждан, стремящихся к продолжению образования в течение всей жизни. Библиотекарь-педагог в свете обновления содержания образования играет важную роль в образовательном сообществе и его задачи заключаются во взаимодействии с учениками и учителями, обеспечении учебного процесса ресурсами, оптимизации доступа к информации, создании эффективного учебного окружения, сотрудничества в вопросах планирования [4].

С обеспеченностью школьных библиотек в областях Республики Казахстан квалифицированными библиотечными кадрами, ситуация следующая (табл. 3).

Таблица 3 – Обеспеченность школьных библиотек страны кадрами

Области	Всего библиотекар ей по школам области	Из них со специальным библиотечным образованием	Из них без специального образования	Работающи х в пенсионном возрасте

СКО	459	237	205	22
Актюбинская	409	192	215	5
г.Астана	96	26	70	5
ЗКО	375	259	116	14
Карагандинская	531	299	232	35
Кызылординская	386	265	121	0
ЮКО	1291	918	373	0
Павлодарская	398	206	187	31
г.Алматы	317	165	152	97
Акмолинская	453	163	285	18
Атырауская	258	178	80	19
ВКО	656	374	282	35
Жамбылская	524	351	168	5
Алматинская	1164	626	249	289
итого	7317	4258	2735	575

Источник: Управления образования областей, городов Алматы и Астаны

Таким образом, по данным таблицы видно, что во многих школьных библиотеках организаций образования областей Казахстана, большое количество работников библиотек (в среднем по областям 37,3%) не имеет специального образования. Это наблюдается в Акмолинской (63%), Северо-Казахстанской (44%), Актюбинской (52%), Карагандинской (44%), Восточно-Казахстанской (42%) областях. Из 96 библиотекарей в городе Астане специальное образование имеет лишь 26 человек, а 70 человек работает в библиотеках, не имея специального образования.

В связи с возрастающей ролью школьных библиотекарей совершенно по-другому нужно строить и систему их профессиональной подготовки и переподготовки. Важно разработать алгоритмы образовательных решений для школьных библиотекарей, которые позволят нуждающимся практикам очень быстро в режиме интенсивного дистанционного образования получить диплом государственного образца (это может быть учеба по 500 часовой программе) с правом работы по этой профессии и другие варианты. Это серьезная проблема, решать которую придется несколько лет, совместно с органами управления образованием. Можно привести зарубежный опыт, который показывает, что в США, Канаде, Южной Корее, Великобритании идет сплошная и массовая переподготовка специалистов школьных библиотек и стандарт этой переподготовки заказывают как раз образовательные организации.

Подписка на периодические издания: высокую активность проявляют в школьных библиотеках Алматинской, Карагандинской, Актюбинской областей, городов Алматы и Астаны при подписке на периодические издания. Подписка на периодические издания происходит 1 раз в полугодие. Учителя и работники школы подписывают газеты и методические журналы республиканского,

областного и местного значения на русском и казахском языках, а также литературу по учебным предметам. Это восполняет недостаточность библиотечных фондов. Так в Северо-Казахстанской области наиболее популярными являются районные газеты «Маяк» и «Кызыл жар», областная газета «Северный Казахстан», а также «Егемен Казакстан», «Казахстанская правда», «Солтүстік Қазақстан», «Дружные ребята», «Балдырган», «Керемет Кидс», «Тан шолпан», «Асаналі», «Мектеп ұстаздардың әлемі». Пользуются спросом журнал «Самопознание KZ», журнал «Bala bi», газета «Молодежная Жастар», газета «Қазақстан Заман».

В учительской среде популярны – «Внеклассная работа в школе», «Классный час», «Справочник классного руководителя», «Жалын», «Мағжан», «Әлем әдебиеті», детские: «Непоседа», «Балдырган», «Дружные ребята», «ВундерКинд», «Бала би». Учителя активно используют электронные методические журналы по предметам преподавания, сайты общеобразовательных учреждений и порталы. Но и в фондах школьных библиотек и в подписке недостаточно детских, красиво иллюстрированных, содержательных познавательных журналов.

Анализ поступившей из регионов Казахстана информации о деятельности школьных библиотек позволил сформулировать основные их проблемы:

1. Отсутствие во многих школах страны библиотек или оборудованных читальных залов.

2. Отсутствие электронного межбиблиотечного абонемента для взаимообмена учебной литературой и учебной информацией между школами районов, городов, бесперебойной подачи интернета в школьные библиотеки с необходимой скоростью.

3. Недостаточная посещаемость школьной библиотеки учащимися среднего и старшего звена, что объясняется вышесказанным – недостаточностью читальных залов.

4. Недостаточное количество новейшей детской литературы, слабое комплектование библиотечных фондов.

5. Недостаточное количество справочной литературы, энциклопедий для учащихся среднего и старшего звена.

6. Недостаточное количество научно-методической, информационно-справочной, энциклопедической литературы для учителей.

7. Недостаточное оснащение школьных библиотек компьютерной техникой, отсутствие в них современной электронной, цифровой техники.

8. Ограниченные возможности заказа необходимой литературы. Нет системы в обеспечении школьной библиотеки художественной литературой, особенно современными изданиями.

9. Недостаточность профессиональных библиотечных кадров (со специальным образованием).

10. Низкий уровень заработной платы школьных библиотекарей.

Накопившиеся вопросы свидетельствуют о серьезных проблемах, связанных с низким техническим оснащением, имеющим место недостаточным

вниманием отдельных администраций школ к роли библиотеки в учебном процессе, нечетким статусом школьного библиотекаря и так далее. Выход из сложившейся ситуации видится, прежде всего, в развитии нормативно-регламентирующих документов, в которых должны найти отражение следующие положения:

1. Придание школьной библиотеке статуса информационного центра школы, где сосредоточены всевозможные информационные ресурсы.

2. Разработка нового положения о библиотеке школы, как информационном центре - медиатеке школы, о статусе «Библиотекаря-педагога».

3. Разработка стандартов информационной культуры, привязанных к стандартам образования для начальной, основной и средней школы, а также критериев оценки знаний, умений и навыков учащихся в этой области.

4. Разработка многоуровневых программ внеклассного, внеурочного чтения, позволяющих воспитывать вдумчивого читателя.

5. Включение занятий по формированию информационной культуры и внеклассному и внеурочному чтению в учебные планы организации образования.

6. Введение аттестации и обязательного повышения профессиональной квалификации работников школьных библиотек.

В целях дальнейшего совершенствования библиотечной отрасли, необходимы следующие нормативные правовые акты: «Положение о библиотечном фонде Республики Казахстан», «Положение об обеспечении сохранности библиотечных фондов», новые типовые стандарты оснащения и оборудования школьных библиотек, модельный стандарт деятельности библиотек.

Библиотеки в школах требуют значительных преобразований в материально-техническом обеспечении. Необходимо создание условий для сохранности фондов, обеспечение необходимых условий читателям и пользователям библиотек для получения современных библиотечно-информационных услуг. В этой связи возникает необходимость поэтапного увеличения финансирования, для укрепления и развития материально-технического обеспечения школьных библиотек.

В настоящее время требуется более пристальное внимание управлений образования к работе школьного библиотекаря. В условиях обновления содержания образования значительно изменились, наполнились новым содержанием задачи и функции работников школьной библиотеки. Необходимо четкое определение его статуса в организации образования. Библиотекарю требуется особая помощь в расширении и комплектовании книжных фондов, как печатными изданиями, так мультимедийными, в открытии доступа к мировым электронным библиотекам.

2 Цель и задачи деятельности школьных библиотек в условиях обновления содержания образования

Школьная библиотека предоставляет услуги, связанные с обучением,

книги и материалы, которые позволяют всем членам школьного сообщества приобретать навыки критического мышления и эффективно использовать информацию во всех форматах и на всех носителях. Школьная библиотека - это особая педагогическая среда, где всеми библиотечными формами, способами и методами осуществляется педагогическая деятельность. Такого рода деятельность обозначена как основная задача современной школьной библиотеки.

Миссия школьной библиотеки XXI века заключается в формировании воспитания информационной культуры личности учащегося, воспитание у них правильного отношения к тому, что их окружает, признание личности ребенка, его прав на образование, свободу, счастье, социальную защиту. Великий педагог и гуманист Абай утверждал, что «человека человеком делает воспитание». Все привычки, всё положительное и отрицательное в человеке, все особенности поведения, из слов назидания Абая, воспитываются в первую очередь в семье. Семья играет огромную и решающую роль в формировании личности, в формировании мировоззрения и нравственных норм поведения ребенка. Воспитание продолжается в школах, во всех её подразделениях, важнейшим из которых являются школьные библиотеки.

Основная цель школьной библиотеки, как важного подразделения школы – создание условий для формирования духовно богатой, нравственной и физически здоровой личности школьника с высоким уровнем духовно-нравственного и гражданского самосознания, развитым интеллектом, творческими способностями, устойчивыми навыками здорового образа жизни, навыками работы с учебными, информационными ресурсами, а также создание и поддержание условий для результативного учебно-воспитательного процесса.

Цели работы школьной библиотеки в условиях обновления содержания образования отражают необходимость интенсивного внедрения передовых педагогических подходов, новых информационных технологий в работе. На этой основе школьные библиотеки осуществляют:

- библиотечно-информационное обслуживание пользователей: учащихся и педагогов, обеспечивают их права на свободное и бесплатное пользование всеми имеющимися учебными, методическими и другими дополнительными обычными и медиа ресурсами;

- совершенствование номенклатуры предоставляемых библиотекой услуг на основе внедрения новых информационных технологий, организация комфортной для учащихся и педагогов учебной библиотечной среды;

- воспитание гражданского, патриотического гуманистического самосознания, экологической грамотности;

- развитие творческого потенциала пользователей, воспитание информационной культуры учителей и учащихся;

- организация систематического чтения обучающихся, развивающий досуг с учетом их культурных, возрастных и индивидуальных особенностей.

Внедрение в школах современных информационных технологий изменили

и ее образовательные цели. Теперь они в основном направлены на формирование и развитие способностей учащихся к самостоятельному поиску, сбору, анализу и представлению информации.

Среди традиционных целей можно выделить:

- 1) воспитание гуманистических качеств личности учащегося (доброжелательности, взаимоуважения, терпения и др.);
- 2) развитие познавательной активности, формирование сознательного отношения к учению, творческого отношения к делу;
- 3) воспитание и развитие чувства ответственности, трудолюбия и самостоятельности у школьников;
- 4) духовное развитие личности, приобщение к национальным и общечеловеческим ценностям;
- 5) воспитание устремленности к здоровому образу жизни;
- 6) воспитание суверенности личности, способности к объективной самооценке.

По мнению специалистов Московского государственного университета культуры, который представлен в учебном пособии по организации библиотечного обслуживания, стратегическими и соответствующими им перспективными целями являются:

1. Содействие формированию мировоззрения читателей.
2. Пропаганда среди читателей общечеловеческих нравственных ценностей.
3. Правовое, экологическое и эстетическое воспитание школьников.
4. Информационная поддержка образовательной и самообразовательной деятельности школьников и учителей.

В настоящее время можно говорить о том, что к данным целям, не потерявшим актуальность до настоящего времени, добавляется еще один пункт.

5. Подготовка читателей к жизни в условиях информационного общества, их адаптации к современному сложному информационному пространству.

Основная концептуальная идея развития современных школьных библиотек организаций образования ставит следующие цели:

- повышение качества школьного образования;
- содействие развитию единой образовательной информационной среды;
- создание на базе библиотек библиотечно-информационных центров организаций образования, функционирующих как традиционная библиотека с элементами медиатеки, предоставляющих всем участникам образовательного процесса информацию на разных видах носителей: бумажном, магнитном (аудио-видео кассеты), цифровом (компьютеры и программное обеспечение) и телекоммуникативном (компьютерные сети);
- включение библиотек организаций образования в локальные и корпоративные сети региона [7].

Новые технологии кардинально меняют жизнь, и в этом плане информационное общество – это общество, в котором каждый гражданин

может улучшить свою жизнь хотя бы тем, что он получает доступ к огромному количеству информации, и тем самым – к образованию, духовным и культурным ценностям. Сегодняшний этап развития информационного общества затрагивает всех и каждого, и особенно тех, кто работает с детьми и информацией. Таким образом, можно говорить, что все перспективные цели деятельности школьных библиотек связаны между собой, дополняют друг друга и, как правило, реализуются в комплексном единстве. Перспективные цели деятельности в обобщенном виде закрепляются в основной миссии библиотеки (см. выше) [4].

Значительные изменения претерпели технологии работы школьной библиотеки. Сегодня достижение качественно нового уровня библиотечно-информационного обеспечения в школах связывается с внедрением новых информационных и телекоммуникационных технологий. В этих условиях нарастает процесс интеграции традиционных и инновационных методов библиотечно-информационного обслуживания, которые немыслимы в отрыве от информационно-образовательной среды [8,9].

Современная школьная библиотека предоставляет весь комплекс учебной и учебно-методической литературы, обучающие программы, различные произведения печати, аудио, видеоматериалы, электронные носители информации (в том числе электронные учебники) всем своим пользователям, тем самым способствуя развитию критического мышления и эффективному использованию всех видов информации.

Модернизации школьного образования сопутствует изменение информационно-библиотечных услуг, расширение и усложнение функций школьных библиотек. Школьная библиотека не только обеспечивает текущий учебный процесс и руководит чтением школьников, но уже сегодня является ресурсной базой обновления школьного образования, информационным центром для учителей. Библиотекарь стал посредником между информационными ресурсами и сложными запросами учителей-предметников.

Сотрудничество библиотекарей и учителей способствует повышению уровня грамотности учащихся, содействует развитию навыков чтения, запоминания, выработке умения пользоваться информационно-коммуникативными технологиями. Информационное сопровождение учебных программ является приоритетным для школьной библиотеки, как компонента образовательного учреждения. На нее возложены задачи обеспечения учебно-воспитательного процесса школы путем библиотечного и информационно-библиографического обслуживания, в том числе – обеспечение вариативного многообразия содержания образовательного процесса на основе качественного комплектования библиотечных фондов, эффективного ведения справочно-библиографического аппарата библиотеки и др.

Основными задачами современных школьных библиотек являются:

1. Поддержка, укрепление и развитие целей образования, изначально поставленных перед школой и закреплённых в ее учебной программе.
2. Обеспечение учебно-воспитательного процесса и самообразования

учащихся и педагогов, путём библиотечного и информационно-библиографического обслуживания. Оказание помощи учителям и учащимся в образовательных проектах.

3.Формирование у читателей навыков независимого библиотечного пользователя: обучение пользованию книгой и другими носителями информации, поиску, отбору и критической оценке информации.

4.Совершенствование традиционных и освоение новых библиотечных технологий. Обеспечение возможности наиболее полного и быстрого доступа к документам. Оказание методической консультационной помощи педагогам, родителям, учащимся в получении информации.

5.Воспитание у школьников информационной культуры, любви к книге, культуры чтения, умения пользования библиотекой, развитие творческого мышления. Развитие и поддержание у детей привычки читать, учиться и получать от этого удовлетворение. Содействие самообразованию.

6. Оказание всем учащимся поддержки в приобретении и практическом применении навыков оценки и использования информации, независимо от формы, формата или носителя, включая различные формы коммуникации.

7.Сбор, накопление и обработка информации и доведение её до пользователя. Проведение внеклассной работы и библиотечных мероприятий на базе источников информации, имеющихся в библиотеке.

8.Формирование книжного фонда школьной библиотеки с целью обеспечения учебно-воспитательного процесса.

9.Развитие содержательного общения между пользователями, воспитание культуры общения.

10.Пропаганда литературы на государственном языке и языках других народов, проживающих в Республике Казахстан.

11.Изучение и формирование читательских интересов.

12.Организация мероприятий, которые способствуют повышению культурной и социальной осведомленности и восприимчивости. Использование ИКТ при проведении школьных мероприятий.

В руках библиотекаря, а через него и в руках учителей, находится ценнейший инструмент для выполнения этой работы – книжный фонд. Здесь важна роль школьного библиотекаря, осознающего, что ресурсы – лишь инструменты обучения и образования, что они не самоцель, а только средства для достижения цели. Выполнение же этой цели зависит от мастерства школьного библиотекаря, профессия которого многогранна и очень интересна [8,9].

В школьных библиотеках европейских стран (Испания, Норвегия, Португалия), принимая во внимание важную роль школьных библиотек в деле образования и информирования личности в информационном обществе, формулируют свои задачи следующим образом:

1. Способствовать активизации школьных библиотек и центров ресурсов в работе по поддержке чтения, информационной грамотности и образования в течение всей жизни.

2. Способствовать формированию представлений о роли школьного библиотекаря и вести работу по изучению позитивной мировой практики.

3. Поддерживать профессиональное развитие школьных библиотекарей.

4. Способствовать осознанию важности библиотек и обучения информационной грамотности в рамках образовательных программ подготовки школьных работников.

5. Содействовать развитию научно-исследовательской деятельности в этой области.

6. Оказывать поддержку и содействие организации ассоциаций школьных библиотек и созданию секций школьных библиотек в рамках национальных библиотечных ассоциаций [10].

Школьные библиотеки Австрии выполняют самые разнообразные задачи и используются как информационные центры, мультимедийные центры, учебные центры (обучающая библиотека), центры обучения пользованию библиотекой, центры поддержки чтения и, даже, как центры общения обучающихся.

Австрийские специалисты считают тенденцию к значительному росту числа школьных библиотек следствием осознания и их учредителями, и обществом того факта, что библиотеки страны стали медиацентрами школ и играют важную роль в процессе обучения. Обязательным условием успешного развития общества в будущем, являются образованные молодые люди, способные уверенно ориентироваться в современном информационном обществе. *Международные исследования показывают, что развитие школьных библиотек находится в прямой взаимосвязи с развитием читательской грамотности.* Школьные библиотеки в стране (начиная с начальной школы) оказывают огромное влияние на успеваемость каждого отдельного ребёнка. Они приучают ребёнка пользоваться библиотекой и приобщают его к информационным ресурсам. Особенно выигрывают от беспрепятственного и дидактически подкреплённого доступа к актуальным информационным ресурсам в школьной библиотеке дети из социально неблагополучных слоёв общества. В Австрии большое внимание уделяется развитию контактов между школьными библиотеками и организациями-учредителями, которые оказывают им поддержку, а также обмену опытом между библиотечными работниками. Этими вопросами, помимо Союза публичных библиотек Австрии и Австрийского книжного клуба для детей и молодёжи, занимаются *библиотечные союзы земель*, при которых работают консультационно-методические службы для библиотек. Кроме того, в стране созданы специальные объединения по вопросам развития школьных библиотек, состоящие из высоко профессиональных специалистов.

Библиотекарь современной австрийской школьной библиотеки имеет обширный круг задач и обязанностей, выступая в нескольких ролях:

- он и педагог (индивидуальные и коллективные занятия в библиотеке, консультирование по вопросам использования различных информационных материалов для побуждения к чтению, проведения досуга, обучения читательской и информационной грамотности);

- он и информационный менеджер (ознакомление с разными источниками информации, введение в пользование библиотекой);

- он и библиотечный менеджер (организация мероприятий - выставок, авторских чтений, презентаций и др.);

- он и администратор (организация и обновление фонда, работа с пользователями, руководство помощниками из числа школьников и педагогов, налаживание партнёрских контактов с другими библиотечными и небиблиотечными учреждениями). К тому же, библиотекарь должен контролировать такие стороны дела, как включение посещения библиотеки и занятий в ней в учебный план и обеспечение доступности библиотеки во время занятий (в том числе и в отсутствие библиотекаря) и индивидуальное консультирование школьников. Обычно работу в библиотеке выполняет один сотрудник, но в некоторых случаях обязанности библиотекаря могут быть распределены между двумя учителями. Один из них при этом является заведующим и несёт основную ответственность за деятельность библиотеки.

Библиотечный фонд включает в себя как учебно-методическую литературу для преподавателей, учебную литературу для школьников, так и специальную литературу из различных областей знаний. В состав фонда школьной библиотеки австрийские специалисты рекомендуют также включать:

- изданные отдельной книгой произведения художественной литературы из школьной программы (в достаточном количестве экземпляров для использования на уроках);

- развивающие игры для детей младшего школьного возраста;

- справочные издания (энциклопедические словари, справочники), а также научно-популярную литературу по отдельным учебным предметам;

- аудиовизуальные и электронные документы (записи на компакт-дисках: CD, DVD);

- записи на видеокассетах, а также слайды, учебные компьютерные программы и др.);

- художественную литературу для детей и юношества (в том числе комиксы, книжки с картинками для начинающих читателей);

- зарубежную художественную литературу (в том числе на языке оригинала);

- газеты и журналы по самой обширной тематике.

Рассматривая опыт европейских стран, нельзя не заметить, что по мере осознания роли школьных библиотек в обучении и культурном развитии учащихся, в том числе на самом высоком государственном уровне, все большее значение придается планированию и принятию конкретных мер по улучшению плановой организации работы библиотек и их кадрового обеспечения. В то же время, подходы к решению проблемы развития школьных библиотек в разных странах Европы достаточно разнообразны [10].

Основными **базисными** функциями школьной библиотеки являются образовательная, информационная и культурная составляющие. Образовательная – призвана поддерживать и обеспечивать образовательные

цели. Информационная предоставляет возможность использования любой информации вне зависимости от её вида, формата и носителя. Культурная реализуется при организации мероприятий, воспитывающих культурное, национальное и социальное самосознание, содействующие эмоциональному развитию учащихся. В наступившем XXI веке, который называют веком образования и культуры, первостепенное значение приобретает ориентация на развитие личности растущего человека и воспитательные функции библиотеки. Она заключается в том, чтобы привить любовь ученика к книге, к чтению, используя различные формы и методы. В условиях обновления содержания образования, **базисные функции библиотеки приобретают особое содержание и значение.**

1. Формирование и обновление фонда библиотеки в соответствии с образовательными программами и его научная обработка. Фонд библиотеки состоит из книг, периодических изданий, брошюр, нетрадиционных носителей информации и является по своему составу универсальным.

2. Ведение справочно-библиографического аппарата: каталогов и картотек, как традиционных, так и в электронном варианте.

3. Информационно-библиографическое обслуживание обучающихся, педагогов, родителей, консультирование читателей при поиске и выборе книг, проведение с обучающимися занятий по основам библиотечно-информационных знаний, по воспитанию культуры и творческому чтению, привитие навыков и умения поиска информации.

4. Школьная библиотека при необходимости может удовлетворять запросы жителей микрорайона.

5. Обслуживание читателей на абонементе, в читальном зале и по межбиблиотечному абонементу.

6. Осуществление научной обработки изданий, суммарный и индивидуальный учет книг и других носителей информации. Ведение необходимой документации по учету библиотечного фонда.

7. Совершенствование на основе анализа основных направлений деятельности библиотеки с целью внедрения новых информационных и библиотечных технологий.

8. Учет запросов читателей в библиотечно-информационном обслуживании в соответствии с установленным порядком.

9. Проведение занятий, кружков по пропаганде основ информационной культуры.

10. Популяризация литературы с помощью индивидуальных, групповых, массовых форм работы (бесед, выставок, библиографических обзоров, викторин и др.).

11. Повышение квалификации сотрудников, создание условий для их самообразования и профессионального образования.

12. Обеспечение соответствующего санитарно-гигиенического режима и благоприятных условий для обслуживания читателей.

13. Взаимодействие с библиотеками школ города с целью эффективного

использования библиотечных ресурсов.

14. Исключение из библиотечного фонда непрофильной и излишней литературы в соответствии с действующими нормативными правовыми актами.

15. Информирование читателей о деятельности библиотеки.

16. Привлечение читателей (в том числе учащихся) к работе библиотеки.

17. Обеспечение требуемого режима хранения и сохранности библиотечного фонда, согласно которому хранение учебников осуществляется в отдельном помещении. Организация работы по сохранности библиотечного фонда [8,9].

Особое значение приобретают школьные библиотеки в патриотическом воспитании учащихся. Систематическая и приоритетная работа библиотек по формированию у детей и подростков высокого, патриотического сознания, чувства верности своему Отечеству, готовности к выполнению гражданского долга и конституционных обязанностей по защите интересов Республики Казахстан становится особо востребованной в наши дни. Формирование патриотизма ведется на основе ценностей национальной идеи «Мәңгілік ел». Библиотеки в школах способствуют развитию казахстанского патриотизма, гражданской ответственности, сотрудничества, чувства необходимости образования в течение всей жизни. Патриотизм, любовь к родине, к отечеству, одно из наиболее глубоких чувств, закрепленных веками и тысячелетиями. Главные цели библиотеки в этом – приобщение к чтению, к родному слову, изучению природы, истории и современного развития своего края и страны, значения родного края в жизни всей Родины.

Школьная библиотека выполняет все эти сложные и многообразные функции путем разработки своей политики и развития услуг, отбора и приобретения материалов, обеспечения физического и интеллектуального доступа к соответствующим источникам информации, предоставления возможностей для обучения.

На первой Европейской конференции (Австрия, 2007г.) по проблемам школьных библиотек на тему: «Школьные библиотеки как место обучения: без чтения нет обучения», в работе которой приняли участие школьные библиотекари, информационные специалисты и другие работники системы школьного образования из 18 европейских стран, было выражено мнение о том, что школьные библиотеки как информационные центры, постепенно становятся важнейшей интегрированной частью школьной образовательной среды, вовлекающей учащихся в новые, в том числе электронные формы обучения и стимулирующей стремление к овладению информационной грамотностью.

Школьные библиотекари всей своей деятельностью прививают учащимся потребность в постоянном самообразовании, развивают воображение, развивают вдумчивое отношение к чтению. Модернизации школьного образования сопутствует изменение информационно-библиотечных услуг, расширение и усложнение функций школьных библиотек. Главная цель компьютеризации библиотек – создание необходимых условий для обеспечения

школ своевременной, достоверной и полной информацией. Школьная библиотека должна входить в единое библиотечно-информационное медиа-пространство. И это на сегодняшний день стало необходимостью для всех школ страны, особенно расположенных в сельских районах. Современные библиотекари в своей работе должны применять новые технологии. Необходимым условием работы стала их компьютерная грамотность, внимание к информационной работе, способность к проведению исследований и мониторинга.

Поэтому так важен интернет в библиотеках, который дает возможность осуществлять поиск и обмен ресурсами, осуществлять информационные контакты, проводить всевозможные мероприятия и выставки, правильно вести документацию. Расширение образовательно-развивающей функции школьной библиотеки и позволяет считать её сотрудников профессиональными партнерами педагогов, а саму библиотеку - как важный компонент педагогической системы образовательного учреждения [9].

В программе ЮНЕСКО «Информация для всех», говорится: «Развитие информационного общества – задача настоящего и будущего, но одно совершенно ясно – жить в нем придется тем, кто сегодня является детьми». Именно они – жители будущего глобального мира, который будет состоять из многих информационных обществ разных стран. Строить же это общество придется, прежде всего тем, кто работает сегодня с информационно-коммуникационными технологиями, не только тем, кто сегодня создает новую информационную инфраструктуру, но и учителям и библиотекарям [4].

В 21 веке очень трудно отвлечь детей от всепоглощающих инновационных технологий-увлечений и привлечь их в читальный зал. Библиотекари, учителя понимают трудность привлечения современных детей к чтению, и поэтому очень важно связать библиотечную деятельность с педагогической, проявлять мастерство педагога, чтобы открыть учащимся прекрасный мир книги, постараться быть не просто человеком выдающим учебники и книги, а советником и наставником.

Развитие устойчивого интереса к книге, воспитание культуры чтения, развитие творческого мышления осуществляется школьными библиотеками с помощью различных методов личностного и читательского развития. Прежде всего – это индивидуальная работа, построенная в форме диалога. Второе – интеллектуальное насыщение внеурочной жизни школьника, именно в ней проявляются эмоциональные и духовные составляющие его жизни.

Например, библиотека школы-гимназии города Лисаковска многое делает в этом направлении. Библиотекари школы в своей работе применяют новые технологии (освоены компьютерные технологии, приобретены электронные каталоги), большое внимание уделяют информационной работе, работе с научным обществом учащихся школы, принимают участие в реализации программы развития критического мышления через чтение и письмо, проводят различные исследования, мониторинги, конкурсы. В школьной библиотеке проводится мониторинг эффективности и качества деятельности школьной

библиотеки, выявляются пути улучшения информационно-методического обслуживания педагогических работников. В ходе проведенного исследования по роли современной библиотеки в школе были рассмотрены задачи:

- эффективности и качества деятельности библиотеки;
- информационных потребностей работников школы;
- перспективных направлений развития библиотеки, как современного информационно-методического центра.

В исследовании принимали участие 75 участников – учителей и членов администрации школы-гимназии. Они распределились по источникам получения учебной, методической информации следующим образом (рис. 1).

Рисунок 1 – Распределение участников по источникам получения информации

Анализ полученных данных мониторинга показал, что большее количество потребителей (50%) за информацией обращаются именно в школьную библиотеку.

Пользователи довольно часто с целью получения информации посещают школьную библиотеку: 53% - один раз в неделю и чаще, 31% - один раз в месяц и чаще, 4%- посещают каждый день (рис. 2).

Рисунок 2 – Распределение участников по регулярности посещения и получения информации в школьных библиотеках

В ходе мониторинга также выявились наиболее эффективные формы информирования педагогических работников (рис. 3):

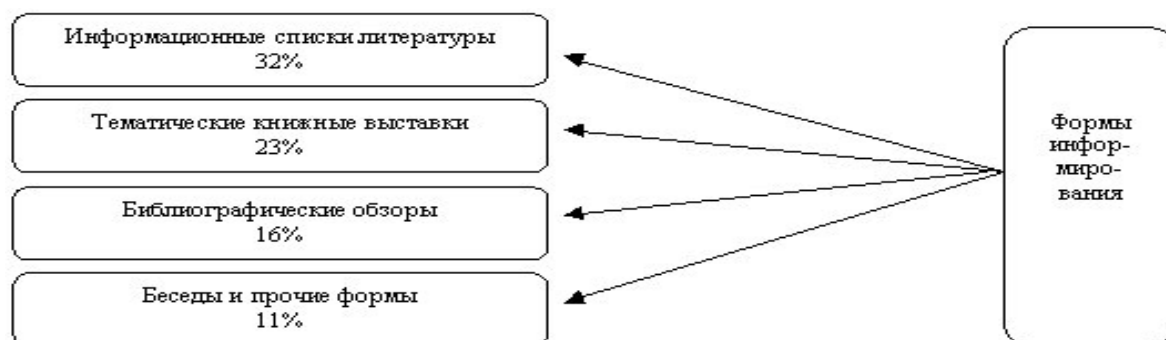

Рисунок 3 – Распределение наиболее эффективных форм информирования педагогических работников

Оказалось, что предпочтительны информационные списки – 32%, тематические книжные выставки выбрали 23% педагогов, библиографические обзоры – 16% респондентов.

Выявлено, что педагоги отдают предпочтение индивидуальному (45%) и групповому (38%) информированию. Всего лишь 16% учителей устраивает массовое информирование на педагогических советах, производственных и оперативных совещаниях и т.д. Подавляющее число педагогов (84 %)положительно отнеслись к автоматизации библиотечных процессов. В наибольшей степени педагогами в школьной библиотеке используются материалы со следующей информацией:

- о новых методиках и современных технологиях обучения;
- материалы по методике и технологиям преподавания предметов;
- материалы для контроля знаний, умений и навыков учащихся;
- материалы по краеведению, краеведческих аспектах в преподавании, о Казахстане.

В своей работе библиотекари постоянно используют элементы технологии критического мышления. Это научно-педагогические исследования (анкетирование, беседы, наблюдения за чтением, анализ читательских формуляров и др.), рефлексия. В это время библиотека становится информационно-методическим центром. На занятиях курса «Основы информационной культуры» и при индивидуальной работе библиотекарь знакомит детей со структурой книги, обращает внимание на автора, заголовок, подзаглавие, выходные данные, сведения об авторе, художнике, справочный аппарат книги, т.е. учит обзору книги, главы, части текста.

О работе школьной библиотеки и библиотекарей снят видеоролик, который был представлен на региональном семинаре северных городов Казахстана по теме «Информационная работа школьных библиотек в условиях обновления содержания работы образования»[11].

В департаменте образования штата Колорадо (США), подготовлен документ, цель которого-помочь школьным библиотекарям, директорам и сотрудникам школ выстроить высокоэффективную программу развития школьной библиотеки. В документе предлагается четыре уровня для анализа и

оценки (мониторинга) развития школьных библиотек и их программ:

- библиотека высокоэффективна, она образец высококачественной работы;
- библиотека в целом и в большинстве направлений работы эффективна;
- библиотека прогрессирующая, позитивно развивающаяся. Она

последовательно продвигается к эффективному уровню, стремясь улучшать недостаточно развитые области деятельности;

- библиотека неэффективна, она отстает от современных реалий, возможно ее развитие тормозят какие-либо барьеры.

Представлены шесть основных направлений работы для оценки работы школьной библиотеки «Обучение, учебная среда», «Сотрудники библиотеки», «Поддержка программы развития школьной библиотеки», «Лидерство», «Ресурсы и управление» и «Библиотечное пространство»[10].

Несмотря на новые подходы в работе школьных библиотек, не утратили своего значения основные традиционные, организационные формы работы в школьных библиотеках: выставки, тематические полки, утренники, устные журналы, вечера встреч, читательские конференции, дискуссии и др.

Сохранили своё значение формы и методы учебной работы в школьных библиотеках, как индивидуальные, так и массовые, такие как рекомендательные беседы, книжные выставки, беседы о прочитанных книгах, обсуждение прочитанных книг и статей, обзоры литературы, справки, читательские конференции, консультации, устный журнал, литературные игры, презентации.

3 Инновационные подходы к организации деятельности школьных библиотек в условиях обновления содержания образования

Целью модернизации библиотечной сферы в контексте обновления содержания образования является формирование конкурентоспособного информационно-библиотечного обслуживания населения Казахстана, обучающихся школ страны на основе внедрения новых информационных технологий в практику работы библиотек с учетом общемировых тенденций развития информационного общества. Достижение цели модернизации библиотечной сферы обеспечивается выполнением следующих задач: объединение информационных ресурсов казахстанских библиотек в единую информационную систему, содействие росту электронных информационных ресурсов и услуг библиотек; решение вопросов кадрового обеспечения и профессионального развития библиотекарей; создание условий для комплексного развития школьных библиотек.

Современная школьная библиотека представляется в виде аккумулятора знаний, собирателя и держателя информации. Уже сейчас многие библиотеки отрасли начинают работать как библиотечно-информационные центры. Главным отличием от традиционной организации библиотечного обслуживания в этом случае следует считать тот факт, что библиотека начинает вести процесс руководства внутришкольной информационной и библиотечной деятельностью. Она берёт на себя функции организатора и координатора, создавая единый справочно-библиографический аппарат (СБА) на имеющиеся в школе информационные ресурсы, включая в структуру фондов новые, нетрадиционные носители информации, оказывая методическую помощь другим структурным подразделениям.

Школьные библиотеки и библиотекари сегодня

В школьных библиотеках необходимостью становятся компьютерные залы (зоны), видеотеки. Технологии их создания и организации работы в них сегодня в стадии формирования, но они уже стали визитными карточками ряда библиотек и привлекают читателей новыми видами услуг.

По мере развития новых технологий и носителей информации школьная библиотека постепенно превращается из *хранилища учебной и вспомогательной учебной литературы* (книг и периодических изданий) в информационный центр всевозможных учебных ресурсов с большим ассортиментом аудиовизуальных материалов и оборудования. Центр должен быть оснащён компьютерами и другими техническими устройствами, который в настоящее время чаще называется, как медиацентр или медиатека. Он включает в себя читальный зал с компьютерной зоной, обширными фондами нетрадиционных и электронных носителей информации, которые максимально соответствуют целям школьной программы и индивидуальным потребностям учащихся. Поэтому школьные библиотеки стали важнейшей образовательной частью современных школьных учреждений. Меняется сама профессия школьного библиотекаря. Не случайно

библиотекари во многих школах именуются заместителями директоров организаций образования по учебно-информационным ресурсам.

От *библиотекаря – медиаспециалиста* ждут умений работы с аудиовизуальными и электронными документами, современной техникой. *Библиотекарь (и библиограф) информационного центра* обязан владеть навыками аналитико-синтетической переработки информации и методиками ее создания и распространения, *педагог-библиотекарь* должен обладать всеми составляющими профессии педагога, кроме того, библиотекарю требуются юридические и экономические знания [8].

Главным для всех библиотек-медиатек, становится не столько формирование фондов медиаматериалов (эту работу в той или иной мере приходится вести всем школьным библиотекам), сколько работа по формированию и развитию медиаграмотности, воспитанию медиакультуры. Сегодня наряду с названием «библиотека-медиатека» и «библиотечный медиациентр» существуют понятия «медиатека», «мультимедийный учебный центр». В этих случаях, всё чаще при создании разнообразных структур школьной информационной службы, слово «библиотека», оставаясь и отражая базу данной деятельности, не просто исчезает из названия нового структурного подразделения, но и не рассматривается в качестве системообразующего элемента. Как следствие, порой теряются качественные, отработанные годами в библиотечной науке и практике технологии аналитико-синтетической обработки документов, их учета, хранения и предоставления пользователям. Этого допускать в школах никак нельзя.

Но библиотека – библиотечно-информационный центр, имеющая достаточно ограниченные штатные и финансовые возможности, не может осуществлять тотальную, всеобъемлющую информационную деятельность. В ряде регионов информационно-библиотечная деятельность школьных библиотек позиционирована: выбраны ведущие, основные направления, по которым конкретная библиотека становится информационно-библиотечным центром не только в своей школе, но и для библиотек образовательных учреждений города, района (где школьные библиотеки стали профильными центрами информационно-библиотечной поддержки различных направлений образовательной деятельности).

Отдельные библиотеки реорганизуются в библиотеки-медиатеки с задачами не только сбора, хранения и предоставления традиционных и нетрадиционных изданий, но, как правило, и создания новой информации (дайджесты, газеты, журналы, аудио и видеопрограммы, веб-странички, сайты и др.). Отсюда - изменение состава фонда, включение в него аудиовизуальных и электронных документов, в том числе, электронных учебников, компакт-дисков. Время диктует необходимость организации доступа к полнотекстовым (гипертекстовым) базам, по своим масштабам в тысячи раз превышающим собственные фонды библиотеки. Телекоммуникационные сети, интернет дают абонентам медиатеки возможность доступа к мировым ресурсам информации, электронная почта – практику общения со сверстниками в стране и за рубежом.

Опыт работы такой медиатеки есть, например, в международных школах Haileybury и школе «Мирас» в городе Астане. В этих школах открыт доступ к электронным ресурсам для студентов и педагогов Encyclopaedia Britannica. Эти ресурсы предоставляются для уровней общеобразовательных школ – начальной, средней и старшей. Britannica дает возможность использования: словарей Merriam Webster; тысячи видео - изображений, периодических изданий и журналов EBSCO; использование совместно составленных учебных планов; опыта 55 тысяч школ США; оптимальных вариантов решений для интерактивного и исследовательского обучения; в повышении квалификации учителей.

Учебные планы стандартизируются для улучшения методов преподавания, для этого академическое издание Britannica содержит: более 130 000 тщательно обработанных вебсайтов; более 84 000 статей; более 23 000 биографий; более 53 000 изображений и карт; более 3 500 анимированных изображений, видео и аудио фильмов; тысячи таблиц и схем; подробный географический атлас, охватывающий более 200 стран; исследования путем запросов; более 100 учебных материалов по 10 основным научным предметам средней школы. Издание способствует развитию критического мышления, «делает науку интересней», для повышения понимания учащихся использует визуализацию. При этом выполняются 3 основных шага: «Прогнозировать», «Исследовать» и «Делать заключения».

Рекомендации Политики Совета по вопросам Цифрового обучения и использования возможностей Britannica:

1. Равенство: дать право на доступ к Britannica всем учащимся – универсальный доступ.

2. Дать возможность студентам и учащимся развиваться в собственном темпе.

3. Гарантированный контент высшего качества.

4. Гарантия лучших преподавателей и инструкции по обучению.

5. Построить инфраструктуру для поддержки цифрового обучения.

6. Повышение квалификации преподавателей и эффективное управление.

Всю дополнительную информацию можно получить по электронным адресам: office@knowledgepartners.kz; www.knowledgepartners.kz.

Ещё одно направление можно определить как инновационное: происходит практическое и теоретическое осмысление библиотечной деятельности как педагогического процесса. Такая оценка вклада библиотек образовательных учреждений распространяется не только среди библиотекарей, но и среди педагогов. В связи с этим для всех школьных библиотек *особое значение* приобретает освоение современных технологий педагогической деятельности. Без этого невозможно эффективное формирование информационной культуры учащихся, обучение их навыкам независимого библиотечного пользователя, библиотечное содействие развитию речевой деятельности школьников, их переходу от одного возраста к другому, помощь в освоении мультикультурного пространства образования, содействие становлению гражданской грамотности,

развитие критического мышления и т.д. Всё чаще в педагогической печати появляются публикации, раскрывающие педагогический опыт отдельных библиотек системы образования Казахстана.

Одним из ярких примеров является библиотека международной школы «Мирас» (г.Астана). В школе находятся две возрастные библиотеки – это библиотека начальной школы и библиотека основной школы. С внедрением информационных технологий в школе, библиотеки получили колоссальные возможности. Школьная библиотека сейчас является не пунктом выдачи учебников, а школьным информационно-библиотечным центром, оснащённым компьютерной техникой и доступом в сеть Интернет. На первый план в работе школьной библиотеки выходят задачи информационного обслуживания студентов и преподавателей, проведение библиотечных уроков, развитие у школьников информационной грамотности и академической честности. Ведётся работа по библиотечно-исследовательской программе для 10-х классов, совместно с координатором по персональным проектам. Подготавливаются библиотечные ресурсы для учащихся, составляются рекомендательные списки.

Учащимся и педагогам в этом году открыт доступ к образовательным ресурсам «Британика энциклопедия», где пользователи имеют неограниченные возможности поиска информации при подготовке домашних заданий, в работе над проектами. Это очень хороший помощник для учителей при планировании и проведении уроков. Оформлен дисплей о Библиотечной жизни «Ourlifeinthelibrary», где освещаются все библиотечные мероприятия.

Библиотекари школы работают над формированием библиотечного фонда в поддержку родного языка студентов, в реализации языковой политики, организации эффективной работы. В школе проходит книжная акция «Открой многоязычный мир» по поддержке культурного многообразия студентов. На сайте школы на библиотечной страничке размещена подборка электронных ресурсов, а также учебно-образовательные порталы и сайты в помощь проведения предметных уроков. У студентов и педагогов появилась возможность использования онлайн ресурсов, не выходя из дома. Школьная библиотека предоставляет информацию и идеи, ориентированные на информацию и знания. В библиотечном фонде представлены как печатные ресурсы (литературные произведения по школьной программе, книги для внеклассного чтения, словари, справочники, энциклопедии), так и электронные (СД-диски, электронные книги, аудио видеоматериалы). Библиотечные ресурсы представлены на 4 языках: казахском, английском, русском и французском. В библиотечном медиацентре начальной и старшей школ находятся 30 компьютеров, где педагоги и учащиеся имеют возможность проводить занятия, работать над исследованиями, персональными проектами. Ведётся совместная работа педагогов и библиотекарей. Библиотечный фонд школы «Мирас» представлен в информационно-цифровой программе «K2.ERP управление предприятием». Эта программа позволяет библиотекарям вести суммарный учет, регистрацию читателей, ведение электронных формуляров, ведётся система штрих-кодирования, проводятся операции книговыдачи и возврата

литературы, инвентаризации фонда, ведение отчетности, электронного каталога. Развитию интереса к чтению способствует и оформление библиотеки.

Как свидетельствует опыт, усиливается роль библиотеки в учебно-воспитательном процессе: она становится полноправным **педагогическим подразделением** школы, ведёт образовательную и воспитательную деятельность, а в области формирования информационной культуры руководит образовательным процессом, оказывает методическую поддержку другим структурным подразделениям и педагогам.

В работе школьной библиотеки можно выделить ряд факторов, получающих в условиях обновления образования особое значение. Они способствуют формированию активной читательской деятельности, готовности школьника творить, реализовывать свой творческий потенциал.

1) Временной фактор или фактор времени. Библиотекарь и учащийся находятся рядом в течение одиннадцати лет, что позволяет наблюдать за ним и направлять его развитие.

2) Личностный фактор – фактор сопричастности, сопереживания. Отношения библиотекаря и школьника, складываются на личностном уровне (при решении творческих проблем, общении, обмене мнениями о прочитанном и др.).

3) Фактор сотрудничества. Библиотекарь работает вместе с другими учителями, классными руководителями. Очень часто он узнает особую, личностную информацию об учащихся. Это позволяет ему видеть в личности школьника не только читателя, но и своего ученика-воспитанника.

4) Фактор читательского опыта библиотекаря. Его влияние на читателя – ребенка-школьника-выпускника школы значительно. К нему идут за советом, чтобы получить консультацию при решении различных вопросов.

На новый уровень выводит школьные библиотеки переосмысление ее работы с учебной литературой. Важность обеспечения учеников современными учебными изданиями, а педагогов информацией об их постоянно меняющемся перечне на рынке учебной литературы. Объемы этой деятельности, специфика работы с фондами учебной литературы, приближающая работу школьной библиотеки к работе библиотек средних и высших специальных учебных заведений, придает школьной библиотеке статус образовательный, аналогичный статусу библиотек вузов. К сожалению, это направление в школах разработано менее всего и пока на обсуждении библиотечной общественности. Абонемент перестает быть главным подразделением, и на первый план выходит работа **читального зала**. Библиотека здесь выступает учебным подразделением, предоставляющим возможность подготовки в комфортных условиях сообщений, рефератов и домашних заданий. В читальном зале обеспечивается не только доступ к разнообразным информационным ресурсам, библиотека здесь создает справочно-библиографическую службу, осуществляет постоянное консультирование по методике поиска информации и трансформирования ее в необходимый школьнику материал. Практика показывает необходимость создания специализированных читальных залов.

В ряде школьных библиотек страны создаются научные читальные залы. Их опыт показывает целесообразность и актуальность библиотечной поддержки процесса формирования основ и навыков исследовательской деятельности школьников. В них происходит взаимосвязанный процесс: появляются новые группы читателей («интеллектуалы»: участники олимпиад, конференций научных проектов «ориентированных на науку», «лидеры чтения» и др.) – создаются специализированные фонды научной литературы, специальные научные читальные залы. Создание научных читальных залов ведет к увеличению числа входящих в эти группы читателей. Несомненно, для профессионального (библиотечного, библиографического и педагогического) консультирования читателей, обеспечения необходимой длительности работы читальных залов необходимы квалифицированные кадры с библиотечно-педагогическим образованием.

Возможности инновационного развития библиотек как информационного, культурного и образовательного учреждения далеко не исчерпаны тем, что создано в настоящее время, и перспективы их вовсе не заключается в неперенной трансформации в медиатеки и сверхсовременные мультимедийные учебные центры. Будущее школьных библиотек, во многом зависит от их способности гибко реагировать на изменение внешней среды и внутренних потребностей системы образования и каждой конкретной организации образования, а также от восприимчивости к инновациям [8].

Инновации (информационные и компьютерные технологии) в учебном процессе являются характерной чертой современного образования. Интернет открывает доступ к огромному многообразию интерактивных ресурсов, учащиеся активно используют его в своей повседневной жизни, в том числе и для поиска учебной информации. В современной школьной библиотеке наряду с печатными источниками информации обычно присутствуют электронные фонды, доступные в интерактивном режиме. *Виртуальная школьная библиотека* – это ориентированная на пользователя структурированная интерактивная среда, которая создается библиотекарем как дополнение к традиционной библиотеке. Задачами виртуальной школьной библиотеки являются развитие навыков работы с электронными источниками информации и создание адаптированной к школьным требованиям, оптимальной и хорошо продуманной интерактивной учебной среды. Виртуальная школьная библиотека должна отражать запросы пользователей определенной школы. Можно выделить общие характеристики, присущие школьным виртуальным библиотекам:

- простота и интуитивная понятность средств навигации;
- ссылки на поисковые системы и базы данных;
- ссылка на электронный каталог школьной библиотеки;
- наличие библиографических и реферативных баз данных;
- предоставление инструментов для самостоятельной последовательной деятельности: электронный секретарь, предметные рубрики, материалы к урокам, тематические порталы, типовые запросы;

- справочные службы, например, возможностью связаться с библиотекарем по электронной почте, чтобы узнать о том, как приступить к написанию исследовательской работы или где найти информацию;

- списки рекомендуемой литературы, рецензии и презентации книг;

- указатели, отсылающие учащихся к печатным или сетевым ресурсам, необходимым для выполнения задания. Виртуальная библиотека в школе сама по себе не гарантирует улучшения знаний учащихся. Ее преимущества необходимо использовать для обучения информационным навыкам в контексте изучаемых тем [10].

Для школ Казахстана, особенно малокомплектных школ (МКШ), представляют интерес так называемые кибершколы – удачный проект в Австралии (предпринятый библиотекой университета штата Квинсленд, занимающего довольно обширную территорию), для оказания помощи средним школам в штате, большинство из которых не располагают достаточными средствами на приобретение учебной, научной и методической литературы. Для школьников в отдаленных районах возникают проблемы доступа к ресурсам. Целью проекта является предоставление школам удобного интерфейса для доступа к электронным информационным ресурсам, а также к электронному каталогу библиотеки, другим средствам информационного поиска, оказание услуг для школ и школьников. Дизайн веб-страницы максимально прост, поэтому ее поддержанием могут заниматься сотрудники библиотек, не имеющие специальных знаний об интернете. Техническая поддержка развития веб-портала, в частности управление паролями и IP-адресами школьных компьютеров, осуществляется при участии специалистов отдела информационно-коммуникационных технологий.

Кроме того, кибершкола предоставляет бесплатный доступ и объективную оценку более чем 40 баз данных, позволяя школьному библиотекарю принять обоснованное решение относительно подписки на учебную литературу. Кибершкола также проводит тренинги для школьников и преподавателей школ по обучению поиску в электронном каталоге и интернете. Помимо подписных баз данных, веб-сайт кибершколы содержит ссылки на множество бесплатных информационных ресурсов. Школьники могут воспользоваться созданными студентами университета тематическими порталами для поиска информации по различным учебным предметам [10].

Современным должно быть и рабочее место библиотекаря. Оно должно иметь компьютер с соответствующим программным обеспечением, принтер, сканер, для пользования учащимися и учителями. В залах - читательские столы с удобными креслами и настольными лампами, музыкальные колонки, наушники для индивидуального прослушивания информации, МФУ (многофункциональное устройство – сканер, принтер, ксерокс), новые стеллажи. В школьной библиотеке должно быть обеспечено: сканирование наиболее востребованных изданий и создание их дубликатов, запись на любой электронный носитель, распечатка текста на принтере, демонстрация фильмов, а также бесплатный круглосуточный доступ в Интернет.

Важно, чтобы кроме выхода в мировое пространство учащиеся и преподаватели школы имели возможность ежедневно работать за компьютером с электронными учебниками, программами компьютерной графики, редактировать тексты и электронные таблицы применительно к учебному процессу. Условия для формирования у школьников информационной культуры, культуры чтения, умения и навыков независимого библиотечного пользователя формируются и путем проведения библиотечных уроков. Сегодня в эпоху электронных технологий, электронной почты и общения в режиме онлайн, когда найти информацию с помощью Интернета – дело нескольких минут, особенно актуально гармоничное сочетание традиций и инноваций не ради самих технологий, а ради создания творческой среды для наших читателей [4].

Ключевой может быть признана проблема интеграции информационных ресурсов с точки зрения дальнейшего развития казахстанских библиотек, и именно с ней связаны перспективы формирования электронного государственного библиотечного фонда «Библиотеки Казахстана», создания Единой информационной библиотечной компьютерной сети. Приоритетным проектом должна быть Казахская национальная электронная библиотека (КазНЭБ). Это позволит предоставить учащимся Казахстана, живущим в сельских, и особенно в отдаленных и труднодоступных местах, более широкие возможности доступа к информации.

В настоящее время, в Казахстане планируется внедрение автоматизированной системы учета фондов школьных библиотек. Прорабатывается техническая возможность автоматизации учета библиотечных фондов школ на базе информационной системы электронного обучения. Разработана и направлена в региональные управления образования и акиматы инструкция, предусматривающая механизм пополнения и обновления фондов библиотек. Инструкцией регламентированы меры обеспечения сохранности и инвентаризации книжного фонда. При этом планирование бюджетных средств, как на закуп учебников, так и на доукомплектование библиотечных фондов планируется с учетом миграции и роста населения [12].

Международное сотрудничество и усиление присутствия библиотек Казахстана в мировом информационном пространстве реализуется путём поощрения двухстороннего и многостороннего сотрудничества, участия казахстанских школьных библиотек в международных библиотечных, культурных и информационных проектах, восстановлении во многом утраченных информационных и культурных связей Казахстана со странами Содружества Независимых Государств и Балтии.

4 Развитие ресурсов школьных библиотек

Обновление содержания образования происходит на фоне развития книжного рынка, рынка образовательных и информационно-библиотечных услуг и поэтому функции школьных библиотек расширяются и усложняются. Библиотеки организаций образования, как было уже отмечено, в современных условиях выступают в новом качестве – они преобразуются в медиacentры (медиатеки). Наряду с традиционными ресурсами – книжным фондом, читальным залом, развитие ресурсов библиотеки предполагает формирование новых функциональных рабочих зон, с новыми ресурсами: видеотекой, фонотекой, диатекой, игротекой. С появлением электронных средств обучения, необходимостью в библиотеке становится наличие компьютера с доступом в интернет, электронного каталога, а также современной копировальной техники.

Сегодня, несмотря на предпринимаемые меры, состояние дел в книжных фондах школьных библиотек вызывает беспокойство. Поэтому первоочередная задача – развитие фондов школьных библиотек, предполагает следующие пути решения:

- формирование основного ядра книжного фонда школьной библиотеки;
- развитие справочно-поискового аппарата;
- развитие целевых и альтернативных путей формирования фондов;
- развитие и диверсификация ресурсов школьной библиотеки, как - медиатеки, с функциями информационного центра.

Особое внимание в настоящее время привлечено к интернету. Среди его дидактических свойств специалисты выделяют: скорость передачи информации; двусторонний характер телекоммуникации, обеспечивающий интерактивность; возможность работы с гипертекстом и мультимедиа; обеспечение дружественного интерфейса при работе со сложно структурированной информацией. Помимо использования возможностей интернета в учебном процессе, учащиеся школ получают возможность работы с учебными ресурсами сети и становятся неотъемлемой частью процесса непрерывного образования. Главными целями работы с интернет-ресурсами в школьных библиотеках является: обучение компьютерной грамотности, в первую очередь, навыкам поиска информации; предоставление сетевых информационных ресурсов пользователям библиотек; предоставление информационных продуктов и услуг интернета (электронная почта, телеконференции, новостей и др.) [13].

Перечень услуг, которые могут получить учащиеся-пользователи интернета, в школьных библиотеках могут быть более широкими. При опросах школьников, выявлены интересные приоритеты при их ответах на вопрос: «Если бы у библиотеки была возможность предоставить вам неограниченное использование интернета, чем бы вы стали пользоваться постоянно?». Ответы распределились следующим образом: на первом месте распечатка материалов из интернета; затем, использование e-mail; игры; чаты; сайты, серверы. В этом перечне услуг в качестве доминанты в сознании читателей учащихся впервые

появляется распечатка материалов. Однако появились новые услуги, вызывающие интерес учащихся: мультимедийные ресурсы и коммерческая информация. Вполне закономерен интерес учащихся к мультимедийным технологиям, так как они открывают принципиально новые возможности комплексного использования текстовой, звуковой информации, видеоряда, монтажа и т.д. Достаточно яркое проявление получил еще один мотив – общение. Он характерен для 69% респондентов. Потребность в общении является одной из психологических особенностей подросткового возраста. К тому же глобальная сеть предоставляет возможность исполнения ролей, отличных от социальной роли в реальном мире. Однако может возникнуть опасность ухода в виртуальное общение и вытеснение реального общения из круга интересов подростка и школьные библиотеки должны внести свой вклад для предотвращения этого [13].

Большое значение имеют условия самой библиотеки. В справочнике педагога-библиотекаря, которым пользуются специалисты школьных библиотек Австралии и Канады говорится: подумайте «о библиотеке, как об учебной лаборатории...», как о теплом, открытом, гостеприимном помещении с отдельными рабочими местами, стимулирующими работу, размышления и общение учащихся. Вместо жесткого, «соблюдающего тишину» режима – нежная музыка, смех, кипящие проекты учащихся, читающих про себя, вслух и другим, диалоги и обсуждения. Поставьте удобную, функциональную мебель для работы, чтения, изучения, совместной работы и отдыха [14].

Высокие технологии изменили учебные пособия, которые могут быть в школьных библиотеках. Так, например, возникли электронные книги. Общественная школа Федерального округа Колумбия (США) запустила пробную программу исследования влияний современного электронного устройства для чтения (E-reader) на учащихся 8 классов средних школ. Его поверхность (E-Ink) не белее бумаги, но называется бумагоподобным экраном. Иногда его называют «экраном на чернилах». Поверхность E-Ink не дает оптической контрастности букв выше полиграфии на обычной бумаге. Преимущество E-Ink перед другими, например LCD, – небольшой вес, минимальная толщина. При этом у E-Ink есть недостаток: их можно читать только при хорошем и равномерном освещении.

Многие обучающиеся и учителя знакомы с iPad (айпад), как инструментом для обучения. Небольшой планшет размером в папку форматом A4, очень удобен в использовании, так как имеет обширные технические возможности. Они позволяют использовать многочисленные приложения разной категории от редакторов текста до «3D» аниматоров. Школьная система штата Виктория (Австралия) достигла немало успехов в электронном обучении, в том числе и с помощью этого современного средства. Целью использования айпада является также повышение интереса учащихся к обучению, а также повышение уровня обучения. Стоит отметить, что интерфейс айпада с сенсорной панелью к тому же открывает возможности для развития моторики у детей с ограниченными возможностями использования рук.

В дополнении к использованию интерактивных досок и другой техники, разработанная департаментом образования и раннего развития детства штата Виктория (Австралия), программа «1 на 1» способствует повышению коммуникации между учителем и учеником. В рамках эксперимента «Айпады для обучения», программа «1 на 1» преследует цель научить максимально эффективному использованию современной обучающей технологии, как в обучении, так и в преподавании. Данный эксперимент дает возможность быть с участниками эксперимента в режиме «онлайн», 24 часа в сутки, 7 дней в неделю.

Академия Лонгфилд (Кент, Великобритания) создала школу с учащимися 7 и 13 классов (возраст от 11 до 18). Используя современный опыт, в процессе обучения более чем 800 учеников работали с айпадами. В отчете об обучении продемонстрированы достоинства устройства как эффективного инструмента в обучении. В ходе эксперимента выявлено следующее:

1. Подавляющее большинство учителей, регулярно и эффективно использовало айпад в процессе преподавания.
2. Учителя обнаружили существенную выгоду от айпадов в качестве инструмента способствующего снижению рабочей нагрузки, а также снижению производственных затрат.
3. Учащиеся проявили достаточно высокие требования к процессу использования айпада и большую мотивированность при обучении.
4. Повысилось качество знаний и успеваемость учащихся.
5. Использование специальных приложений способствовало эффективному саморазвитию пользователей [14].

В русле информатизации развиваются и трансформируются отдельные аспекты социальной активности школьной библиотеки (всех участников образовательного процесса – учащихся, учителей, родителей). Таким образом, речь идет о создании комплекса, сфокусированного на решении задач индивидуального развития личности учащегося посредством электронной ресурсной базы – с единой учебной направленностью и академическими свободами. Она эффективна при сетевом взаимодействии школьных библиотек. Это технологическая, социально-информационная и педагогическая система, которая диверсифицирует функциональные обязанности школьного библиотекаря в русле сочетания традиционной миссии и функций школьной библиотекаря с функциями методиста, модератора интернет-проектов и системного администратора, с одной стороны, с функциями педагога школы в русле реализации педагогических компетенций с другой. Школьный библиотекарь курирует эти направления деятельности и выступает руководителем корпоративной школьной группы в сетевом взаимодействии школьных библиотек.

Сетевое взаимодействие школьных библиотекарей можно организовать через информационную оболочку Moodle, где сетевое сообщество может открыть своё пространство и накапливать нужные им ресурсы. Moodle – (с англ.) это модульная объектно-ориентированная динамическая обучающая

среда). Moodle работает в любой операционной системе, поддерживающей PHP (Unix, Linux, Windows, Mac OS X и др.). Moodle (<http://moodle.org>) - полнофункциональная система с удобными средствами создания учебных материалов и управления сайтами, гибкими инструментами составления отчетов и мощными административными функциями. Система распространяется под лицензией GNU GPL, то есть является бесплатным свободным программным обеспечением, что позволяет на её основе построить собственную систему с требуемыми функциональными возможностями, адаптировать структуру информационных ресурсов в соответствии с пожеланиями пользователей.

Moodle включает все необходимые для сетевого взаимодействия школьных библиотек модули: *инструментальный модуль* (средства создания веб-страниц, опросов, связывания различных элементов курса друг с другом), *интерактивный модуль* (чат, веб-форум, «внутренняя» электронная почта сообщества, доска объявлений, индивидуальные страницы), *административный модуль* (базы данных по участникам сообщества, средства мониторинга активности участников сети), *демонстрационный модуль* (веб-учебник, с которыми могут работать участники сетевого сообщества для полноценного использования возможностей системы), *архивный модуль* (коллекции текстовых, графических, анимационных, видео- и аудиофайлов и прочих материалов, которые члены сообщества могут использовать для учебных целей). Moodle позволяет объединить ресурсы педагогов-предметников в единую сеть, используя веб-технологии. Организуется сетевое взаимодействие, которое позволяет использовать такие возможности, как размещение необходимых сообществу материалов, проведение дистанционных семинаров и вебинаров, опросов, голосований, использование различных объектов и ссылок из интернета и многое другое. Начинать работу надо с отдельных энтузиастов, которые могут совершенно добровольно объединиться в сетевое взаимодействие на базе одной школы. Например, в конкретной школе учителя физики активно предлагают учителям физики соседних школ к сетевому взаимодействию. Сюда начинают стекаться современные образовательные ресурсы по конкретному учебному предмету, направленные на формирование универсальных учебных действий. Ресурсы распределяются по темам и по параллелям. Такой контент доступен всем участникам сетевого сообщества. Это позволит сразу оценить его. Коллеги могут в форуме прокомментировать материал или провести голосование за данный ресурс. Можно организовать отбор нескольких, лучших по рейтингу вариантов контента и форм его изложения на основе проведения сетевых конкурсов. Сетевое обсуждение результатов практической работы с новым контентом и формами его подачи, даст почву для дальнейшего его совершенствования и коррекции исходных материалов на основе обсуждения. Таким образом, совместными усилиями можно будет создать качественный, одобренный в данном сообществе материал. Это будет полезный ресурс, который избавит отдельного педагога от поиска учебного материала в бесконечных ресурсах

сети интернет. Данная схема позволит получить в довольно короткие сроки качественный и дешевый образовательный контент, адаптированный под конкретный регион. Это повысит эффективность использования информационных ресурсов, будет способствовать индивидуализации учебного материала, адаптации и улучшению его учебных характеристик. Сетевое взаимодействие дает возможность не только постоянно собирать, обновлять, удалять невостребованные образовательные ресурсы, но и проявляться, реализовываться творческим педагогам. Активные участники сетевого сообщества могут оценивать друг друга, помогать друг другу, перенимать передовой педагогический опыт. Такая организация работы позволит создать постоянно действующую систему оценок творческой активности и компетентности педагогов. Школьным библиотекам необходимо помочь в возможном их новом устройстве, которая будет успешно решать задачи подготовки учащихся к жизни в информационном веке через развитие и распространение новых информационных технологий, ориентированных на индивидуализацию обучения [15].

Бытует ошибочное мнение, что предоставив обучающимся новые технологии мы успешно интегрируем новые технологии. На самом деле настоящей интеграцией является процесс, когда у учащихся возникают новые идеи и знания, которые воплощаются с помощью технологий различного типа [14].

Именно поэтому книги школьной библиотеки (и другие ресурсы) бесценны, если коллекции школьной библиотеки, содержат информацию в самом широком разнообразии форматов. Учителя и ученики должны свободно себя чувствовать и быть уверенными, что ресурсы школьной библиотеки поддерживают их личностную систему знаний, вне зависимости от того, какие они и где находятся – на книжной полке или в электронном режиме. Библиотека – это место, где все точки зрения представляются объективно, где современные книги и справочники можно использовать для проверки качества информации, поступающей из телевидения или из интернета. Педагог-библиотекарь может активно использовать междисциплинарный подход в совместной работе с двумя и более учителями-предметниками, для выполнения выбранных и запланированных проектов [14].

В процессе обновления содержания образования, библиотекам школ страны необходимы всевозможные ресурсы. Предлагается подборка интернет-ресурсов для школьных библиотекарей, из опыта библиотеки международной школы «Мирас» г.Астаны [16]. Она оснащена современными ИКТ технологиями, включающими наряду с традиционным читальным залом, зону работы в сети интернет, Wi-Fi, компьютеры - моноблоки, принтер, электронные книги, различные носители информации на CD, DVD дисках, современные TV с выходом в интернет, а также единый электронный каталог. Библиотекари имеют свой персональный компьютер, где установлена библиотечная компьютерная программа с базой данных и операций. Учитывая потребности преподавателей, они занимается подборкой информационных ресурсов для

обучения. Это учебные образовательные, мультимедийные интернет ресурсы, поисковые сайты, электронные библиотеки. Их электронные адреса, поисковые сайты прилагаются ниже:

<http://scholar.google.com>– поисковая система научной литературы: документы, исследования, диссертации, книги, публикации, материалы профессиональных обществ, университетов;

<http://school-collection.edu.ru>–единая коллекция цифровых образовательных ресурсов, каталог цифровых образовательных ресурсов коллекции;

<http://allru.net/z09.htm>– коллекция образовательных ресурсов: информация о различных учебных заведениях, курсах on-line, учебниках, рефератах, иностранных языках. Отдельные ссылки по психологии, математике и медицине. Аннотации и методические рекомендации. Система поиска по ключевому слову;

<http://bookz.ru>– электронная библиотека книг;

<http://www.km.ru/nauka>– бесплатная сетевая библиотека, мультипортал;

<http://shkolaonline.ru>– методические материалы; презентации, разработки уроков и внеклассных мероприятий; материалы для подготовки к экзаменам, рефераты, каталог сайтов учителей, учеников и образовательных учреждений;

<http://www.researcher.ru>– интернет-портал «Исследовательская деятельность школьников».

Интересными и необходимыми в школьных библиотеках являются казахстанские поисковые сайты:

<http://www.kazneb.kz/wps/portal/>; <http://www.nauka.kz> – Қазақстан Республикасының ұлттық ғылыми порталы;

<http://www.adebikz.com/> – Әдебиет әлемі;

<http://www.kazakhdebieti.kz>– Әдеби әлем;

<http://www.madenimura.kz>–Қазақ халқының археологиялық, тарихи және мәдени ескерткіштер, архологиялық қазбалар, әлемдік кітап қоймаларына және мұрағаттарына іздеу экспедициялары, музыкалық мұралары туралы деректер;

<http://www.e-vko.gov.kz/library/Library.aspx>–Сирек кітаптардың виртуалды кітапханасы сандық кітапханасы;

<http://lib.ara.kz>– ҚР Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясының электрондық қор кітапханасы;

<http://www.massagan.com>– Барлық оқырмандарға арналған қазақ тіліндегі танымды электрондық сайт;

<http://makal.biz/>–Қазақ мақал-мәтелдерінің орыс тіліндегі эквиваленттері;

<http://abai45.kz/> –Абай Құнанбаевтың «Қара сөздерінің» аудио нұсқасы;

<http://www.kazakhstanets.narod.ru/> –Қазақ тіліндегі мәтіндердің электрондық кітапханасы;

<http://yvision.kz/MK/skazki> –Қазақ тілінде берілген электрондық, аудио-видео нұсқадағы әдеби кітаптар, балаларға арналған ертегілер жинағы;

<http://salamatsyzba.kz/> –Елены Романенконың қазақ тілін үйренем деуші орыс тілді оқырмандарға арналған сайты;

<http://adyrna.kz/> – «Адырна» ұлттық-этнографиялық порталы;

<http://el.kz> – ақпарат, білім және байланысу әлемдеріне жол ашатын сайт;

<http://an-kui.kz> – Қазақ халқының ұлттық музыка порталы;

<http://www.kazaitys.kz> – Қазақтың халық қазынасы – айтыс өнеріне арналған танымдық сайт, халқының археологиялық, тарихи және мәдени ескерткіштер, археологиялық қазбалар, әлемдік кітап қоймаларына және мұрағаттарына іздеу экспедициялары, музыкалық мұралары.

Одним из лучших российских образовательных сайтов является сайт <http://school-collection.edu.ru>.

Предлагается подборка и других интернет-ресурсов для школьных библиотекарей на заметку, для использования в работе [17].

BiblioГид. Списки лучших детских книг, новинки и рецензии, писатели и иллюстраторы: www.bibliogid.ru.

LiBRARY.RU – информационно-справочный портал. Материалы для библиотекарей и читателей, каталог библиотечных сайтов, виртуальная справка, читальный зал, новости библиотечной жизни, форум: <http://www.library.ru/>.

E-Publish Education. Конструктор для создания сайта школы, библиотеки, музея. Разработка технологии создания и ведения сайтов, создания и ведения электронных курсов. Предоставление ресурсов для размещения сайтов в Интернет (хостинг): <http://www.e-publish.ru/>.

ELIBCONSULT (Сообщество): создание электронной библиотеки от проекта до реализации. Для библиотекарей, работающих с библиотеками и всех заинтересованных: <http://community.livejournal.com/elibconsult/>.

Mistral.Ru. Воспитание игрой. Игры и игрушки. Статьи, рекомендации и советы родителям. Развивающие и обучающие игры для детей всех возрастов. Консультации психологов, педагогов, авторов по проблемам воспитания, обучения и развития детей. Игрушки для детей любого возраста: <http://www.openclass.ru/communities/2>.

Nachalka.com – сайт для людей от 6-и лет и старше, имеющих отношение к начальной школе. Для детей это безопасная площадка, где можно узнавать что-то интересное, создавать что-то новое, играть в умные игры, общаться со сверстниками. Родителям было бы интересно обмениваться советами о воспитании детей, получить при необходимости консультацию учителей, узнать больше о своих собственных детях. Ну а учителям можно пообщаться друг с другом на «нейтральной территории...»: <http://www.nachalka.com/>.

School Libraries Worldwide. Журнал «SLW» – официальный профессиональный и научный журнал Международной Ассоциации школьных библиотек (IASL). Издается два раза в год: в январе и июле. Доступен только «on-line». В журнале публикуются различные материалы о научной и практической работе школьных библиотек (язык – английский): www.iasl-online.org/pubs/slwl/.

Англо-русский / Русско-английский словарь на Rambler. В его основу положен изданный в 1993-1994 годах Новый Большой англо-русский словарь

под редакцией Ю.Д. Апресяна и Э.М. Медниковой, насчитывающий около 250 000 слов. На этом же сервере представлены Немецко-русский, Русско-немецкий и другие словари: <http://www.rambler.ru/dict>.

«Библио ШОК» – сообщество, созданное для объединения библиотекарей образовательных учреждений, применяющих информационные технологии для совершенствования информационно-библиотечного обслуживания, а также для всех неравнодушных к книге и чтению: <http://www.openclass.ru/node/2408>.

Биографическая база данных на сервере Biography. В БД содержатся краткие сведения на английском языке о более чем 25 тысячах персон, начиная с героев Древнего мира и заканчивая деятелями современности из разных стран: <http://www.biography.com>.

Викторины сказочные. Любите ли вы сказки? Знаете ли вы сказки? А играть вам нравится? Сказочные викторины и конкурсы помогут вам весело и с пользой провести время. Они могут быть использованы вами при проведении домашних праздников, а также в детских садах и школах: <http://skazvikt.ucoz.ru/>.

Портал общественно-активных школ – это площадка для систематизации и обмена информацией, методиками, документами, а также для координации и информационной поддержки совместных действий школ, других организаций, работающих в сфере развития общественно-ориентированного образования: <http://www.cs-network.ru/>.

«Дневник.ру» Уникальный школьный Интернет-проект, целью которого является создание единой информационной и образовательной сети для учителей, учеников и их родителей. «Дневник.ру» - это бесплатный, некоммерческий, успешно протестированный проект в ряде лучших школ Санкт-Петербурга: www.dnevnik.ru.

Единая коллекция цифровых образовательных ресурсов. Целью создания коллекции является сосредоточение в одном месте и предоставление доступа к полному набору современных обучающих средств, предназначенных для преподавания и изучения различных учебных дисциплин: <http://school-collection.edu.ru/>.

Единое информационное пространство. Мониторинг качества образования. НПООО «Инис-софт» предлагает серию программных комплексов «Школьный наставник», являющийся основой автоматизированной системы управления качеством предметных знаний школьников, который строится на точной диагностике пробелов знаний учеников и позволяет организовать эффективную коррекцию по индивидуальному образовательному маршруту, предоставляя преподавателям разнообразные данные об усвоении учебного материала: www.inissoft.by.

Интернешк@. Проект «Онлайн-конкурс «Интернешка» по безопасному использованию интернета призван привлечь внимание юных интернет-пользователей и научить их безопасному использованию интернета, повысить интернет-грамотность и развить творческие способности детей. На сайте проекта размещена информация о постоянно проводимых в рамках проекта конкурсах для детей, в которых может принять участие любой желающий:

www.interneshka.net/index.phtml.

Информационный центр «Ресурсы образования». Выпускает ежемесячные журналы и диски для директора школы и его заместителей, классного руководителя: справочник руководителя образовательного учреждения; нормативные документы образовательного учреждения; справочник заместителя директора школы; управление начальной школой; справочник классного руководителя; управление образовательным учреждением в вопросах и ответах; шаблоны документов образовательного учреждения; методическая поддержка заместителя директора школы; рыба-диск, школьный калькулятор: www.resobr.ru.

ИТО – Конференция-выставка «Информационные технологии в образовании». ИТО – Постоянно действующий информационно-коммуникационный комплекс: www.ito.su.

«КМ-Школа» – это информационный интегрированный продукт для средней школы, созданный на основе Интернет/Интранет технологий. Он объединяет уникальный образовательный мультимедийный контент, систему доставки и управления им, а также удобные и эффективные средства для автоматизации управления школой: <http://km-school.ru>.

Книжные новинки. На этой странице, можно не только познакомиться с новыми изданиями в заявленных рубриках, но и заказать их в интернет-магазине: http://rusla.ru/rsba/technology/infores/new_book.php.

Колесо познаний – интернет-портал для людей с нарушением зрения. Портал «Колесо познаний» является уникальной площадкой по обмену педагогическим и, что немало важно, жизненным опытом. Технические возможности портала «Колесо познаний» дают возможность создания активных интернет-сообществ: создание сайтов школ, общественных организаций и объединение их для более эффективной и интересной работы в области реабилитации людей с нарушениями зрения: <http://http://koleso.mostinfo.ru>.

Компакт-диски «Методическая поддержка заместителя директора школы» и «Школьный калькулятор». Тематические диски для заместителя директора школы. Шаблоны документов с функцией автозаполнения, готовые расчетные таблицы и графики, циклограммы, комментарии специалистов. Программа позволяет автоматизировать процесс подготовки документов по всем направлениям работы. На сайте доступны бесплатные демонстрационные версии: www.diski.resobr.ru.

Конференции.ru. Открытый каталог научных конференций, выставок и семинаров: www.konferencii.ru.

Литературные детские журналы. Путеводитель. Сообщество *det_magazines* в содружестве и при поддержке *kid_home_lib* составило каталог детских литературных журналов. В каталог входят как издающиеся журналы, так и прекратившие свое существование, но не менее любимые: http://skazvikt.ucoz.ru/load/literaturnye_detskie_zhurnaly_putevoditel_chast_1/9-1-0-33<http://>.

Международный центр библиотечного сотрудничества. МЦБС является рабочим органом Программы ЮНЕСКО «Информация для всех»: www.mcbs.ru.

Мир музыки. На этом блоге вы попадёте в удивительный мир музыки, где сможете познакомиться с музыкальными новинками, прочитать биографии композиторов и, конечно же, насладиться классической музыкой: <http://svlkmuusika.blogspot.com/>.

Мир энциклопедий. Каталог энциклопедий, доступных в онлайн - режиме по рубрикам: <http://www.encyclopedia.ru>.

Музей фактов — это коллекция тщательно отобранных сведений из серии «А знаете ли вы, что...», проверенных на достоверность и снабжённых источниками. Сейчас в коллекции 1485 фактов: <http://muzey-factov.ru/>.

Образовательные тесты и игры по школьным предметам на русском и английском языках. Возможность получения электронного сертификата: <http://www.kokch.kts.ru>.

Олимпиады для школьников. Информация об олимпиадах и других мероприятиях для школьников (объявления о предстоящих мероприятиях, условия и решения задач, результаты). Также есть архивы мероприятий прошлых лет и ссылки на другие страницы интернет, содержащие перечисленную информацию: <http://www.mccme.ru/olympiads/index.htm>.

Опыт обслуживания молодежи в зарубежных школьных библиотеках: <http://ylibex.livejournal.com>.

«Открытый класс». Проект создается в рамках государственного контракта «Создание и развитие социально-педагогических сообществ в сети интернет (учителей, социальных педагогов, психологов, социальных работников, методистов, преподавателей системы дополнительного образования и родителей), ориентированных на обучение и воспитание учащихся на старшей ступени общего образования»: <http://www.openclass.ru/>.

«Планета школ» – проект, основной целью которого является виртуальное общение между поколениями. Неформальная обстановка сайта, каждый школьник может высказаться и получить советы от таких же, как и он: www.planetashkol.ru.

Без жестокости к детям! Это сайт для родителей, которые не боятся идти своим путем, но всегда открыты новому опыту, готовы всерьез размышлять о методах воспитания и взаимодействия с ребенком. Этот раздел сайта — для специалистов, работающих с детьми: www.ya-roditel.ru.

«Страны мира в цифрах и картах». В интерактивных справочниках представлена статистическая информация по России и ключевые показатели, характеризующие развитие ведущих стран мира: <http://www.sci.aha.ru>.

Рубрикон. Крупнейший коммерческий энциклопедический портал. Представлены наиболее известные энциклопедии, словари и справочники, иллюстрации и карты: <http://www.rubricon.com>.

Справочник заместителя директора школы. Гарантия качества учебной и методической работы! Инновации в организации учебной деятельности. Современные образовательные технологии. Контроль качества образования.

Психологическое сопровождение обучающихся и педагогов. Дополнительное образование детей. Анализ школьных конфликтов. Нормативное сопровождение учебного процесса. На сайте доступен архив журнала и анонсы свежих номеров: www.zam.resobr.ru.

Справочник руководителя образовательного учреждения. Специализированный журнал для директора школы. Готовые решения административно - хозяйственных и организационных задач. Все материалы подбираются с учетом годовой циклограммы деятельности школы. Квалифицированная юридическая помощь, новые нормативные документы с комментариями разработчиков. На сайте доступен архив журнала и анонсы свежих номеров: www.edu.resobr.ru.

«Солнышко» – ежедневный познавательный-развлекательный портал для детей, родителей и педагогов. Конкурсы и викторины, виртуальная школа для малышей, игры и мультфильмы, методики раннего обучения, консультации детских специалистов, сценарии праздников, родительский опыт, служба рассылки виртуальных открыток. Проект начинался как ежемесячный виртуальный детский журнал, со временем превратился в ежедневный портал с эксклюзивным наполнением и своей целевой аудиторией: www.solnet.ee.

«Школьное расписание». Личный сайт Николая Цигуро, посвященный проблеме автоматизации составления школьного расписания: ПО «Расписание» и его обсуждение с разработчиками и заинтересованными лицами: <http://schedule.narod.ru>.

«Эврика» - инновационная образовательная сеть. АНО «Институт проблем образовательной политики. «Эврика» – автономная некоммерческая образовательная организация. Сеть экспериментальных площадок объединяет более 650 школьных коллективов, реализующих на базе образовательных учреждений авторские экспериментальные программы: <http://www.eurekanet.ru>.

Электронные библиотеки.

Bookz.ru– Вэлектронной библиотеке можно бесплатно скачать книги, справочники, журналы и словари в электронном виде. Для удобства навигации кроме алфавитного каталога авторов доступен также и алфавитный каталог произведений, т.е. можно искать книги по алфавитным спискам: www.bookz.ru.

E-Reading – большая онлайн-библиотека: <http://www.e-reading.org.ua/>.

EOLSS (Encyclopedia of Life Support Systems) - Энциклопедии систем жизнеобеспечения. Онлайн-виртуальная библиотека представляет широкий спектр предметов, включающий как панорамные обзоры современного состояния, так и подробные материалы. В отличие от большинства энциклопедий, содержание которых организовано в алфавитном порядке, массив знаний EOLSS организован тематически. Среди предметов: науки о Земле и атмосфере, математика, физика, энергетика, охрана природы; экология, науки о продуктах питания и сельском хозяйстве, о человеческих ресурсах, управлении и др., язык – английский: <http://www.eolss.net/>.

Europeana – Европейская электронная библиотека, насчитывающая 14 миллионов объектов - книг, карт, фотографий, картин, кинофильмов и

музыкальных клипов. На страницах Сообществ Europeana Вы найдёте полезные ссылки на онлайн-ресурсы. Эти сайты помогут Вам исследовать, изучать европейское культурное и научное наследие и делиться с другими своими знаниями: <http://www.europeana.eu/portal/>.

Fictionbook. Ресурс представляет книги следующих жанров: фантастика, проза, приключения, наука и образование, старинная литература, справочная литература, деловая литература и пр.: www.fictionbook.ru.

Google - Поиск полного текста книг и новых книг: <http://books.google.com/>.

LiveLib - социальная сеть читателей книг: <http://www.livelib.ru/>.

Linguists. Читальный зал. Статьи по лингвистике и литературоведению: <http://linguists.narod.ru/downloads2.html>.

Нехудожественная библиотека: <http://nehudlit.ru/>.

POETICA: <http://philologos.narod.ru/index.html>.

Readr.ru – электронная библиотека, созданная группой авторов из нескольких стран для удобного ознакомления с новинками и классикой литературы: <http://readr.ru>.

Библиотека Infanata: <http://www.infanata.com/>.

Библиотека Litru.Ru: <http://www.litru.ru/>.

Библиотека Runivers: <http://runivers.ru/lib/>.

Библиотека Tululu.Ru: <http://tululu.ru/>.

Библиотека Античной литературы: <http://ancientrome.ru/>.

Библиотека гуманитарные науки: www.gumer.info.

Библиотека исторического факультета МГУ: <http://www.hist.msu.ru/ER/>.

Библиотека книг серии «Жизнь замечательных людей»: www.zzl.lib.ru.

Библиотека Мир энциклопедий: <http://www.encyclopedia.ru/>.

Библиотека редких книг DjVu: <http://www.biografia.ru/knigi.html>.

Военно-историческая библиотека: <http://grandwar.kulichki.net/>.

Восточная литература. Библиотека текстов Средневековья: <http://www.vostlit.info/>.

Всемирная история Хронос: <http://www.hrono.ru>.

Всемирная цифровая библиотека (World Digital Library). Здесь любой желающий, имеющий доступ к Интернету, может ознакомиться с электронными копиями материалов по истории и культуре различных народов: копиями рукописей, редких книг, карт, нот, фотографий, фильмов и других материалов из фондов национальных библиотек и архивов ряда стран: www.wdl.org/ru.

Электронные СМИ.

Вопросы информатизации образования. Научно-практический электронный альманах. Альманах имеет устойчивую целевую аудиторию с постоянной обратной связью. Ее основу составляют учителя и администраторы школы, методисты, учащиеся, а также студенты и преподаватели вузов. Авторами альманаха на сегодня являются более 300 работников образования из Москвы, С-Петербурга, Воронежа, Н.Новгорода, Пскова, Магнитогорска, Новосибирска, Красноярска, а также Карелии, Эвенкии, Казахстана, Украины и

др.: <http://npstoik.ru/vio/inside.php?ind=about#top>.

«Горст» - литературный журнал, представляющий собой сборник современной поэзии и прозы. Журнал призван способствовать авторам художественной литературы в поиске читательской аудитории, а также знакомству читателей с современной литературой: <http://www.gorst.net.ru/>.

«Директор школы» - первое профессиональное издание для руководителей общеобразовательных учреждений. Издаётся с 1993 года. Главной темой является управление в образовании. Цель журнала — поддержать директоров школ как управленцев, лидеров, наставников и просто людей, глубоко неравнодушных к своей профессии: <http://www.direktor.ru/>.

Журнал «Университетская книга» выходит ежемесячно с 1996 г. Освещает проблемы создания, издания и распространения учебной, научной и справочной литературы для высших и других профессиональных учебных заведений и научных учреждений. Электронная версия журнала: <http://www.ubook.ru/magazine-hot.html>.

«Знание. Понимание. Умение» - информационный гуманитарный портал. Публикует научные статьи, материалы конференций, симпозиумов, «круглых столов», дискуссии по актуальным научным темам, информацию о научных мероприятиях, материалы научно-методического характера, рецензии, отчеты об исследованиях, переводы трудов зарубежных авторов и другие научные работы: <http://www.zpu-journal.ru/>.

«Костер» - ежемесячный литературно-художественный журнал для школьников. Журнал «Костер» предназначен для ребят 9-14 лет. Сегодняшний «Костер» — это полезное и увлекательное издание, интересное и детям, и их родителям. Цель журнала — привить детям вкус и любовь к художественной литературе, к творческому познанию мира вокруг нас: <http://www.kostyor.ru/redakcia.html>.

«Литературное радио»- первый радиопроjekt, в центре внимания которого находится современная русская литература. Целью Литературного радио является популяризация и информационная поддержка современной русскоязычной поэзии и прозы: <http://litradio.ru>.

«Мурзилка»- популярный детский литературно-художественный журнал. Издаётся с мая 1924 года и адресован детям от 6 до 12 лет: <http://www.murzilka.org/>.

Психологический центр «Генезис». Информация о работе центра, курсах, тренингах, учебных классах. Издательство «Генезис» и при нем виртуальная «Книжная лавка». Издательство выпускает методическую литературу для школьных психологов и учителей. На сайте располагаются тексты нового научно-популярного журнала «Педология / новый век»: <http://www.genesis.ru>.

По школьному образованию предлагается сайт, на котором размещена информация для тех, кто учится в школе, начиная от школьников младших классов до выпускников и абитуриентов, а также для учителей и методистов: каталог общеобразовательных учебных заведений, нормативные документы, обзоры сайтов, где школьник может пополнить свои знания по предметам

школьной программы, голосование по проблемам школьного образования:<http://school.rm.ru>.

По дистанционному обучению – сайт с информацией о заочных учебных программах, лучших отечественных и зарубежных учебных заведениях и возможностях обучения в режиме on-line. Бесплатные уроки языка, которые состоят из грамматической части, проверочных заданий и заданий на развитие словарного запаса:<http://www.lessons.ru>.

Ресурсы интернета по изучению английского языка. Информация о том, где можно качественно и недорого выучить язык. Можно начать обучение немедленно в разделе «Уроки on-line». Приводятся тексты для чтения на английском языке. Даны ссылки на электронные версии англоязычных газет во всем мире и ссылки на словари различной направленности (более 100):<http://www.study.Ru>.

Все вышеуказанные ресурсы доступны при наличии в библиотеке интернета и его умелом пользовании. Библиотека/медиатека может иметь интернет - представительство, информационный ресурс, предназначенный для заполнения информационной потребности пользователей библиотеки. Это модель объединения разнородных образовательных ресурсов, массивами которых управляет группа специалистов: библиотекарь-библиограф, педагог ИКТ, а также учащиеся старших классов, знающие специфику сайтостроения. Эффективность, качество, целесообразность и органичность такой работы выявляется через мониторинг интернет-деятельности учеников. Для этого можно задать следующие вопросы:

1. Насколько часто, имея возможность находить информацию в интернете, школьники получают те же данные из других источников?

2. Расширяются ли технологические, поисковые навыки учащихся (информационная грамотность)?

3. Возрастает ли способность пользователей выделять нужную информацию от ненужной, хорошую – от плохой, верную – от неверной (анализ и оценка информации)?

4. Насколько обогащают ресурсы интернета исследовательскую работу учащихся и насколько важны они?

Для общеобразовательной школы очень важно иметь полноценную библиотеку/медиатеку. Она решает в настоящее время очень важные задачи:

- обеспечивает участников образовательного процесса - обучающихся, педагогических работников, родителей (далее - пользователей) - доступом к информации, знаниям, идеям, культурным ценностям посредством использования библиотечно-информационных ресурсов на различных носителях: бумажном (книжный фонд, фонд периодических изданий); магнитном (фонд аудио- и видеокассет); цифровом (CD-диски); коммуникативном (компьютерные сети) и иных носителях;

- формирует умения и навыки независимого пользователя информационно-коммуникационными ресурсами;

- способствует совершенствованию предоставляемых библиотекой услуг

на основе внедрения новых информационных технологий и компьютеризации библиотечно-информационных процессов, формированию комфортной библиотечной среды.

Для выполнения своих функций, библиотека/медiateка имеет следующие компоненты:

1. Библиотека имеет помещение для читального зала, хранения фонда книг, учебников, периодики, рабочие места с аппаратурой для просмотра микрофиш и тиражирования материалов на копировально-множительной технике. Располагает компьютером, имеющим нужные программы и соединения в локальную сеть с компьютерами, расположенными в компьютерной зоне медиатеки.

2. Компьютеризованные рабочие места, где пользователи могут самостоятельно получить информацию по коррекции и обобщению знаний, используя фонд компьютерных программ. Учителя и сотрудники медиатеки имеют возможность проводить занятия с учащимися на базе медиатеки, пользоваться каталогами и информационными образовательными базами данных, обмениваться информацией по электронной почте.

3. Библиотечно-информационное обслуживание осуществляется на основе библиотечно-информационных ресурсов в соответствии с учебным и воспитательным планами организации образования, Учебными программами и планом работы библиотеки.

4. В целях обеспечения модернизации в условиях информатизации образования, школьная библиотека обеспечивается: гарантированным финансированием комплектования библиотечно-информационных ресурсов, необходимыми служебными и учебными помещениями в соответствии со структурой библиотеки, современной электронной, телекоммуникационной и копировально-множительной техникой, необходимыми программными продуктами, библиотечной техникой и канцелярскими принадлежностями. Она должна быть обеспечена сервисным обслуживанием техники и оборудования, соответствовать нормативам по технике безопасности эксплуатации компьютеров, в соответствии с положениями СанПиНа.

5. Организация образования создает условия для сохранения аппаратуры, оборудования и имущества библиотеки.

6. Ответственность за системное и качественное комплектование ресурсного фонда школьной библиотеки в соответствии с перечнем учебников и учебно-методических изданий, создание всех перечисленных условий для ее деятельности несет руководитель организации образования [18].

5 Методические рекомендации по совершенствованию систем школьных библиотек в рамках обновления содержания образования

Управление современными информационными потоками в школах невозможно без применения компьютерных технологий. Следовательно, задача может быть успешно решена только в случае интеграции с современными телекоммуникационными технологиями. А это означает, что каждый библиотекарь должен обладать определенным объемом знаний, чтобы использовать в работе компьютер.

В связи с этим повышаются требования к образованности библиотекаря и появляется понятие *«информационная компетентность библиотекаря»* - способность получать, организовывать, передавать, оценивать и использовать современную информацию, в том числе и представленную на электронных носителях.

Информационная компетентность в настоящее время становится важнейшей составляющей профессиональной компетентности, то есть профессиональная квалификация библиотекаря определяется степенью его владения компьютерными технологиями, использованием Интернет-технологий в работе. Именно владение информационными технологиями и готовность к их применению в профессиональной деятельности стали важнейшими требованиями к современному школьному библиотекарю.

Важно различать ИКТ-грамотность и ИКТ-компетентность библиотекаря.

ИКТ-грамотность – это знания о том, что собой представляет персональный компьютер, программные продукты, каковы их функции и возможности, это умение «нажимать на нужные кнопки», знание о существовании компьютерных сетей.

ИКТ-компетентность – это не только использование различных информационных инструментов (ИКТ-грамотность), но и эффективное применение их в своей профессиональной деятельности.

Примерный перечень содержания ИКТ-компетентности библиотекаря:

1. Уметь преобразовывать и представлять информацию в эффективном для решения конкретных задач виде, составлять собственный материал из имеющихся источников.

2. Уметь использовать текстовый и табличный редактор, программы для создания буклетов, презентационные программы (PowerPoint, Flash).

3. Уметь формировать цифровое портфолио.

4. Уметь грамотно выбирать форму передачи информации обучающимся, родителям, коллегам, администрации школы, через:

- школьную сеть;
- электронную почту;
- сайт (разделы сайта);
- форум.

5. Организовывать массовые мероприятия для обучающихся с применением ИКТ (викторины, конкурсы и др.).

Чтобы школьный библиотекарь мог выполнять все вышеперечисленное, необходима организация методической, организационной, технической и мотивационной поддержки. Сейчас происходят качественные изменения в профессиональном сознании школьных библиотекарей, в технологиях их деятельности. В своей деятельности библиотекарям необходимо использовать медиа-ресурсы. Но не всегда использование готовых медиа-ресурсов отвечает конкретным задачам, поэтому необходимо умение не только «изменить», «поправить», «исправить» имеющийся продукт, но и создать свой, авторский. И именно тогда использование информационно-коммуникационных технологий открывает неограниченные возможности, но только для тех, кто ими владеет! Современному библиотекарю необходимо постоянно самообразовываться, учиться, идти в ногу со временем! Информационные технологии дают библиотекарю большое поле деятельности, не позволяют быть инертным, заставляют находить новые способы и формы влияния на развитие информационной культуры ребенка-читателя [19].

Создание медиатеки – это не только процесс сбора, хранения и предоставления информации, но и создание новой информации (аудио-видеопрограммы, веб-страницы и др.) это возможность доступа к мировым ресурсам информации, для этого требуется полная компьютеризация библиотеки. И традиционные (каталоги, картотеки, библиографические пособия, выставки, обзоры и др.), и нетрадиционные услуги (организация *своеобразной* системы навигации в море современной электронной информации) можно рассматривать как важный контекст педагогической деятельности, ориентированный на непрерывное образование пользователей библиотеки. Внедрение ИКТ в деятельность библиотек позволяет библиотекарю создавать собственные информационные продукты, которые помогают читателю/пользователю ориентироваться в информационно-образовательном пространстве. Это могут быть: справочные базы данных; рекомендательные списки литературы; списки внеклассного чтения; путеводители по фондам; памятки, буклеты; книжные обозрения и т.п.

Необходимо фильтровать, отбирать, систематизировать качественные ресурсы для формирования фондов электронных материалов. Овладение новыми технологиями позволяет библиотекам строить библиотечное обслуживание своих пользователей более целенаправленно, становиться информационными центрами учебно-воспитательного процесса. «Каждому пользователю – нужную информацию в нужный момент» – этот принцип особенно актуален в освоении медиасреды. Новый Государственный стандарт образования требует создания мощной информационной среды пользователям школьной библиотеки. Информация предоставляется, как из книжных источников, так и из сети интернет; учебные материалы на электронных носителях, электронные учебники, справочники, аудиокниги, например, пособие «Виртуальный путеводитель по экономическому региону».

Что необходимо для совершенствования работы современной библиотеки? В школьных библиотеках сейчас надо определиться с тем, какую программу,

какой «АБИС» приобретать областным и городским библиотекам: отечественный «РАБИС», «КАБИС», российский «ИРБИС», «МАРК», «РУСЛАН»? Или ждать новую типовую разработку? За создание одного типового «АБИС» с центральным ядром на хороших технологических платформах в школьных библиотеках России высказываются такие мэтры автоматизации как Шрайберг Я.Л., Логинов Б.Р. и другие. Подходит ли это для школ Казахстана? Для составления верных расчетов по этой идее и нового проекта «Единая казахстанская библиотечная сеть», необходимо провести масштабное предпроектное обследование библиотек Казахстана и на его основе составить грамотное технико-экономическое обоснование. Это интеллектуальный труд, требующий участия квалифицированных специалистов. Еще одна необходимость - создание «Дистанционных научных залов» Национальной академической библиотеки Республики Казахстан (НАБРК). Цель его - обеспечить читателям областных библиотек, через них и школьных библиотек области, доступ к полнотекстовым, реферативным, библиографическим и фактографическим базам данных, используя возможности НАБРК.

В настоящее время существуют различные электронные программы, помогающие осуществлять технологические функции библиотек. Возможности программ (*АБИС*) различные, их подборка рекомендуется школьным библиотекам, для анализа и выбора наиболее подходящей (электронные адреса прилагаются. Другие электронные ресурсы - по ссылкам [20-25].

Программа «Рабис»

Система может быть использована в любой школьной библиотеке независимо от принадлежности к той или иной отрасли и имеет максимальные возможности настройки. С точки зрения прикладного программного обеспечения «РАБИС» включает в себя 6 модулей:

«*Рабис-каталогизатор*»- позволяет осуществить организацию и ведение электронного каталога, научную и техническую обработку поступивших изданий, формирование, отпечатку карточек в картотеке и т. д.

«*Рабис-регистрация читателей*»- позволяет осуществить запись и регистрацию читателей, формирование читательской базы данных (БД), из которой можно получить статистические данные (о количестве, составе, уровне образования, профессиональной деятельности читателей и др.).

«*Рабис-поиск и заказ*»- позволяет выполнить поиск, выбор, просмотр и заказ выбранной литературы.

«*Рабис-книговыдача*»- позволяет выполнить выдачу и возврат литературы, постановку на очередь нужной литературы, определение задолженностей, формирование различных отчетных документов.

«*Рабис-WEB*» - позволяет осуществить представление баз данных в интернет, пополнение и корректировку записей с использованием режимов пользовательского и административного доступа.

«*Рабис-администратор*» - дает возможность гибкого настраивания системы

под любые структурные изменения и задачи школьной библиотеки.
(<http://gpntb.ru/win/inter-events/crimea2004/157.pdf>)

Программа «МАРК SQL»

Программа АБИС «МАРК-SQL - версия для школьных библиотек», обеспечивает комплексную автоматизацию основных библиотечных процессов: комплектование литературы, научную и техническую обработку поступающих изданий, справочно-информационное обслуживание, обслуживание читателей, учет библиотечного фондов.

- комплектование литературы;
- научную и техническую обработку поступающих изданий;
- справочно-информационное обслуживание;
- обслуживание читателей;
- учет библиотечного фондов;
- формирование электронного каталога книг, учебников и других информационных источников, находящихся в школьной библиотеке;
- получение доступа к базам данных;
- ввод информации о структуре школы и количестве учащихся в каждом классе для автоматизированного определения обеспеченности учащихся учебниками;
- автоматизация процесса учета выдачи книг;
- ведение автоматизированного учета должников школьной библиотеки по классам. (<http://school-collection.edu.ru/catalog/rubr/bbc8536a-bb3c-4857-205f-88d86193c349/103215/>).

Программа «Кабис»

Система предназначена для комплексной автоматизации библиотечных процессов и создания электронных каталогов, а также полнотекстовых баз данных. По отзывам, является одной из удобных и предпочтительных программ для школьных библиотек. Одним из преимуществ данной программы является то, что она позволяет внедрить технологию штрих-кодирования без использования специальных принтеров, программ и этикеток штрих-кода. Не требует дополнительных затрат, кроме сканера штрих-кода, так как штрих-коды можно распечатать на обычных бумагах формата А4. Система «Кабис» используется в библиотеках разного уровня. Большинство библиотек, работающих в «Кабис», раньше не использовали библиотечные программы и только начали создавать электронные каталоги. Но некоторые пользователи перешли на неё с других библиотечных систем, таких как «Рабис», «Ирбис» и «Библиотека-4», при этом было сконвертировано в «Кабис», в общей сложности, более 2,5 млн записей. Система «Кабис» внедрена и используется в **более чем 500 библиотеках**, среди которых имеются и **высшие учебные заведения**. Система «Кабис» имеет все необходимые модули для автоматизации библиотечных процессов. Поставка осуществляется в двух вариантах комплектации:

- «*Кабис-Standard*»- включает самые необходимые модули для начала работы: «Администрирование», «Комплектование», «Каталогизация», «Заказ и регистрация периодики», «Картотека статей», «Читательский поиск»;

- «*Кабис-Full*»- включает почти все модули: «Администрирование», «Комплектование», «Каталогизация», «Заказ и регистрация периодики», «Картотека статей», «Читательский поиск», «Картотека читателей», «Книговыдача», «Электронная библиотека», «Поддержка штрих-кодирования», «Электронная библиотека».

Среди пользователей этой программы много общеобразовательных школ Республики Казахстан:

- Большинство школьных библиотек города Алматы (178 школ).
- Назарбаев интеллектуальная школа, г. Астана.
- Назарбаев интеллектуальная школа, г. Кокшетау.
- Назарбаев интеллектуальная школа, г. Семей.
- Назарбаев интеллектуальная школа, г. Усть-Каменогорск.
- Назарбаев интеллектуальная школа, г. Талдыкорган.
- ОФ «Фонд образования Нурсултана Назарбаева».
- ГУ средняя школа № 25, г. Талдыкорган.
- Школа «КАЙНАР».
- Специальная (коррекционная) школа интернат №2 для детей с нарушением ОДА.
- Другие частные школы. (<http://www.ks.kz/kabis2.htm>).

Программа «Ирбис»

В Казахстане на сегодняшний день программа «*Ирбис*» используется научно-техническими библиотеками и рядом вузовских библиотек Алматы, Караганды, Актобе, Шымкента, Павлодара и др. Популярность системы в библиотечном сообществе основывается на следующих факторах:

- Система разработана и поддерживается такими известными организациями, как «Государственная публичная научно-техническая библиотека России» (ГПНТБ России) и «Международная ассоциация пользователей и разработчиков электронных библиотек и новых информационных технологий» (Ассоциация ЭБНИТ). Это обеспечивает высокие гарантии уверенного пользования и развития.

- Программа «*Ирбис*» позволяет реализовать все основные библиотечные технологии, включая технологии комплектования, систематизации, каталогизации, читательского поиска, книговыдачи и администрирования.

- Позволяет осуществить многоязычие на основе «UNICODE». Обеспечивает средства для перевода пользовательских интерфейсов на другие языки, в том числе на казахский язык.

- Система позволяет стать участниками корпоративной библиотечной сети.

- Система имеет удобный и наглядный интерфейс, обладает широкими возможностями при адаптации к конкретным условиям в соответствии с требованиями пользователя. (<http://vestnik.kazntu.kz/files/newspapers/69/2174/2174.pdf>)

Программа «Liber»

Автоматизированная информационная библиотечная система **«Liber»**- это интегрированная система для управления библиотеками. Позволяет осуществить:

- каталогизацию всех типов документов (книги, периодика, электронные ресурсы, и др.) Аналитическая роспись и роспись статей периодических изданий;
- работу со справочниками (нормативные файлы);
- работу с читателями (картотека читателей, выдач);
- работу по поиску и бронированию документов с учетом наличия экземпляров, выдач читателям, предусмотрена постановка в очередь на бронирование ОПАС поиск и *online* бронирования для пользователей;
- выполнять распечатки;
- администрирование.

Работник библиотеки может:

Осуществлять каталогизацию книг/учебников и других типов документов, находящихся в фонде библиотеки.

Выполнять поиск по алфавитному или тематическому каталогу.

Вводить данные о каждом учащемся.

Автоматизировать процесс выдачи/возврата книг/учебников.

Получать списки должников, списки забронированных документов, текущие выдачи, список читателей с просроченным абонементом и пр.

Формировать списки рекомендованных учебников и учебных пособий.

Создавать виртуальные выставки с новыми поступлениями.

Работать полностью через Web, что позволяет ограничить работу по установке и сопровождению системы только на самом сервере.

Большое преимущество системы - возможность работы в многоязыковом окружении, поскольку данные хранятся и обрабатываются в кодировке. На основе UNICODE можно вводить документы на любых языках. Кроме того, такое решение позволяет легко адаптировать систему для работы на разных рабочих языках. Для работы в рамках корпораций имеется модуль поиска и импорта записей с сервером Z39.50, что позволяет осуществлять:

- корпоративную каталогизацию;
- ведение каталогов электронных ресурсов;
- открытый доступ к электронным каталогам и полнотекстовым базам данных.

Существует возможность реализации системы управления бронированием и движением фонда, предусмотрена возможность использования технологии штрих-кодирования для книг и читательских билетов. Система ориентирована на возможность работы как в локальной библиотечной сети (Intranet), так и в корпоративной сети библиотек (Internet). Наличие модуля ОПАС обеспечивает через WWW доступ пользователей к электронным каталогам и оформление заказа на бронирование документа. (<http://www.libermedia.ru/>).

Программа ISIS

Единственное программное обеспечение, объединяющее перечень и словари в одном, удобном для пользователя, интерфейсе. ISIS – продолжение развития компьютерной программы CARA. Программа была создана для того, чтобы максимально облегчить процесс работы по отбору нужного материала. Главное отличие этой программы – исключительное удобство и простота в работе. Основной идеей ISIS является отображение на одном экране всего материала, с которым приходится работать: всей информации из литературы, а также отдельной информации. Экран ISIS отражает всю необходимую информацию сразу же, как только пользователь нажимает кнопку. Находясь в окне, пользователь получает сжатую информацию в тот же миг, как только курсор встает на наименование необходимого названия. Работая с таблицами, можно быстро и легко осуществлять доступ к всевозможным словарям. Просматривая материалы, можно получить дополнительную информацию из книг известных авторов. ISIS имеет только один экран с клавишами табуляции, базы данных и словарь. Программа позволяет применить множество стратегий.

Особое удовольствие – работа с библиотекой. ISIS быстро просматривает сотни томов. Можно просмотреть результаты, используя различные критерии, причем они в привлекательной форме будут представлены в виде диаграмм, что позволяет применить многочисленные стратегии анализа. Программа обеспечивает также сотни мультимедийных вхождений, включая прекрасные полноцветные образы, сопровождаемые аудиозаписями лекций всемирно известных ученых. Все функции программы – в одном окне – вот главное достоинство программы.

Ключевые особенности ISIS:

- превосходное, несложное управление программой. Отсутствие комплексных команд сохранения данных. Программа, которая «обладает» интуицией;
 - автоматическое обновление версий из интернета на вашем компьютере;
 - перечни, списки, словари в единой программе;
 - интуитивное использование материалов в сочетании с быстрым поиском;
 - полезные полноцветные диаграммы и графики;
 - анализ различных материалов;
 - уточненная база данных;
 - библиотека, содержащая более 340 томов.
- (<http://www.miccant.com/isistrial/>).

Программа «1С:Школьная Библиотека»

Её возможности:

1. Продукт позволяет автоматизировать рабочие процессы библиотеки, в зависимости от ее назначения, типа, состава фондов, может быть интегрирован с другими типовыми решениями фирмы «1С».

2. С помощью системы «1С: Школьная Библиотека» может быть автоматизирована деятельность библиотек разных назначений и типов:

- универсальных, муниципальных, областных, региональных;
- учреждений образования - школ, детских садов, колледжей, вузов;
- отраслевых - библиотек предприятий, компаний, заводов, больниц, научно-исследовательских институтов, военных частей;
- специальных - музыкальных, театральных, библиотек музеев и академий художеств и пр.;
- частных (домашних).

Комплектование программы:

- поиск, формирование и оформление заказов в издательства/книготоргующие организации;
- контроль выполнения заказов;
- автоматическая сверка на дублетность;
- регистрация поступлений изданий и присвоение уникального номера каждому поступающему в библиотеку документу с использованием технологии штрих кодирования.

Возможности каталогизации:

- Описание любых видов изданий, включая документы в электронном формате, аудио-, видео-, нотные, картографические, изо-издания и пр.
- Полная поддержка национального коммуникативного формата RUSMARC.
- Обеспечение контроля вводимых данных на их соответствие требованиям стандартов.
- Автоматическая индексация, на основе которой реализуется быстрый поиск по любым элементам библиографического описания и их сочетаниям.
- Возможность использовать любые графические материалы (изображения титульных листов, артефактов, страниц текста и др.).
- Экспорт/импорт данных в MARC-форматах.
- Хранение неограниченного количества библиографических записей.

Учет, актуализация и хранение фонда:

- Поддержка процессов упорядоченного хранения и учета документов библиотеки любого формата в соответствии с ее типом и назначением.
- Обеспечение процессов движения фонда.
- Ведение индивидуального и суммарного учета документов (изданий) как по совокупному фонду библиотеки, так и по отдельным фондам (специализированным) с учетом специфики хранящихся в них изданий.
- Возможность вводить в учетные документы не только обязательные, но и факультативные показатели с учетом специфики конкретной библиотеки.

Обслуживание читателей:

- Регламентирование и дифференцированный доступ к документам фонда для различных групп читателей.
- Быстрая идентификация читателей с помощью технологии штрихового кодирования читательских билетов.
- Ведение дневника работы библиотеки.

Возможности виртуального кабинета читателя:

- Доступ читателя к электронному каталогу и поиск изданий по любым элементам библиографического описания.
- Формирование электронной заявки по результатам поиска.
- Доступ к данным о наличии свободных физических экземпляров изданий в фондах библиотеки.
- Дистанционный доступ читателя к своему формуляру.
- Контроль читателя за процессом исполнения сформированных заказов.
- Оповещение читателя о выполненных заказах и его задолженности.

Формирование и поддержка электронного библиотечного фонда:

- Прикрепление к библиографическим записям электронного каталога произвольного количества электронных материалов (изданий в электронном формате).
- Поиск по содержанию электронных изданий.
- Возможность прикрепления обложек пособий.
- Хранение и выдача читателю изданий в электронном формате, статистика и отчетность.

Возможности формирования отчетных и учетных документов входят: КСУ; инвентарная книга; ведомость проверки фонда; партии физических экземпляров изданий; книговыдача; книгообеспеченность; статистический отчет.

Поддержка печатных форм:

- Формирование стандартного набора документов и сопутствующих документов для карточного библиотечного каталога.
- Поддержка всех необходимых печатных форм в соответствии с типовыми инструкциями и методическими рекомендациями.

(http://chronobus.ru/normbase/detail.php?ELEMENT_ID=1772562).

Школьным библиотекам рекомендуются основные наиболее популярные решения Encyclopedia BritannicaInc, который обеспечивает неограниченный доступ к мировым и проверенным ресурсам в области среднего и академического образования (электронные адреса прилагаются) [26].

Britannica Kids –предназначен для детей в возрасте от 8 до 15 лет, обеспечивает безопасную, соответствующие возрасту интернет среду без рекламы. Идеально подходит для выполнения домашних заданий, школьных проектов и научно-исследовательских отчетов. (<http://kids.britannica.com>).

Britannica School – имеет богатое содержание и широкий спектр информации, в который входят тысячи статей, изображений, видео, первоисточники, электронные книги, рекомендуемые веб-сайты, тезаурус, и атлас мира. Весь контент основан на методологии обучения системы STEM, что дает возможность проводить исследования вне зависимости от уровня знаний и возраста. Во время работы учащиеся читают, пишут, проводят исследования и улучшают словарный запас в области естественных наук. В систему встроен электронный словарь Merriam Webster Dictionary, который дает определение каждому слову с правильным аудио произношением и определением понятия.

Сводная функция поиска объединяет все ресурсы в одном месте для экономии времени и сохранения безопасной информационной сферы для детей.

Преимуществом данного онлайн ресурса является встроенный «План урока для учителей» (далее – План), в котором можно создавать свой План или воспользоваться уже имеющимся Планом, созданным другими преподавателями по аналогичному уроку или предмету. Также можно использовать данный ресурс, как в классном режиме, так и для выполнения домашнего задания и готовить научные проекты для участия в олимпиадах. Ресурс предоставляет информацию, начиная с дошкольного обучения и до уровня старших классов. (<http://school.eb.co.uk>).

Image Quest – является библиотекой с коллекцией более 3,1 миллиона высококачественных изображений, с разрешенными авторскими правами для использования в образовательных целях от лучших мировых авторов и фотографов (<http://quest.eb.com>).

Pathway: Science – это интерактивный подход к обучению научным методом. Его рамки идеально подходит для проектного обучения и программ обучения под руководством преподавателя. Данный ресурс использует последовательную систему подсказок, процесс-выводов и исследования, что позволяет обучающимся сравнивать и противопоставлять полученную информацию, анализировать доказательства, аргументы и оценки, на основе обучения критическому мышлению и концептуальным подходам. (<https://pathways.eb.com>).

EBooks – Научно-популярная литература доступная по таким разделам, как: искусство, детское раннее чтение, словесность, математика, наука, социальные исследования и другим школьным предметам. Отлично подходит для повседневного использования в классе, во внешкольной программе, домашних заданий и в летней школе. Все книги являются интерактивными и доступными как в онлайн, так и в оффлайн режиме. Поддерживается всеми цифровыми устройствами и всеми операционными системами. (www.ebooks.eb.com).

В онлайн ресурсы встроен электронный словарь Merriam Webster Dictionary, который дает определение каждому слову с правильным аудио произношением и определением понятия. Все ресурсы доступны на любых устройствах, в любое время и любом месте.

Приоритетом национальной системы школьного образования является формирование личности, которая самостоятельно добывает знания, анализирует и использует информационно-интеллектуальные ресурсы, генерирует идеи, развивается и успешно самореализовывается в условиях быстро меняющегося мира. Одной из основных задач государственной Программы развития образования в Казахстане является формирование единой образовательной информационной среды, совершенствование учебно-методического и научного обеспечения образовательного процесса. Единое информационно-образовательное пространство само по себе не создается. Нужны качественно новые отношения, кооперация и координация

деятельности, обновление информационно-библиотечного обслуживания с помощью компьютерных технологий и выхода в Интернет, создание локальных сетей, объединяющих библиотеки школ, городов, областей республики [11].

В фонды школьных библиотек наряду с традиционными печатными носителями информации должны быть включены аудио, видео и электронные издания: учебники, справочники, энциклопедии, обучающие и развивающие программы, электронные собрания художественной литературы по программам основного общего образования. Одним из направлений деятельности в поддержку образования и самообразования является создание библиотеками собственных электронных продуктов: иллюстрированных каталогов и баз данных, текстов книг для детей в электронном виде и других. Увеличению фондов, введению новых форм обслуживания, улучшению качества обслуживания, введению инноваций и формированию привлекательного образа библиотеки помогают мероприятия опытных школьных библиотекарей, такие, как: акции «Лучшая книга современности», «Уголок библиотечных новостей», «Банк читательских идей», стенды «Наши мнения», «Лидеры чтения», «Библиогид», «Тысяча мудрых страниц», «Тетрадь читательских отзывов», фотоальбомы «Лучшие читатели библиотеки», «Праздник библиографических открытий». Интересны следующие формы работы: выставка - ретроспектива «Обратитесь к библиографу» (по материалам архива выполненных справок), информационный-релиз «Что читать о знаменитых казахстанцах» (представление справочных изданий по истории Казахстана), калейдоскоп интересных фактов «Какие тайны хранят каталоги?», библиотечно - библиографический буклет «Кто? Где? Когда?» (справочные издания библиотек).

В школьных библиотеках накапливается весь арсенал пособий, образующийся при проведении мероприятий: «Путешествие в библиотеку», «Как выбрать книгу», «Строение и состав книги», занимательная страничка «По страницам детских журналов», познавательный обзор «Государственные символы – национальная гордость», «История тенге», «Знакомство с Красной книгой»; «Птицы в Казахстане», устных журналов: «Наша Родина», «Семейное воспитание», «Запомни 10 правил здорового питания», «Традиции и обычаи казахского народа», презентациях ко Дню космонавтики: «Полет Ю.Гагарина в космос», «Казахстанские космонавты», «Кто в книжке самый главный», «Самые умные книги».

По опыту отдельных библиотек страны, предлагается тематика, по которой *рекомендуется* проводить семинары и курсы повышения квалификации школьных библиотекарей:

1. Внедрение инноваций в деятельность школьных библиотек.
2. Модернизация школьных библиотек в условиях обновления содержания образования.
3. Инновационное обеспечение библиотек.
4. Работа школьной библиотеки в условиях малокомплектной школы.
5. Финансирование деятельности школьных библиотек как основной

критерий обновления библиотек сферы общего образования.

6.Фондирование школьных библиотек.

7.Создание на базе библиотеки электронных пособий.

8.Оформление и заполнение книги сумарного учета.

9.Деятельность школьной библиотеки в современных условиях, навыки работы с современными библиотечными технологиями и совершенствование ИКТ, введение документации.

10. Библиотечные уроки, как метод развития культуры чтения у учащихся.

11. Учет библиотечного фонда и работа с документацией.

12. Работа с документацией.

13. Практические занятия по разработке библиотечных мероприятий.

14.Повышение компьютерной грамотности.

15.Библиотечная реклама и дизайн (разработка фирменного стиля, эмблем, логотипов).

16. Современные информационные технологии в библиотеках.

17. Современные информационные и интернет-технологии в школьной библиотеке.

18. Технологии создания библиотечных проектов.

Выше говорилось о положительных чертах виртуальных библиотек. При их создании школьным библиотекарям необходимо учитывать следующие рекомендации:

- реалистично оценивать свои возможности;

- ознакомиться с веб-сайтом другой школьной библиотеки и творчески использовать опыт ее сотрудников в оформлении, содержательном наполнении и организации поиска по сайту;

- разработать свою политику отбора цифровых ресурсов;

- просматривать журналы с обзорами ресурсов Интернет;

- использовать тематические порталы (например, Edna) как источники ссылок на авторитетные ресурсы;

- побуждать учителей к участию в пополнении списка тематических ссылок;

- пропагандировать виртуальную школьную библиотеку среди учителей и учеников и убеждать педагогов использовать ее ресурсы на уроках;

- предусматривать, планировать время для ведения виртуальной библиотеки без ущерба для непосредственного общения с учениками.

Для создания виртуальной школьной библиотеки, наиболее полно удовлетворяющей потребности учеников, библиотекарь-педагог должен хорошо разбираться в информационно-коммуникационных технологиях и иметь возможность выбора качественных интерактивных ресурсов в поддержку обучения. Успешное функционирование в школе виртуальной библиотеки открывает новые возможности для размещения и поиска информации [10].

Рекомендации, разработанные международной федерацией библиотечных ассоциаций и учреждений (ИФЛА) для использования работниками школьных библиотек, учащимися и преподавателями:

1. Миссия и задачи школьных библиотек должны быть четко согласованы с принципами ИФЛА / ЮНЕСКО «Библиотека школы», манифеста и ценностей, выраженных в «Декларации ООН о правах ребенка», «Декларации ООН о правах коренных народов». Школьные библиотеки должны отстаивать декларируемые ценности.

2. Школьная библиотека должна иметь четкое планирование для развития её трех составных частей, необходимых для успеха: квалифицированных кадров (школьного библиотекаря), библиотечного фонда, который поддерживает учебный план школы и перспективного плана развития школьной библиотеки.

3. Мониторинг и оценка деятельности школьной библиотеки, сотрудников библиотеки, должны проводиться на регулярной основе, для того чтобы быть уверенными в том, что библиотека школы удовлетворяет изменяющимся потребностям школьного сообщества.

4. Школьная библиотека, услуги и программы её деятельности должны быть под руководством профессионального специалиста с библиотечным образованием.

5. Все сотрудники школьной библиотеки должны стремиться к разработке учебных и цифровых ресурсов в соответствии с учебным планом школы, учитывающей национальные, этнические и культурные особенности школьного сообщества, стремиться к расширению доступа к учебно-информационным ресурсам через каталогизацию и совместное использование ресурсов.

6. Все учебные и технические средства библиотеки, оборудование, фонды и оказываемые услуги школьной библиотеки должны поддерживать все развивающиеся потребности в обучении учащихся и потребности учителей.

7. Между школьными библиотеками и иными государственными и научными библиотеками должны быть связи для расширения доступа учащихся и педагогов к их ресурсам и услугам. Это должно способствовать процессу их обучения на протяжении всей жизни.

8. Основные учебные мероприятия, проводимые в библиотеке школы её работниками, должны быть направлены на развитие информационной грамотности и чтения, сотрудничество со СМИ, интеграцию технологий и профессиональное развитие учителей.

9. Услуги и программы, предлагаемые школьной библиотекой, должны быть разработаны совместно в сотрудничестве библиотекарей школы с директором школы, с его заместителями, учителями, коллегами из других библиотек, а также с представителями культурно-национальных центров народов, проживающих на данной территории. Это будет способствовать достижению учебно-воспитательных, культурных и социальных целей школы.

10. Для постоянного улучшения процесса обучения в школе необходимо учитывать накапливающийся практический опыт при реализации услуг и программ школьной библиотеки.

11. Со всеми пользователями, заинтересованными участниками деятельности школьной библиотеки и администрацией организации образования должна быть плановая и систематическая связь [27].

Заключение

Школьная библиотека с учетом возрастных особенностей обучающихся должна донести до них все богатство информационного потенциала, организовать понятную и полезную информационную среду, обучить пользоваться этой средой, создать условия, стимулирующие развитие индивидуальных способностей, общей культуры. Школьные библиотеки являются структурными звеньями организаций образования, и, следовательно, программа обновления содержания образования имеет к ним прямое и непосредственное отношение. Их обновление необходимо проводить с учетом регионального опыта и местных условий развития образования.

Вопросы привлечения к чтению подрастающего поколения встают в один ряд с главнейшими государственными задачами защиты и обеспечения безопасности национальной культуры. Библиотеки образовательных учреждений рассматривают чтение, как инструмент познания и повышения интеллектуального потенциала нации, творческой и социальной активности личности.

Используя новые информационные технологии, обеспечивая максимальный доступ к информации, формируя у обучающихся привычку к постоянному чтению, развивая индивидуальные способности обучающихся, школьные библиотеки имеют большие возможности для развития личности школьников, воспитания и формирования информационной культуры. При этих условиях школьная библиотека сможет стать центром, не только предоставляющим доступ к широкому ряду информационных ресурсов, но и обучающей осмысленно, эффективно.

Рассматривая значение ресурсов школьных библиотек, роль школьных библиотек в учебном процессе в контексте обновления содержания образования, состояние фонда современных библиотек, проанализировали и предложили технологии АБИС библиотекам организаций образования, другие электронные интернет-ресурсы, показали школьную библиотеку, как центр интеллектуального и творческого развития детей.

Таким образом, происходящие изменения в образовании определяют необходимость объединения и кооперирования на новейших технических и технологических основах фондов школьных библиотек, создания сообществ. Это позволит преодолеть многие проблемы, создать системы учебно-информационного обеспечения образования детей и юношества, повышения учебно-методического мастерства учителей.

Литература

- 1 Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства» от 14 декабря 2012 г. – Астана, 2012г. – 54 с.
- 2 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы. Указ Президента Республики Казахстан №205.- Астана, 1 марта 2016г.
- 3 Хан Л. Школьная библиотека в информационном пространстве.// «Прикаспийская коммуна». Общественно-политическая газета Атырауской области, 19 августа 2013г.
- 4 «Деятельность школьных библиотек», материалы сайта http://revolution.allbest.ru/pedagogics/00176177_0.html
- 5 Ястребцева Е.Н. Школьный библиотечный медицентр: от идеи до воплощения: Методические рекомендации для библиотекарей, учителей и администрации школ. -М.: МО РФ, 2001г. - 128 с.
- 6 Источник: данные НОБД Р.К. на 5 сентября 2015 года.
- 7 Крук Н.В. Модель современной школьной библиотеки. Диссертации по ВАК 05.25.03, г.Новосибирск. 2007г. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disser Cat <http://www.dissercat.com/content/model-sovremennoi-shkolnoi-biblioteki#ixzz3x6VFxmzj>.
- 8 Зуева Е.М. «Направления инновационного развития школьных библиотек» НМО ГНПБ им. К.Д. Ушинского. Материал подготовлен к Конференции библиотек, г. Анапа, 2005 г. <http://files.school-collection.edu.ru>.
- 9 Мендекеева Г.К. Деятельность библиотек организаций образования в условиях обновления содержания образования. КГУ «Областная специальная (коррекционная) школа-интернат» г. Петропавловск, 2014г.
- 10 Пушкина С.В., Золотова Н.Ю., Степачев Л.М. «Школьные библиотеки мира: современное состояние и тенденции развития», сборник.-Москва. изд. «Русская школьная библиотечная ассоциация», 2009г. – 145с.
- 11 Дроздова И.Н. Работа школьной библиотеки в условиях обновления содержания работы в образовании. Управление образования г. Лисаковск, школа-гимназия, 2014г.
- 12 Из выступления министра образования и науки РК, на Правительственном часе в Мажилисе Парламента Республики Казахстан, 18 мая 2015г.
- 13 Старовойтова О.Р. Информационные ресурсы школьных библиотек: результаты Всероссийской паспортизации.г.Санкт-Петербург, издание Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств, Россия, 2000г.
- 14 Джудит Анна Сайкс «Школьные библиотеки, дружественные мозгу» Издательство: «Литературная учеба», серия: В помощь педагогу-библиотекарю. 2014 г.

15 Информационные ресурсы школы: от школьной библиотеки к сетевой образовательной среде // Информационные Ресурсы России. №2, 2012г.

16 Электронный адрес школы «Мирас» в г. Астана <http://www.miras-astana.kz/ru/libraries.php>.

17 Русская школьная библиотечная ассоциация «Информационно-коммуникационные технологии в ШБ» infores. Информационный портал школьных библиотек России, 2007г. электронная почта: rusla@rusla.ru.

18 Дипломный проект «Методика использования ресурсов школьной библиотеки-медиатеки для формирования основ информационной культуры школьника», г.Барнаул, 2011 г., электронный адрес <http://www.allbest.ru/>.

19 Мальцева Е.И., Тихомирова О.И. Информационная компетентность библиотекаря, как составная часть профессиональной компетентности. ГБОУ ДППО ИМЦ ВО., -Санкт-Петербург, 2013г. -104с. <http://tvov.ru/i/ma.png>.

20 Респ. автоматиз. библиотечная - информ. система (РАБИС) Казахстана Republican Automatic Library - Information System (RALIS) of Kazakhstan // Gulisa K. Balabekova National Library of Kazakhstan Republic, Almaty, Kazakhstan (2004/157.pdf) [Э. ресурс]. - <http://gpntb.Ru/win/inter-events/crimea2004/157.pdf>.

21 Единая коллекция цифровых образовательных программ. Единая коллекция ЦОР [Э. ресурс]. <http://school-collection.edu.ru/catalog/rubr/bbc8536a-bb3c-4857-205f-88d86193c349/103215/> (25.11.2011).

22 Казахская автоматиз. библиотечная система КАБИС // Kazak soft. Разработка программного обеспечения [Э. ресурс]. - <http://www.ks.kz/kabis2.htm>.

23 Баймульдин М.К., Абилдаева Г.Б., Сгатбекова М.К., Смагулова А.С. Автоматизация библиотеки вузов Казахстана // Карагандинский государственный технический университет, Караганда, Р.К. [Э. ресурс]. - <http://vestnik.kazntu.kz/files/newspapers/69/2174/2174.pdf>.

24 Комплексные решения для библиотек «Liber» // Компания Либер 1993 - 2016. Москва, Ленинский пр-т, д.4 [Э. ресурс]. - <http://www.libermedia.ru/>.

25 «Наша новая школа» Национальная образовательная инициатива // ООО «Хронобус», 2008 [Э. ресурс]. - http://chronobus.ru/normbase/detail.php?ELEMENT_ID=1772562.

26 Encyclopedia Britannica Inc., office@knowledgepartners.kz; www.knowledgepartners.kz.

27 Барбара Шульц-Джонс и Дайан Оберг «Руководство ИФЛА. Библиотека школы». Издание международной федерации библиотечных ассоциаций и учреждений. 2015 г. – 69с.

Содержание

Введение	65
1 Состояние и проблемы деятельности школьных библиотек в контексте обновления содержания образования.....	67
2 Цель и задачи деятельности школьных библиотек в условиях обновления содержания образования.....	78
3 Инновационные подходы к организации деятельности школьных библиотек в условиях обновления содержания образования.....	90
4 Развитие ресурсов школьных библиотек.....	98
5 Методические рекомендации по совершенствованию систем школьных библиотек в рамках обновления содержания образования.....	113
Заключение.....	126
Литература.....	127

**Білім мазмұнын жаңарту аясында мектеп кітапханалары
ресурстарын дамыту бойынша**

Әдістемелікұсынымдар

**Развитие ресурсовшкольных библиотек
в рамках обновления содержания образования**

Методические рекомендации

Басуға 25.03. 2016 қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 8,2

Подписано в печать 25.03. 2016. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 8,2

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ «Алтын Орда» 15 этаж